

43199

Y.T.U.
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTUSU
İŞLETME YÖNETİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

9277004
ÖZDEMİR SERT

Tez danışmanı:
Prof. Dr. İLKER BİRDAL

Ekim. 1995

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ

GİRİŞ

1- BELEDİYE

1.1- BELEDİYELERİN TÜRKİYE YÖNETSEL YAPISI İÇERİSİN-
DEKİ YERİ

1.2- BELEDİYELERİN GÖREVLERİ

1.2.1- 1580 SAYILI YASAYA TABİ BELEDİYELERİN
GÖREVLERİ

1.2.1.1- DÜZENİN VE DÜZENLİLİĞİN SAĞLANMASI
(TOPLUMSAL GÜVENLİK)

- 1.2.1.1.1- ESENLIK
- 1.2.1.1.2- ÇEVRE SAĞLIĞI
- 1.2.1.1.3- SAĞLIK
- 1.2.1.1.4- SOSYAL YARDIM

1.2.1.2- İŞGÜCÜNÜN YENİDEN ÜRETİMİ
(TOPLUMSAL TÜKETİM)

- 1.2.1.2.1- SAĞLIK
- 1.2.1.2.2- SOSYAL YARDIM
- 1.2.1.2.3- EKONOMİ
- 1.2.1.2.4- KONUT
- 1.2.1.2.5- KÜLTÜR
- 1.2.1.2.6- SPOR, EĞLENCE, TURİZM
- 1.2.1.2.7- EĞİTİM

1.2.1.3- SERMAYE BİRİKİMİNE KATKI
(TOPLUMSAL YATIRIM)

- 1.2.1.3.1- KENTSEL PLANLAMA
- 1.2.1.3.2- KENTSEL ALTYAPI

1.2.1.4- BELEDİYELERİN GÖREVLERİNİN ÜRET-
TİKLERİ SOSYAL MAL VE HİZMETLERE
GÖRE SINIFLANDIRILMASI

- 1.2.1.4.1- HİZMETLER
- 1.2.1.4.2- DENETİM
- 1.2.1.4.3- PLANLAMA

1.2.1.5- BELEDİYELERİN GÖREVLERİNİN KONULARINA
GÖRE DETAYLI OLARAK SINIFLANDIRILMASI

- 1.2.1.5.1- SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM
GÖREVLERİ
- 1.2.1.5.2- BAYINDIRLIK GÖREVLERİ
- 1.2.1.5.3- EĞİTİM GÖREVLERİ

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

- 1.2.1.5.4- TARIM VE HAYVANCILIKLA İLGİLİ GÖREVLER
- 1.2.1.5.5- EKONOMİK GÖREVLER
- 1.2.1.5.6- ESENLIK GÖREVLERİ
- 1.2.1.5.7- ULAŞTIRMA İLE İLGİLİ GÖREVLERİ
- 1.2.1.5.8- MALİ GÖREVLERİ
- 1.2.1.5.9- ÇEŞİTLİ GÖREVLER

1.2.2- 3030 SAYILI YASAYA TABİ BELEDİYELERİN GÖREVLERİ

1.2.3- BELEDİYELERİN GÖREVLERİNİ YERİNE GETİRMEKTE KULLANDIĞI YÖNTEMLER

- 1.2.3.1- DOĞRUDAN DOĞRU YÖNETİM YÖNTEMİ
- 1.2.3.2- KARMA EKONOMİ YÖNTEMİ
- 1.2.3.3- HİZMET DAĞITIM SÖZLEŞMELERİ YÖNTEMİ
- 1.2.3.4- YAP-İŞLET-DEVRET YÖNTEMİ
- 1.2.3.5- İMTİYAZ
- 1.2.3.6- LEASING (FİNANSAL KİRALAMA) YÖNTEMİ
- 1.2.3.7- HİZMETİN SUBVANSİYONU
- 1.2.3.8- BELEDİYELER ARASI HİZMET SÖZLEŞMELERİ
- 1.2.3.9- KUPON YÖNTEMİ
- 1.2.3.10- VERGİ TEŞVİKLERİ VE İDARİ DÜZENLEMELER

2- TEŞEBBUS

3- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSU

3.1- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİNİN DÜNYADAKİ ÖRNEKLERİ

- 3.1.1- ALMANYA
- 3.1.2- İSVEC
- 3.1.3- MACARİSTAN
- 3.1.4- AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
- 3.1.5- FRANSA
- 3.1.6- BELÇİKA
- 3.1.7- HOLLANDA
- 3.1.8- İRLANDA
- 3.1.9- İNGİLTERE
- 3.1.10- DANİMARKA

3.2- TÜRKİYE'DE BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ UYGULAMALARI

3.2.1- TARİHÇE

- 3.2.1.1- 1930-1946 TEK PARTİLİ DÖNEM
- 3.2.1.2- 1946-1960 DÖNEMİ
- 3.2.1.3- 1960-1973 DÖNEMİ
- 3.2.1.4- 1973-1980 DÖNEMİ

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

3.2.1.5- 1980 SONRASI DÖNEMİ

- 3.3- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ'NİN HUKUKİ DAYANAK-
LARI
3.4- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİNİN SINIFLANDI-
RILMASI

3.4.1- DOĞRUDAN DOĞRUYA BELEDİYE TARAFINDAN
YÖNETİLENLER

3.4.2- KATMA BÜTÇE İLE YÖNETİLENLER

3.4.2.1- ÖZEL KANUNU OLAN KURULUŞLAR

3.4.2.2- BELEDİYE MECLİSİ KARARI İLE
KURULANLAR

3.4.2.3- BELEDİYELERİN TÜRK TİCARET KANUNUNA
TABİ OLAN ORTAKLIKLARI

3.5- TÜRKİYE'DE BELEDİYELERİN ŞİRKETLEŞME UYGULAMALARI

3.6- ŞİRKETLEŞME UYGULAMALARININ YARAR VE ZARARLARI

3.6.1- ŞİRKETLEŞME UYGULAMALARININ YARARLARI

3.6.1.1- KAMU HUKUKU AÇISINDAN

3.6.1.2- HİZMETİN GEREKTİRDİĞİ UZMANLIK
AÇISINDAN

3.6.1.3- POLİTİKA AÇISINDAN

3.6.1.4- MALİYET-KAR-ZARAR AÇISINDAN

3.6.1.5- PİYASA KOSULLARININ DENETİMİ
AÇISINDAN

3.6.2- ŞİRKETLEŞME UYGULAMALARININ ZARARLARI

3.6.2.1- DENETİM AÇISINDAN

3.6.2.2- HALKIN KATILIMI AÇISINDAN

3.6.2.3- POLİTİK İSTİHDAM AÇISINDAN

4- UYGULAMA (İSTANBUL BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYESİ=İBSB)

4.1- İSTANBUL

4.1.1- KONUM

4.1.2- TARİHSEL GELİŞİM

4.2- İSTANBUL BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYESİ

4.2.1- İSTANBUL BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYESİ ORGANİZASYONU

4.2.1.1- BELEDİYE BAŞKANI

4.2.1.2- İ.B.S.B. MECLİSİ

4.2.1.3- İ.B.S.B. ENCÜMENİ

4.2.1.4- İ.B.S.B. ÖRGÜTÜ

4.2.1.4.1- İ.B.S.B. EKONOMİK FAALİYETLERİNİ
YÖNLENDİREN BİRİMLER

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

- 4.2.1.4.1.1- HALLER MÜDÜRLÜĞÜ
- 4.2.1.4.1.2- SU ÜRÜNLERİ HALI MD.
- 4.2.1.4.1.3- MEZBAHALAR MÜDÜRLÜĞÜ
- 4.2.1.4.1.4- MEZAT MÜDÜRLÜĞÜ
- 4.2.1.4.1.5- TANZİM SATIŞ MÜDÜRLÜĞÜ
- 4.2.1.4.1.6- KAYNAK GELİŞTİRME VE İŞTİRAKLER DAİRESİ BAŞKANLIĞI

4.2.1.4.2- İ.B.Ş.B. FİNANSMAN YAPISI

- 4.2.1.4.2.1- BÜTÇE VE FİNANSMAN MD.
- 4.2.1.4.2.2- GELİRLER MÜDÜRLÜĞÜ
- 4.2.1.4.2.3- GİDERLER MÜDÜRLÜĞÜ
- 4.2.1.4.2.4- KREDİLER MÜDÜRLÜĞÜ

4.2.2- KAYNAK GELİŞTİRME VE İŞTİRAKLER DAİRESİ BAŞKANLIĞI

4.2.2.1- SEKTÖRLERE DAĞILIM İTİBARIYLA İŞTİRAKLERİN SINIFLANDIRILMASI

- 4.2.2.1.1- GIDA SEKTÖRÜ
- 4.2.2.1.2- TİCARET, DAĞITIM VE HİZMET SEKTÖRÜ
- 4.2.2.1.3- SOSYAL VE KÜLTÜREL HİZMETLER SEKTÖRÜ
- 4.2.2.1.4- İMALAT VE İNŞAAT SEKTÖRÜ
- 4.2.2.1.5- ULAŞIM SEKTÖRÜ
- 4.2.2.1.6- BİLGİ İŞLEM SEKTÖRÜ
- 4.2.2.1.7- SERMAYE PAYI %25 OLAN ŞİRKET
- 4.2.2.1.8- SERMAYE PAYI %10'UN ALTINDA OLAN ŞİRKETLER

4.2.2.2- İŞTİRAKLERİN AMAÇ VE POLİTİKALARINA GÖRE SINIFLANDIRILMASI

- 4.2.2.2.1- SADECE İ.B.Ş.B. İLÇE BEL. VE BELEDİYE İŞTİRAKLERİNE HİZMET VEREN İŞTİRAKLER
- 4.2.2.2.2- İ.B.Ş.B. SINIRLARI İÇERİSİNDE YAŞAYAN HALKIN YARARINA PİYASAYI DÜZENLEYİCİ HİZMET VEREN İŞTİRAKLER
- 4.2.2.2.3- SOSYAL AMAÇLI HİZMET VEREN İŞTİRAKLER
- 4.2.2.2.4- KAR AMAÇLI HİZMET VEREN İŞTİRAKLER
- 4.2.2.2.5- TOPLUMSAL MAL VE HİZMET ÜRETEN İŞTİRAKLER

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ-

GİRİŞ

Bilindiği üzere Türkiye ekonomisi, kamu sektörünün ekonomide geniş yer tuttuğu bir piyasa ekonomisidir. Bu anlamda söz konusu olan bir tür karma ekonomidir.

Karma ekonominin en önemli özelliği devletin ekonomiye müdahalesidir. Devletin ekonomik faaliyetlere müdahalesi, korumacılık, fiyat saptaması, yatırım alanlarının seçimi, bizzat piyasada üretici olarak yer alma gibi durumlarda olabilmektedir. Bunlardan işletmeler kurarak ekonomide üretici rol alması, piyasa mantığı içerisinde en tutarlı müdahale biçimidir.

Türkiye'de karma ekonomik yapının oluşması 1930'lu yıllarda ülkenin içinde bulunduğu koşullardan kaynaklanmaktadır. Devletçilik (karma ekonomi) ülkemizin sanayileşmesi için benimsenmiş olan bir politikadır. Türkiye 1932 yılından itibaren planlı bir devletçilik uygulamasına geçmek suretiyle sanayileşmede ilk adımını atmıştır. Tekstil, çimento, şeker, demir-çelik gibi alanlarda devlet işletmeleri kurarak sanayinin ülke içinde yapılması için büyük adımlar atmıştır.

Ayrıca devlet 24 Ocak 1980'e dek faiz oranı, döviz kuru, taban fiyatları, vergi ve gümrük oranları kotaları gibi parametreleride belirleyerek ekonomiyi yönlendirmiştir.

Sonuc olarak devletin ekonomide bu kadar çok rol üstlenmesi ülkenin az gelişmişliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

24 Ocak 1980 kararları ile devlet ekonomiden yavaş yavaş elini çekmeye başlamış piyasa ekonomisine yönelmiştir. Bu yönde gelişme sağlamak amacı ile birçok kamu iktisadi teşebbüsü özelleştirilmeye çalışılmaktadır.

Bu tezde belediyelerin ekonomik fonksiyonlarının bir sonucu olarak doğan, belediye iktisadi teşebbüsleri, yasal dayanakları, organizasyon yapıları, fonksiyonları ve sorunları ele alınarak incelenmiştir. Bu incelemede ilk olarak belediye tanımlanarak ülke yönetim sistemi içindeki yeri vurgulanmaya çalışılmıştır. Daha sonra da belediyenin görevleri ve bu görevleri yerine getirmekte kullanılan yöntemler açıklanmıştır. İkinci bölümde teşebbüs kısaca tanımlanarak belediye iktisadi teşebbüslerine geçilmiştir. BIT'lerin dünyadaki örnekleri incelenildikten sonra Türkiye'deki örnekleri, tarihçesi, hukuki dayanakları, sınıflandırılması, yarar ve zararları tartışılmaya çalışılmıştır. Uygulama bölümünde ise İ.B.S.B. ele alınmış, nasıl bir alana hizmet verdiğinin anlaşılması için İstanbul, mekansal ve tarihsel boyutu ile tanıtılmaya çalışılmıştır. Daha sonra İ.B.S.B. ve ortak olduğu BIT'ler detaylı olarak tanıtılmış ve sorunları incelenerek bir takım sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

1- BELEDİYE

Belediye, Arapça "beled" kelimesinden türetilmiştir. Beled sözlük anlamına göre şehir, yerleşme alanı anlamına gelmektedir. Beledi ise şehre ait, yerleşik anlamını taşımaktadır. Belediye ise yerleşik yaşayan insan topluluğunun, bir kentin yönetimini ifade etmektedir. (1)

09.11.1982 tarihli Anayasa'mızın 127. maddesine göre ise "Belediye, halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları yine kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisidir."

14.04.1930 tarihli 1580 sayılı Belediye Kanunu'na göre, belediye, "beldenin ve belde sakinlerinin mahalli mahiyette müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef hükmi bir şahsiyettir." Daha anlaşılabilir bir ifade ile, belediye, beldenin ve belde halkının yerel nitelikteki ortak ve medeni ihtiyaçlarını düzenlemek ve karşılamakla yükümlü bir tüzel kişiliktir.

Bu tanımlara göre belediyenin hukuki özellikleri aşağıdaki gibidir.

1. Belediye mahalli ihtiyaçları karşılayan bir idaredir.
2. Şehir veya kasaba ölçeğinde bir yerleşik düzeni anlatmaktadır.
3. Seçime dayalı bir yönetimdir.
4. Tüzel kişiliğe sahiptir. Yani ayrı bütçe ve organlara, kendi başına karar alabilme gücüne sahip ancak aynı zamanda devlet denetimi altındadır.
5. Görevleri yasa ile belirlenir.
6. Belediyelere görevleri ve nüfusları ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

1580 sayılı Belediye Yasası'na göre, 2000 nüfus kriteri bir yerleşme biriminin belediye olabilmesi için yeterli görülmüştür. 1984 yılına dek, tam 54 yıl boyunca, nüfus boyutu dikkate alınmadan tüm belediyeler 1930 yılında kabul edilmiş olan Belediye Yasası'na göre yönetilmişlerdir.

Türkiye'de hızlı bir kentleşmenin yaşandığı herkesçe bilinen sosyal bir gerçektir. Ülke genelinde nüfus artış hızı % 2,17 iken belediyelerde bu oran, göçün de etkisi ile % 4'e çıkmıştır. Halen toplam nüfusun % 63,5'i belediyelerde yaşa-

(1) Yıldızhan Yayla. - BELEDİYE NEDİR, TC Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği Yayını, Şf: 7, Yayın no: "87"2

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

maktadır. (2) Böyle bir hızla kentleşen ve metropol ölçeğinde kentlere sahip olan Türkiye için 1930 tarihli Belediye Yasası modeli yetersiz kaldığının anlaşılması üzerine, 1982 Anayasası'nda yer alan özel bir hükümden yararlanılarak 1984 yılında 3030 sayılı Büyükşehir Yönetimleri'ne ilişkin yasa kabul edilmiştir.

Büyükşehir Belediyeleri modeli iki basamaklı bir yerel yönetim biçimini anlatmaktadır. İlk basamakta ilçe belediyeleri vardır ve 1580 sayılı yasa hükümlerine göre çalışırlar. İkinci basamakta ise büyükşehir sınırları içerisindeki alana hizmet vermek üzere kurulmuş anakent belediyesi yer alır ki bu yönetim birimi de ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlama işlevini yürütmektedir.

1.1- BELEDİYELERİN TÜRKİYE YÖNETSEL YAPISI İÇİNDEKİ YERİ

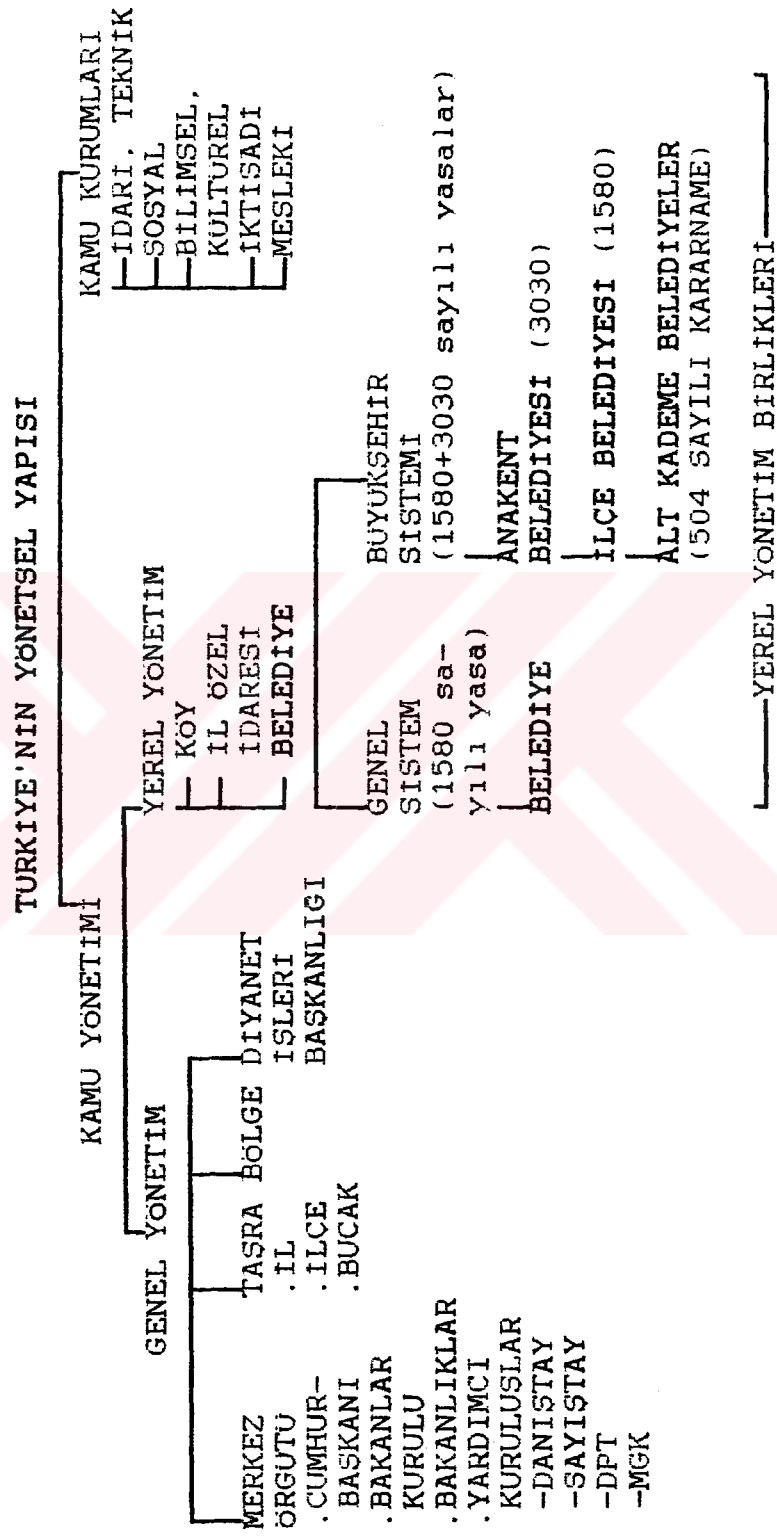
Ülkemizde yönetsel örgütler Anayasa kurallarına göre ya yasa ile ya da yasanın verdiği yetkiye dayanılarak kurulur. Yönetsel kuruluşların tüzel kişilik kazanmaları da yasa ile ya da yasanın verdiği yetkiye dayanılarak yönetsel kararlarla sağlanır. Bir kamu kuruluşunun ortaya çıkabilmesi her zaman yasal bir dayanağı gerektirir. (3)

Ülkemizde bulunan yönetsel kuruluşlar genel hatlarıyla çizelge 1'de gösterilmiştir.

(2)- Enis Yeter, "YEREL YÖNETİMLER ÜZERİNE DÜŞÜNCELER", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 1, Sayı 4, Temmuz 1992, s. 15.

(3)- Prof. Dr. A. Şeref GÖZÜBUYUK, Yönetim Hukuku, Ankara, Sevinç Yayınevi, s.51.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

cize1qæ:1

*Kaynak: Yıldızhan Yayla, a.g.e. s. 16. (Taraftmdan gncellestirilmistir.)

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

Kamu yönetimi etkin ve verimli bir hizmet üretimini sağlamak amacıyla kurulur. Bu hizmetlerin ülke genelinde tek bir organizasyon tarafından sağlanması mümkün olamamaktadır. Bu nedenle kamu hizmetleri değişik yönetim birimleri arasında paylaşılmıştır. Anayasa'mız 123. maddesinde bu paylaşımı ilke olarak kabul ettiğinden Türkiye'nin yönetsel yapısı "merkezden yönetim" ve "yerinden yönetim" esaslarına göre düzenlenmiştir.

Merkezden yönetim, genellikle karakteri bulunan hizmetlerin programların yapılmasını, uygulanmasını, yönetim birimleri arasında koordinasyonun sağlanmasını, denetimlerin yapılmasını içerir.

Yerel yönetim ise yerellik karakteri bulunan bir kısım hizmetlerin gerçekleştirilmesini içerir.

Tezin ana konusunu oluşturan belediyeler, görüldüğü gibi köy ve özel idareler ile birlikte birer yerel yönetim birimidir.

Belediye yönetimi de kendi içerisinde 1580 sayılı Belediye Yasası'na göre yönetilenler ve 3030 sayılı Büyükşehir Yasası'na göre yönetilenler olarak ikiye ayrılmaktadır. Ancak Eylül 1993'te yürürlüğe giren 504 sayılı kararname yeni oluşturulan büyükşehir belediyeleri sınırları içerisinde oluşturulacak belediyeleri alt kademe belediyeler olarak adlandırmış ve bunları belirleme yetkisini de Bakanlar Kurulu'na vermiştir. (4) Burada amaç büyükşehir statusüne alınan yeni kentlerin merkezinde ilçe kurulmasını engellemektir.

Böylece belediyelerin sınıflandırılmasına bir ara kavram daha eklenmiştir.

28.02.1994 tarihi itibarıyla ülkemizde toplam 2741 belediye örgütü vardır. Bu belediyelerin türlerine ve bölgesel dağılımına göre ayrımı çizelge-2 ve çizelge-3'te görülmektedir. (5)

(4)- 09.09.1993 Tarih ve 504 sayılı K.H.K.

(5)- Seriya SEZEN. "SAYILARLA BELEDİYELERİMİZ." Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, TODAİE yayını, Cilt 2, Sayı 5, Eylül 1993. sf. 105-112 (Tarafımdan güncelleştirilmiştir.)

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

TÜRLERİNE GÖRE BELEDİYELER SAYISI

Büyükşehir belediyesi	15
Büyükşehir ilçe belediyesi	56
Alt kademe belediyeler	21
İl belediyesi	61
İlçe belediyesi	785
Kasaba belediyesi	1803

TOPLAM : 2741

Çizelge:2

*Kaynak: Seriya Sezen, a.g.e. s.105-112
(Taraflımdan Emekli Vali Sabri Yaşayan'ın İller Belediyeler Dergisi, yıl:50, Şubat 1995, sayı:592 sayfa: 74 te bulunan "30 Yeni Belediye" adlı yazısı baz alınarak güncelleştirilmiştir.)

BÖLGESEL DAĞILIMA GÖRE BELEDİYELER

<u>BÖLGE ADI</u>	<u>BELEDİYE SAYISI</u>	<u>ORANI</u>
İç Anadolu	616	22.47
Ege	497	18.13
Karadeniz	448	16.34
Marmara	382	13.94
Akdeniz	389	14.19
Doğu Anadolu	239	08.72
Güneydoğu Anadolu	170	06.21

TOPLAM: 2741 100.00

Çizelge:3

*Kaynak: Seriya Sezen, a.g.e. s.105-112
(Taraflımdan Emekli Vali Sabri Yaşayan'ın İller Belediyeler Dergisi, yıl:50, Şubat 1995, sayı:592 sayfa: 74 te bulunan "30 Yeni Belediye" adlı yazısı baz alınarak güncelleştirilmiştir.)

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLARI-

1.2- BELEDİYENİN GÖREVLERİ

Daha önceki bölümlerde de açıklandığı üzere ülkemizde belediyeler tüzel olarak 1580 ve 3030 sayılı yasalar ile yönetildiklerinden belediyelerin görevleri de buna bağlı olarak iki grupta incelenebilir.

1.2.1- 1580 SAYILI YASAYA TABİ BELEDİYELERİN GÖREVLERİ

1580 sayılı Belediye Kanunu belediyenin görevlerini 15. maddesinde, liste yöntemi ile 76 fıkra halinde geniş bir şekilde saymıştır. Liste sisteminin 1930'larda belediyeçilik uygulamalarının henüz yeni olduğu bir ortamda belediyelere yön vermek ve yol göstermek nedeni ile benimsendiği söylenebilir. Ancak su da söylenmelidir ki liste yöntemi ile açıklanan görevler, belediyeler için hiçbir tereddüt veya mantıksal boşluğa yer vermemiştir.

Literatürde belediyelerin hizmetleri bir çok sınıflamaya tabi tutulmuşlardır. Çizelge 4'de bu sınıflandırmaya bir örnek görülmektedir. (6)

Çizelge-4

Çizelgeden de anlaşılabacağı gibi işlevine ve niteliğine göre yapılan ayırım amaç araç ilişkisi içerisinde aynı anlamda kullanılmıştır. Buna göre işlevine göre yapılan sınıflama amaç, niteliğine göre yapılan sınıflama araç durumundadır. Yapılacak açıklamada bu iki kategori aynı anlamda kullanılacaktır.

Belediyelerin görevleri, ürettikleri sosyal mal ve hizmetlerin ana konusuna göre denetim, hizmetler ve geleceğin planlanması şeklinde ve konularına göre detaylı bir biçimde de sınıflandırılabilir.

(6) Birgül AYMAN GULER, Yerel Yönetimler, Liberal Açıklamalara Eleştirel Yaklaşım, TODAİE yayını, yayın no:244, Ankara 1992, sf. 143.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

1.2.1.1- DÜZENİN VE DÜZENLİLİĞİN SAĞLANMASI (TOPLUMSAL GÜVENLİK)

Toplumsal güvenlik nitelikli bu görevler genel olarak ortak yaşamın ortaya çıkardığı sorunları gidermeye yönelik eylemleri içermektedir.

1.2.1.1.1- ESENLIK

Beldenin doğal ve yapay afetlere karşı korunmasına yönelik görevlerdir. Yangınların söndürülmesi, deprem, savaş gibi durumlara karşı sivil savunma tedbirlerinin geliştirilmesi çalışma saatlerinin düzenlenmesi gibi.

1.2.1.1.2- ÇEVRE SAĞLIĞI

Sokakların temizlenmesi, çöplerin toplanması, kanalların bakımı onarımı, gıda denetimi, atık denetimi, mezarlıkların bakımı yoluyla çevrenin ve belde halkının sağlığını korumaya yönelik görevlerdir.

1.2.1.1.3- SAĞLIK

Salgın ve bulaşıcı hastalıkların önlenmesi amacıyla yapılan eylemlerdir. ilaçlama gibi. Bir anlamda çevre sağlığının uzantısıdır.

1.2.1.1.4- SOSYAL YARDIM

Beldede yaşayan kimsesiz, yoksul ve yardıma muhtac insanların acil sorunlarına çözüm bulunmasına yönelik görevlerdir. Aşevleri işletmek, kimsesizler için yurtlar inşa etmek ve işletmek gibi.

1.2.1.2- İŞGUCUNUN YENİDEN ÜRETİMİ (TOPLUMSAL TÜKETİM)

Toplumsal tüketim işlevli görevler ile genel olarak belde yaşayanlarının fiziksel ve kültürel varlık koşullarını sağlayan görevler anlatılmaktadır.

1.2.1.2.1- SAĞLIK

Belde halkının sağlıklı bir biçimde yaşaması için gerekli olan barınma, beslenme ve ısınma maddelerinin sağlık koşullarına ve ilgili standartlara uygunluğunun kontrol edilmesini anlatır. Yapıların standartlara uygun yapıp yapılmadığının veya besin maddelerinin sıhhi ortamlarda üretilip üretilmediğinin denetimi gibi.

1.2.1.2.2- SOSYAL YARDIM

Yine beldede yaşayıp ta minimum yaşam koşullarına sahip olamayan insanlara karşılıksız yardımı ifade eder. İssizlere

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

belediye imkanları ölçüsünde iş vermek yada iş bulmak gibi.

1.2.1.2.3- EKONOMİ

Belediyeler, beldede yürütölmekte olan ekonomik etkinliklerin denetiminde bir çok görevler üstlenmişlerdir. Bunlar temel varlık koşulları olan beslenme, barınma ve ısınma gibi gereksinimelerin karşılanmasıya yönelik, gerekli maddelerin üzerine fiyat koyma, stoklama ve satma gibi geniş yetkilerdir. Ancak bu işlerden stoklama ve satma işleri çok gerekli olan hallerde ve zorunlu olan görevleri yerine getirdikten sonra yapılabilecek türde görevlerdir.

1.2.1.2.4- KONUT

Konut, ölkemizde genel olarak belediyelerce üretilmemektedir ancak belediyeler konut üretimine dolaylı yollardan katılmaktadırlar. Ruhsat vermek, yapılan binaların standartlara uygunluğunun denetimi gibi. Ayrıca 1580 sayılı kanunun 15. maddesinin 68.fıkrasının ek 2. maddesi "gerekli göröldüğü takdirde belediye konutlarının yapılmasını ve bunların belde sakinlerine kiraya verilmesini veya satılmasını, belediyenin zorunlu görevleri arasına almak bu işlerin yürütölmesini sağlamak amacıyla yönetmelik düzenlemek" için belediyeleri yetkili kılmıştır.

1.2.1.2.5- KÜLTÜR

Tiyatrolar açmak ve işletmek, halk kütüphaneleri açmak, müzeler, sinemalar açmak ve işletmek gibi görevlerdir.

1.2.1.2.6- SPOR, EĞLENCE, TURİZM

Spor tesisleri açıp işletmek, oyun yerleri, çocuk bahçeleri yapmak, otel, gazino, hayvanat bahçeleri, konservatuar, turistik tesis, festivaller kurup işletmek gibi görevlerdir.

1.2.1.2.7- EĞİTİM

Dış ölkelerde belediyeler eğitim faaliyetlerini de yürütmektedirler ancak ölkemizde bu görevi Milli Eğitim Bakanlığı aracılığı ile merkezi yönetim yürüttüğü için belediyeler ilkökul öncesi eğitimi, bunun yanında ise mesleki kursları kitaplıkları ve yurtları açıp işletmekle yükümlüdürler. Örneğin 1580 sayılı kanunun 72. maddesi ile belediyelere beldenin ve belediye yönetiminin gereksinim duyduğu meslek erbabı yetiştirmek üzere kurslar, dersler, gece ve hafta tatili günü dershaneleri ve ikmal, cıracak, ev kadını okulları açmak ve yönetmek görevini verilmiştir.

1.2.1.3- SERMAYE BİRİKİMİNE KATKI (TOPLUMSAL YATIRIM)

Belediyelerin kente ve kentliye karşı yerine getirmekle yükümlü olduğı en önemli görevler bu madde altında toplanabilir.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

1.2.1.3.1- KENTSEL PLANLAMA

Bir toplumun düzen içinde yaşayabilmesi, geleceğinin de varolan veriler ve bu verilere dayanılarak yapılan projeksiyonların ışığında kontrol altında tutulmasına bağlıdır. Bu en küçük kentsel birim diye tanımlayabileceğimiz belde için de geçerli olan bir tezdır.

Kentsel planlama bir kentin, mevcut veriler ışığında geleceğinin planlanmasıdır. Kentsel Planlama, 3194 sayılı İmar Kanunu ile belediyelere verilen bir faaliyettir. Belediyeler kendi sınırları içerisindeki alan için harita, imar planları ve programları yapmak ve bu planlar ile programları uygulamak zorundadırlar.

1.2.1.3.2- KENTSEL ALTYAPI

Belediye, beldenin sağlıklı gelişmesi amacıyla, beldenin imar plan ve programlarına göre kentin altyapı gereksinimlerini sağlamakla yükümlüdürler. Buna göre kentin ulaşım kanallarını, kanalizasyonunu, atık su arıtımını, içme suyu getirme ve dağıtma işini, elektriğini sağlama işini, havagazı veya doğalgazı sağlama işini belediyeler gerçekleştirmekle yükümlüdürler.

Aynı zamanda bu altyapı birimlerinin sağlıklı bir biçimde işlemesini, korunmasını, plan ve programlara göre aksama-dan çalışmasını sağlamak da belediyenin görevidir.

1.2.1.4- BELEDİYELERİN GÖREVLERİNİN ÜRETTİKLERİ SOSYAL MAL VE HİZMETLERE GÖRE SINIFLANDIRILMASI

Belediyelerin görevleri ürettikleri sosyal mal ve hizmetlerin türüne göre de bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Hizmetler, denetim ve planlama olarak yapılan ayrım aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

1.2.1.4.1- HİZMETLER

Belediyenin varoluş nedeninin, bir belde, kasaba veya kentte toplu halde yaşamak zorunda olan insanların ortak ihtiyaçlarından kaynaklandığını ifade etmiştik. Bu nedenle belediyelerin asli görevi, yönetim alanlarındaki yerleşim bütününde yaşayan insanların ortak ihtiyaçlarını karşılamaktır.

Beldenin temizliğini sağlamak, sokaklarını düzenlemek, ağaçlandırmak, sığınacak dinlenecek yerler yapmak, kanalizasyon yapmak tamir etmek, halk için kütüphaneler, oyun ve spor yerleri yapmak, çocuk bahçeleri yapmak, yardıma muhtaç olanlara bakmak, köprü, meydan ve pazar yerleri yapmak, belediye fırınları, tiyatrosu, sineması, otel ve gazinosu, müzeler, hayvanat bahçeleri yapmak, işletmek, meslek kursları açmak gibi birçok görevi belediyenin hizmetlerinden yalnızca birkaçıdır.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

1.2.1.4.2- DENETİM

Belediye kamu düzenini sağlamak amacıyla bir takım denetim faaliyetlerini gerçekleştirmekle yükümlüdür. Denetim faaliyetlerini üç grupta inceleyebiliriz. Bunlar:

- İmar ile ilgili denetim faaliyetleri.
- Sağlıkla ilgili denetim faaliyetleri.
- Fiyatlarla ilgili denetim faaliyetleridir.

Bahsedilen denetleme faaliyetlerinin bir kısmı belediye denetleme organları tarafından (örneğin zabıta, itfaiye ve belediye teftiş heyeti gibi kuruluşlarla) yasa ve yönetmeliklere uygunluk açısından yapılmakta, aykırı davranışlar için yaptırımlar uygulanmaktadır.

Ancak polisiye nitelikteki bu denetim araçları ticari hayata müdahale niteliği taşıyan denetim fonksiyonlarını yerine getirmekte de kullanıldığı takdirde bazı sorunlar çıktığı ve amacına ulaşamadığı görülmektedir. Bu nedenle, belediyeler ticari faaliyetlere piyasa mekanizması içerisinde müdahale etmek zorunluluğu hissetmişlerdir. Daha açık bir ifade ile kurdukları şirketler aracılığı ile ticari faaliyetlere girerek, fiyat ve kalite açısından piyasada rekabet ortamı yaratıp, özellikle temel ihtiyaç maddeleri konusunda halk yararına piyasa koşulları oluşmasına yardımcı olmaktadır.

Belediye bu hizmetlerin bir çoğunu doğrudan doğruya, bir kısmını kendisine bağlı olarak kanunla kurulan teknik kuruluşlarla (İSKİ, İETT, EGO vb. gibi), bazılarını da tez konusu olan belediye iktisadi teşebbüsleri ile gerçekleştirmektedir.

Örneğin Türkiye'de belediyelerin sahip olduğu ekmek fabrikaları, tanzim satış mağazaları, manba suyu fabrikaları bu türden denetim görevini yerine getirmektedir.

1.2.1.4.3- PLANLAMA

Bir beldenin düzen içinde yaşaması, geleceğinin de, mevcut veriler ve bu verilere göre yapılan tahminlere kontrol altında tutulmasını gerektirir. Planlama hem fiziksel hem de sosyal planlamayı içermektedir. Fiziksel olarak planlama şehir planlaması veya imar planlaması olarak adlandırılabilir. Sosyal planlama ise daha çok finans ile ilgili olarak bütçeleme, aynı zamanda belde halkının belirli konularda bilinçlendirilmesini ifade etmektedir.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

1.2.1.5- BELEDİYELERİN GÖREVLERİNİN KONULARINA GÖRE DETAYLI OLARAK SINIFLANDIRILMASI

Bu bölümde, belediyelere gerek Belediye Kanunu ile, gerekse diğer kanunlarla verilen görevler, sağlık ve sosyal yardım, bayındırlık, eğitim, tarım ve hayvancılık, ekonomik, esenlik, ulaştırma, malı ve çeşitli görevler olarak açıklanmaya çalışılacaktır. (7)

1.2.1.5.1- SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM GÖREVLERİ

Belediye Kanunu ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu ile belediyelere verilen bu görevler çevre sağlığı, sağlık tesisleri kurup işletmek ve sosyal yardım görevleri olarak üç alt başlık altında incelenecektir.

- ÇEVRE SAĞLIĞI GÖREVLERİ

. Salgın ve bulaşıcı hastalıklar konusunda merkezi hükümet ile birlikte çalışmak ve hükümete yardım etmek.

. Sağlık denetimleri yapmak.

. Sokak, meydan, iskele, köprü ve pazar yerleri gibi genel yerleri daima temiz tutmak, buraların çöplerini almak, kışın kar ve buzları kaldırmak, gerekirse yıkatmak.

. Mezarlık ve cenaze yıkama yerleri tesis etmek, ölülerin muayenelerine, yıkanmalarına, kefenlenmelerine, taşınmalarına ve gömülmelerine ilişkin hizmetleri yürütmek.

. Arsalarda, evlerde ve çeşitli yerlerde kamunun sağlığını ve huzurunu bozan, enkaz veya birikintilerin, gürültü ve duman çıkaran tesislerin özel mecra, lağım, çukur, kuyu, mağara ve benzerlerinin sakıncalarının giderilmesi için gerekli önlemleri almak, gerektiğinde faaliyetini durdurmak.

- SAĞLIK TESİSLERİ KURMAK VE İŞLETMEK GÖREVLERİ

. Beldenin ihtiyacına göre, ücretli, ücretsiz belediye hastaneleri kurmak ve işletmek.

. Akıl hastaneleri kurmak ve işletmek.

. İlk yardım ve imdat hizmetleri kurmak ve işletmek.

. Ücretli, ücretsiz muayenehane ve dispanserler açmak ve işletmek.

. Doğuma yardım edici tesisleri ve teşkilatı kurmak ve işletmek.

(7)- Mustafa Sönmez, Belediyelerin Görevleri, İller ve Belediyeler Dergisi, Kasım 1994, Sayı 589, s. 475-484

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

- . Eczane olmayan yerlerde eczane açmak.
- . Fenni buğuevi ve temizlik merkezleri açmak ve işletmek
- . Fuhuş nedeniyle bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek ve hastalananları tedavi etmek üzere tesisleri kurmak ve işletmek.

- SOSYAL YARDIM GÖREVLERİ

- . Yetimevleri kurmak ve işletmek.
- . Aceze ve yaşlılar için huzurevleri kurmak ve işletmek.
- . Fakirler için yatlıevleri kurmak ve yönetmek.
- . Şevkat ve tasarruf sandıkları kurmak ve yönetmek.
- . Muhtaç olanlar için yardım sandıkları kurmak ve yönetmek.
- . Çocukları korumak ve gözetmek.
- . Hastaları kazaya uğramış olanları koruyup gözetmek.
- . Fakir hastalara, sakat olup bakacak kimsesi olmayanlara yardım etmek.
- . İssizlere iş bulmak, bunlardan çalışamayacak durumda olanları memleketlerine göndermek.
- . Kimsesiz kadınları korumak.
- . Dilenciliği önleyecek tedbirler almak.
- . Muhtaç asker ailelerine yardım etmek.

1.2.1.5.2- BAYINDIRLIK GÖREVLERİ

Bayındırlık görevleri çağdaş belediyelerin en önemli görevleri arasında yer almaktadır. Bu konuda belediyelere Belediye Kanunu, İmar Kanunu ve Hıfzısıhha Kanunu ile bir çok görevler verilmiştir. Bu görevler aşağıdaki gibidir.

- PLANLAMA GÖREVLERİ

- . Beldenin halihazır harita ve imar planlarını yapmak.
- . İmar programları yapmak.
- . Her çeşit arazi ve arsa düzenlemeleri yapmak.
- . Parselasyon planlarını hazırlamak ve onaylamak.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

- YAPI VE İMAR İZİNİ VERME VE DENETLEME GÖREVLERİ

. Her türlü inşaat, onarım ve ilaveler için ruhsat vermek.

. Kanunsuz, izinsiz veya izne aykırı yapıları önlemek, düzelttirmek veya yıktırmak.

. Tehlikeli yapıları yıktırmak.

. Mahallin ve çevrenin özelliklerine göre, yapılar arasında uyum sağlamak, güzel bir görünüm elde etmek amacıyla dış cephe, boya ve kaplamaları ile çatı malzeme ve rengini belirlemek.

. Otopark ihtiyacı bulunan bina ve tesislere, gerekli otopark yeri ayrılmadıkça yapı izni, otopark tesis edilmedikçe de kullanım izni vermemek.

. Belediye sınırları içerisinde özel inşaat yapan müteahhitlerin sicilini tutmak.

. Kanunlarla zorunlu tutulan veya başvuru halinde her türlü inşaat ve tesisat için fenni muayene raporları vermek.

- İMAR VE İNŞAAT GÖREVLERİ

. Beldenin sokak, cadde ve meydanları ile çocuk bahçeleri, park ve yeşil alanlarını imar plan ve programlarına göre yapmak, düzenlemek, aydınlatmak, ağaçlandırmak ve bunların sürekli bakımını yapmak.

. Belediye sınırı içerisinde kamuya ait iskele, rıhtım ve köprüler inşa etmek, bunların bakım ve onarımlarını sağlamak.

. Beldenin imar planı ve programına uygun olarak, kanalizasyonunu veya lağım çukurlarını yaptırmak.

. Ucuz belediye konutları ile gelir getirici mülkleri yaptırmak ve bunları belediye adına satmak ya da kiraya vermek.

. İçmesuyu tesislerini kurmak.

. Havaşazı tesisleri kurmak.

. Kapalı çarşı, bedesten, pasaj ve han gibi ortak ve birbirine bağlı mülkleri onarmak ve düzenlemek.

. Mevcut gecekonduların ıslah ve tasfiyesini sağlamak ve yeniden gecekonduların yapılmasını önlemek.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ-

1.2.1.5.3- EĞİTİM GÖREVLERİ

Çok boyutlu bir kavram olan eğitimin hemen her aşamasında belediyelere çeşitli görevler verilmiştir. Bunları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

- EĞİTİM VE ÖĞRETİM GÖREVLERİ

. Öğrenim çağına girmemiş olan 3-6 yaş grubu çocuklara okul öncesi eğitimi sağlamak.

. İlköğretimle ilgili olarak yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar ve kurslar açmak.

. İlkokul yapılması amacıyla ücretsiz arsa vermek.

. Beldenin ve belediye idaresinin ihtiyaç duyduğu belediye memuru, yapı kalfası, yapıcı ve çeşitli meslek ustaları yetiştirmek üzere, kurslar dersaneler, gece ve hafta taiti dershaneleri, ikmal ve çirak okulları, ev kadını okulları açmak ve yönetmek.

- KÜLTÜR VE SANAT GÖREVLERİ

. Tiyatro, sinema, halk müzeleri kurmak ve devam ettirmek.

. Kütüphane ve okuma salonları açmak.

. Festival ve şenlik düzenlemesi, orkestra, bando, folklor ekipleri kurulması, büst ve anıt yapımı gibi faaliyetleri günümüzde belediyeler kendi istekleri ile yapmaktadırlar.

- BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR GÖREVLERİ

. Yarış yerleri yapmak ve işletmek.

. Gençler için mahallin ihtiyacına uygun stadyumlar kurmak ve işletmek.

. Oyun ve spor yerleri yapmak.

. Bütçelerinden, bir yıl önceki gelir toplamının %1'ini beden eğitimi ve spor faaliyetleri için ayırarak mahallin İl Beden Terbiyesi ve Spor Müdürlüğü bütçesine aktarmak.

1.2.1.5.4- TARIM VE HAYVANCILIKLA İLGİLİ GÖREVLER

Belediyelere bu konuda verilen görevler tarım görevleri ve hayvancılık görevleri olarak iki grupta incelenebilir.

- TARIM GÖREVLERİ

. Belediye sınırları içindeki orman, tarla, harman, bağ, bahçe, kuru, çayır ve meralarla her türlü araziye hasardan

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

korumak.

. Belediye sınırları içindeki bağ, bahçe, tarla ve bostanların, ortak su kanallarının ve bozulan yollarının yapım, bakım, onarım ve devamlılığını sağlamak ve su birikintilerini kurutmak.

. Beldenin sokak ve meydanlarını plana ve programa uygun olarak tanzim ve ıslah etmek.

. Belediye bahçeleri, fidanlıkları, çocuk bahçeleri yapmak ve işletmek.

. Hayvanat ve bitki bahçeleri yapmak ve işletmek.

- HAYVANCILIKLA İLGİLİ GÖREVLER

. Salgın ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmek.

. Gerekli sağlık koşullarını taşıyan belediye hayvan kesim yerlerden başka yerlerde kasaplık hayvan kestirmemek.

. Beldeler veya beldelerle köyler arasında taşımacılıkta kullanılan yük ve binek hayvanlarının muayene ve kontrollerini yapmak.

. Hayvan pazarları ve barınaklarının temizliğini ve sağlık koşullarına uygun olmasını sağlamak.

. Basıboş hayvanları tutmak ve muhafaza etmek.

. Belediye sınırları içinden geçecek hayvan sürülerinin geçeceği yolları ve yaylıma gidecek hayvanların toplanacağı yerleri tayin etmek ve sınırlamak.

. Hayvan ürünleri muhafazası, soğuk hava depoları ile diğer yerleri denetlemek.

. Hayvan ölümlerini yaktırmak ve gömdürmek.

. Fenni ve sağlığa uygun mezbaha yapmak ve işletmek.

. Ehli hayvan hastalıklarının tedavisi için hayvan hastanesi kurmak ve işletmek.

. Hayvanlarla taşımacılık yapanlara ruhsat vermek.

1.2.1.5.5- EKONOMİK GÖREVLERİ

- PIYASA DÜZENİNİ SAĞLAMA VE DENETLEME GÖREVLERİ

. Fiyat ve ücret tarifelerini tesbit etmek, denetlemek.

. Belediye sınırları içinde deniz, göl ve nehirlerde is-

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

leyen bazı küçük deniz ulaştırma araçlarının sağlamlığına, temizliğine dikkat ederek, bunların alabilecekleri en fazla yük miktarını ve dayanma güçlerini, sınıflarını ve numaralarını tesbit etmek ve işletenlerin yeterlik ve sağlıklarını kontrol etmek, ücret tarifelerine uymalarını sağlayacak önlemler almak.

. Ölçü ve tartı aletlerini muayene etmek, damgalamak ve denetlemek.

. İhtiyaç maddelerinin satılmasını ve dağıtılmasını sağlamak. 1580 sayılı kanunun 15. maddesinin 43. fıkrası ile belediyelere gerektiğinde 2490 ve 1050 sayılı kanunlar hükümlerine bağlı olmaksızın et, ekmek, yaş meyve ve sebze ile odun ve mangal kömürü gibi gıda ve zaruri ihtiyaç maddeleri satın almak, stok etmek veya belirli bir kar haddi dahilinde satın aldirmek, sattırmak ve ihtiyacı olanlara amaca göre dağıtmak üzere bir fon tesis ederek tanzim satış mağazaları kurmak ve hayatı ucuzlatacak diğer önlemleri almak görevleri verilmiştir.

. Çalışma zamanını düzenlemek.

- TESİS KURMAK VE İŞLETMEK GÖREVLERİ

. Pazarlama tesisleri kurmak ve işletmek.

. Hal kurmak ve yönetmek.

. Pazarlar kurmak ve yönetmek amacıyla, pazar yerleri yapmak, borsa bulunmayan yerlerde zahire pazarları ve depoları açıp işletmek, yakacak pazarları kurmak ve işletmek, hayvan pazarları kurmak ve işletmek, mezar salonları açmak ve işletmek.

. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndan izin alarak, sergi, panayır ve fuarlar kurmak ve işletmek.

. Halkın önemli bazı ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin olarak, süthane, süt toplama merkezi, süt dağıtma teşkilatı açmak. Buz fabrikaları, sıhhi kar kuyuları, her çeşit gıda ve zaruri ihtiyaç maddelerinin korunması için soğuk hava ve mahzen depoları açmak ve işletmek.

. Parlayıcı ve patlayıcı maddeler depolama tesisleri kurmak ve işletmek.

. Un ve ekmek fabrikaları kurmak ve işletmek.

. İnşaat malzemeleri fabrikaları kurmak ve yönetmek.

. Halkın ekonomik ve sosyal güvenliğinin korunmasıyla ilgili tesisleri kurmak ve işletmek.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLARI-

. Halkın eğlenme ve dinlenme ihtiyacının karşılanmasıyla ilgili tesisleri kurmak ve işletmek.

. Belediye konutları yapmak üzere döner sermaye kurmak, kurulmuş veya kurulacak yapı ortaklıklarına katılmak.

1.2.1.5.6- ESENLIK GÖREVLERİ

Beldenin esenliği ile ilgili olarak belediyelere 1580 sayılı kanun ve çeşitli kanunlarla bir çok görevler verilmiştir. Bu görevleri, kolluk görevler, huzur ve güvenlik görevleri ve itfaiye görevleri olarak üç alt başlıkta incelenebilir.

- KOLLUK GÖREVLERİ

. Beldenin esenliğine ilişkin düzenleyici metinler hazırlamak.

. Yasaklama ile ilgili düzenlemeleri uygulamak.

. Vali ve kaymakamların kamu düzen ve güvenliğini korumak amacıyla verecekleri emirleri yerine getirmek.

. Niteliği itibari ile belediye kolluğunca yapılması gereken işleri yapmak.

- HUZUR VE GÜVENLİK GÖREVLERİ

. Belediye depolarından başka yerlerde belediyece tesbit edilecek miktardan fazla yanıcı ve patlayıcı maddeler bulundurmamak, buna uymayanların mallarını belediye depolarına kaldırmak.

. Yol, meydan, pazar, iskele, köprü, deniz ve nehir gibi yerlerde gelip geçmeye, taşıt araçlarının işlemesine engel olacak ve geçene zarar verecek ve kaza çıkaracak şeyleri kaldırtmak.

. Her türlü sanayi ve müessese ve fabrikalarının motor, kazan, imbik, baca ve elektrik tesisatını gerek önceden, gerekse sonradan yangın ve sağlamlık açısından incelemek, bunların çevresinde yaşayanların huzur, ve mallarına gelebilecek zararları önlemek.

. Gaz ile her türlü yanıcı ve patlayıcı madde depoları yapmak.

- İTFİYE GÖREVLERİ

. 1580 sayılı kanunun 15. maddesinin 22. fıkrasına göre belde sınırları içerisinde yangın çıkmasını önleyecek tedbirleri almak, çıkan yangınları söndürmek görevleri belediyelere verilmiştir.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLARI-

1.2.1.5.7- ULAŞTIRMA İLE İLGİLİ GÖREVLER

. Karada, belediye sınırları içinde halka açık yerlerde hareket eden yük ve binek arabaları ile otobüs ve otomobil gibi ulaştırma araçlarının sağlamlığına, temizliğine dikkat ederek, bunların alabilecekleri en fazla yük miktarlarını tesbit ederek, işletenlerin yeterlik ve sağlıklarını kontrol etmek. ücret tarifelerine uymalarını sağlayacak önlemler almak. gerektiğinde bunları şahsen temin ve idare etmek.

. Belediye sınırları içinde belli bölgeler arasında yolcu taşıt aracı olarak otobüs, minibüs, otogar, tünel, treyler-büs işletmek. gerektiğinde bu konuda imtiyazlar vermek.

. 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu belediyelere şehir içi trafik düzeni ile ilgili görevler vermiştir. Buna göre her belediye bünyesinde, hizmet kapasitesi gözönünde tutularak İçişleri Bakanlığı'na belirlenecek ölçülere ve genel hükümlere göre belediye trafik şube müdürlüğü, sefliği veya memurluğu kurulması öngörülmüştür.

- YAKIN SAHİL VE ULAŞTIRMA GÖREVLERİ

Belediye sınırları içinde, deniz göl ve nehirlerde işleyen bazı küçük deniz ulaştırma araçlarının sağlamlığına, temizliğine dikkat ederek, bunların alabilecekleri en fazla yük miktarlarını tesbit ederek, işletenlerin yeterlik ve sağlıklarını kontrol etmek, ücret tarifelerine uymalarını sağlayacak önlemler almak. gerektiğinde bunları şahsen temin ve idare etmek.

1.2.1.5.8- MALİ GÖREVLER

. Belediye gelirlerini tahsil etmek.

. Belediye hizmetleri için gereken masrafları yapmak ve ödemek.

. Belediye mallarını ve akarlarını idare etmek.

1.2.1.5.9- ÇEŞİTLİ GÖREVLER

. Sokaklara isim vermek ve binaları numaralamak.

. Evlendirme işlerini yürütmek.

. Duyurma ve reklam işlerini yapmak.

Görüldüğü gibi belediyelere, başta Belediye Kanunu olmak üzere çeşitli yasalarla bir çok görevler verilmiştir. Ancak zamanla artan belediye görevlerine rağmen kaynaklar aynı oranda artmadığı için bu görevlerin tümü belediyelerce tam olarak yerine getirilemediği ortadadır.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLARI-

1.2.2- 3030 SAYILI YASAYA TABİ BELEDİYELERİN GÖREVLERİ

3030 sayılı yasada büyükşehir belediyelerinin kurulma amacının büyükşehirlerin yönetimini, hizmetlerin planlı programlı, etkili ve uyum içinde yürütülmesini sağlayacak biçimde düzenlemek olduğu belirtilmiştir. Buna göre büyükşehir belediyelerinin görevleri aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Metropol ölçeğinde, anakent belediyesi tarafından doğrudan yürütülmesi daha etkili ve verimli olacak kentsel hizmetleri yürütmek.

- Kentin gelişmesini düzenleyecek nazım planlar yapmak ve uygulamak.

- Metropol ölçeğindeki çöp ve sanayi atıklarının toplanma ve imha yerlerini belirlemek, tesislerini kurmak, su, kanalizasyon, hava gazı, toplu taşın hizmetlerini yürütmek.

- İlçe belediyeleri tarafından yürütülecek hizmetler arasında uyum ve esgüdümü sağlamak, denetimini ve gerekli yardımı sağlamak.

1.2.3- BELEDİYELERİN GÖREVLERİNİ YERİNE GETİRMEKTE KULLANDIĞI YÖNTEMLER

Kamu hizmetlerinin sağlanması, yerel düzeyde belediyeler tarafından sağlanmaktadır. Bu hizmetler bir çok alanda belediyelerce bizzat karşılanmakla beraber bir takım nedenler ile özel sektöre de havale edilebilmektedir.

Belediyelerin özel sektör ile birlikte görevlerini yerine getirmesi inşaat, sanayi ve bayındırlık alanlarında nispeten eski bir yöntemdir. Ancak 1984'ten itibaren bu tür ortaklıkların uygulama sahası genişlemiştir. Bunun nedenleri aşağıdaki gibi özetlenmeye çalışılmıştır.

- Yürütülen hizmetlerin gerektirdiği uzmanlığın her belediyede bulunmaması.

- Özel sektörün bazı hizmetleri daha ucuza, daha etkin, daha kaliteli olarak üretebilmesi.

- Yerel hizmetlerin gerçekleştirilmesinde politikanın ve politik oyunların minimize edilmesi isteği,

- Yerel hizmetlerin gerçekleştirilmesi için gerekli donanım ve sermaye birikiminin belediyelerde olmaması,

- Büyük çapta emek gerektiren (yaşlı insanlara bakım gibi) yerel kamu hizmetlerinin yürütülmesi,

- Kamu hukukunun katı kurallarından kurtulma isteği.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

- Merkezi idare denetiminin minimize edilmesi isteği.
- Nitelikli eleman çalıştırmalarını engelleyen mevcut personel rejiminden kurtulma isteği.
- İhaleler yolu ile özel girişimcilere giden belediye kaynaklarının şirketler yolu ile geriye getirilme isteği.
- En önemli ve sonuncu olarak pıvasa fiyatlarını belde sakinleri lehinde dengede tutma isteğidir.

1.2.3.1- DOĞRUDAN YÖNETİM

Özel bir kurum veya kuruluşla ortaklığı ifade etmez. Belediyelerin direkt olarak kendi organ ve personeli ile yürüttüğü hizmetleri ifade eder. İtfaiye, zabıta hizmetleri gibi.

1.2.3.2- KARMA EKONOMİ ORTAKLIĞI

Genel olarak bir kamu kurumu gibi çalışan ortaklıklardır. Özel ortakların katkısı finansman ile sınırlı kalmaktadır. Ancak bu gibi şirketlerde yerel yönetimler sermayenin çoğunu elde tutarak yönetimde karar verme yetkisini elden bırakmamaktadırlar. Belediye iktisadi teşebbüsleri bu kategoride incelenebilir.

1.2.3.3- HİZMET DAĞITIM SÖZLEŞMELERİ

Diğer bir ifade ile ihale yöntemidir. Bu yöntem, kesin şartnamelere bağlı bazı mal ve hizmetleri sağlamak amacı ile özel sektöre başvuru yöntemidir. Genel olarak inşaat, mühendislik ve ihtiyaç duyulan malların temininde kullanılan bir yöntemdir.

1.2.3.4- ORTAKLIKLAR

Genel olarak sosyal amaçlı hizmetlerin gerçekleştirilmesinde görülen, kar amaçlı olmayan ortaklıklardır. Vakıflar, derneklerle ortak, finansmanı genel olarak yerel yönetimce karşılanan hayır işleri örnek olarak gösterilebilir.

1.2.3.5- İMTİYAZ

Yerel yönetimin, bir kamu hizmetinin finansmanını ve yönetimini tamamen veya kısmen özel bir işletmeciye, belirli bir süre (tesisin kendisini amorti etmesi + uygulamayı yapan şirkete kafi miktar kar sağlama süresi) karşılığında devretmesi yöntemidir. Kar amaçlı bir binanın belediye adına, özel bir kurum tarafından gerçekleştirilip, kendini amorti ettikten sonra belediye yönetimine verilmesi gibi.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

1.2.3.6- LEASING (FİNANSAL KIRALAMA)

Yerel kamu hizmeti için gerekli olan bir takım ihtiyaçların özel sektörden belirli bir süre için kiralanması olarak tanımlanabilir.

1.2.3.7- HİZMETİN SUBVANSİYONU

Bu yöntem, hizmet sunma yetkisi verilen özel şirket, kişi ya da kar amacı gütmeyen kuruluşun mali ya da bir başka şekilde desteklenmesi ve böylece hizmet kalitesinin, hizmet bedelinin belirli bir düzeyde tutulmasını amaçlar.

Hizmetin subvansiyonu yöntemi geniş kapsamlı kamu yararı gözetilerek, sözcelimi toplu taşın alanında, ya da temel gereksinim niteliği taşıdığı durumlarda ihtiyacı olanlara daha ucuz, ya da ücretsiz olarak hizmet sağlanması amacıyla uygulanır.

Bu yöntemin etkin olarak işleyebilmesi için belediyenin başka hizmet alanlarında elde ettiği gelir fazlasını subvanse edilecek alanlara kaydırması gereklidir.

1.2.3.8- BELEDİYELER ARASI HİZMET SÖZLEŞMELERİ

Bu yöntem, birden fazla belediyenin biraraya gelerek, bir protokol ile ortak bir hizmet organizasyonu (örneğin bir birlik, şirket, vakıf, dernek, kooperatif v.b) oluşturarak belirli bir hizmeti, işbirliği ile gerçekleştirmeleri yöntemidir.

Belediyelerin çok geniş bir görev listesi olduğu daha önceki bölümlerde açıklanmıştı. Bu görevlerin tümü her belediye de bulunan olanaklar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Çoğu zaman bir çok belediye, teknik veya mali açıdan yetersiz oldukları görevleri yerine getirememektedirler. Bu aşamada anlatılan belediyeler arası hizmet sözleşmeleri ile teknik veya mali açıdan yetersiz olan belediyelere gerekli kaynağı bulunan belediyelerce yardım sağlanabilmektedir. Bu yöntem Almanya, Fransa, A.B.D. tarafından da kullanılmaktadır.

1.2.3.9- KUPON YÖNTEMİ

Kupon yöntemi, toplumda belirli kesimlerin (yaşlılar, dar gelirliler, öğrenciler, özür lü ler, vb.) sunulan hizmeti daha ucuz ve güvenceli bir biçimde elde etmelerini amaçlamaktadır.

Bu yöntemde anlatılan belirli gruplara, belirli hizmetlerden, tarifede yer alan ücretten daha düşük bir ücretle yararlanmaları için, belirli bir bedeli olan kupon verilmektedir. Bu kupon ile kişiler hizmetlerden daha ucuza faydalana bilmektedirler. Bu sistem daha çok toplu taşın alanında uygulama bulmaktadır.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

1.2.3.10- VERGİ TEŞVİKLERİ VE İDARİ DÜZENLEMELER

Bu yöntem, bazı kentsel hizmetlerin, belediyelerce bir takım idari düzenlemeler getirilmesi, vergi, resim ve harçlar da belirli bir indirim sağlanması yolu ile hür teşebbüsün özendirilerek hizmetin gerçekleştirilmesini amaçlar.

2-TEŞEBBUS

Baskalarının gereksinimlerini sürekli bir şekilde karşılamak üzere, pazarı olan ve pazarda fiyatı oluşan iktisadi mal ve hizmetleri ortaya koymak ve sahibine kar sağlamak amacını güden bir birimdir.(8)

Bu tanıma göre teşebbüs ile işletme es kavramlar gibi algılanabilir. Her teşebbüs bir işletmedir ancak her işletme bir teşebbüs değildir. Örneğin, Türkiye Şeker Fabrikaları bir çok işletmesi olan bir teşebbüs, Alpulu şeker fabrikası ise bir işletmedir.(9)

Buna göre de teşebbüs daha geniş kapsamlı bir kavramdır

3-BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSU

Sermayesi büyük oranda belediyeye ait, ekonomik alanda ticari esaslara göre, sosyal fayda sağlamak üzere, belde halkının ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan kamu iktisadi teşebbüsüdür.

3.1- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİNİN DÜNYADAKİ ÖRNEKLERİ

Dünyada, yerel yönetimlerin içerisinde yer aldığı genel yönetim sistemleri, neredeyse ülke sayısı kadar çeşitlilik göstermektedir. genel yönetim biçimi yerel yönetim sisteminin biçimini ve içeriğini belirlemektedir. Bu da konumuzu direkt olarak etkileyen nedenlerden biridir.

Dünyadaki tüm devletler ülkemizde olduğu gibi tam anlamıyla üniter devlet yapısına sahip değildirler. Kanada, Almanya, İsviçre ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkeler federatif nitelik taşır. Bu ülkelerin ulusal yönetimleri, bir anlamda, tek tek eyaletlerin, ya da kantonların bir ulus devlet olarak biraraya gelme yönündeki ortak kararı ile oluşurlar. Bu tip ülkelerde yerel yönetim orta yönetim kademesine daha çok bağlıdır.

(8)- BÜYÜK EKONOMİ ANSİKLOPEDİSİ. Sabah Gazetesi Yayını. Sf:617

(9)- İsmet Mucuk. MODERN İŞLETMECİLİK. İstanbul, Der Yayınları. 1989. Sf:18

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

Danimarka, Fransa, İtalya, Hollanda, İspanya gibi ülkeler de ise bizdeki gibi bir yönetim yapılanması bulunmaktadır.

Ülkeden ülkeye farklılık gösteren bu genel çerçeve içerisinde, özet olarak yerel yönetimlerin yapılanmaları ve konumuz ele alınacaktır. (bkz. çizelge 5)

3.1.1- ALMANYA

Almanya daha önce de belirtildiği gibi federatif bir yönetime sahiptir. Ülkede 10 eyalet yönetimi ve bir de federal hükümet bulunmaktadır. Eyaletlerin altında temel yönetim birimi belediyelerdir. 1993 yılı itibarı ile 9.000 belediye bulunmaktadır. (10)

Belediyeler kamu işletmelerinin işletilmesi, su, elektrik ve gaz sağlanması, okul binalarının yapımı, toplu taşımacılığın gerçekleştirilmesi, koruyucu sağlık hizmetlerinin gerçekleştirilmesi, itfaiye, konut hizmetleri bazı yolların yapımı ve bakımı gibi işler, yerel polisin örgütlenmesi, alışveriş merkezleri, kültür ve rekreasyon hizmetleri ulaşım ve sosyal hizmetler gibi görevler ile yükümlüdürler.

Almanya'da belediyeler yerine getirdikleri birçok hizmeti özelleştirmiş olmakla birlikte çöplerin toplanması, ulaşım kamu hizmetleri, mezarlıklar ve gömme işlemleri, kamu parkları ve yeşil alanların bakımı, planlama, haritacılık, inşaat, kültürel ve rekreasyonel tesislerin yapımı gençlik ve karşılıklı yardımlaşma gibi konularda özerk olarak işletilen belediye teşebbüsleri veya içinde yerel yönetimlerin menfaatlerinin bulunduğu teşebbüslerin de bu hizmetleri yerine getirdiği görülmektedir. (11)

Stadwerke adı verilen çok yönlü belediye teşebbüsleri orta ve büyük yerleşim yerlerinde bulunmaktadır. Genel olarak bu teşebbüsler elektrik, su, gaz, ısıtma ve toplu taşıma hizmetlerini yürütmektedirler. (12)

3.1.2- İSVEC

İsveç üniter bir devlettir. Anayasal bir monarşi olan

(10)- Yerel Yönetim Yapıları, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı - İÜLA EMME, İstanbul, Kent Basımevi s. 50.

(11)- NICOLAS LEVRAT, Avrupa'da Kamu Hizmetlerinin Sağlanması İçin Kamu-Özel Ortaklığı Deneyimleri, Çeviren: Mustafa Dönmez, (Yayınlanmamıştır.)

(12)- Nuri TOPTOP, "Yerel Kamu Hizmetlerinin Yönetim Biçimleri", Anne İdaresi Dergisi, Cilt 26, Sayı 2, Haziran 1993, s. 67.

- BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLARI-

BAZI ÜLKELERDE YEREL YÖNETİM SİSTEMLERİNİN
GENEL ÖZELLİKLERİ

ÜLKE KONU	İNGİLTERE	ABD KANADA	FRANSA İTALYA	İSVEÇ DANİMARKA
Anayasal yapı	Parlamento ürünü	Eyalet anayasası	Ulusal anayasa	Ulusal anayasa
Yetkiler	Yasalarla sınırlı	Yasayla sınırlı	Genel yetki ve yasa	Genel yetki ve yasa
Yasalılık denetimi	Mahkemelerce	Mahkemelerce	Bölgeler ve mahkemeler	Bölgeler ve mahkemeler
Yerel Politikanın denetimi	Yerel	Yerel	Merkezi ve yerel	Merkezi ve yerel
Yerel yönetim organı	Meclis	Karma	Belediye başkanı veya başkan	Karma
GSMH olarak yerel yönetim harcama.	%12	%11. %9	%9. %15	%28. %30
GSMH olarak kamu harcama.	%44	%35	%49. %50	%57. %60
Temsili sistem	çoğunluk	çoğunluk	nisbi temsil	nisbi temsil
Parti sistemi	Güçlü iki parti	zayıf iki parti	güçlü çok parti	güçlü çok parti
Seçimlere katılım	düşük	düşük	yüksek	yüksek

Cizelge-5

*Kaynak: Tony EDDISON. "Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da Yerel Yönetim." Türk Belediyeciliğinde 60 Yıl, Bildiri ve Tartışmalar. Ankara Büyükşehir Belediyesi-Metropol İmar A.Ş.-IULA-EMME yayını. Kasım 1990. s.244

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

DUNYADAKİ BAZI ÜLKELERDE YEREL YÖNETİM BİRİMLERİNİN BÜYÜKLÜKLERİ VE SAYILARI (12)		
ÜLKE	ORTALAMA NUFUS	BELEDİYE SAYISI
Fransa	1.500	36.000
Yunanistan	1.600	6.036
Lüksemburg	2.905	126
Avusturya	3.000	2.407
İspanya	4.700	8.049
İtalya	6.850	8.000 (yaklaşık)
Almanya	7.240	9.000
Portekiz	34.180	275
Norveç	9.145	454
Finlandiya	10.646	461
Belçika	16.740	589
Hollanda	17.860	800 (yaklaşık)
Danimarka	18.500	276
İsveç	30.000	284
İzlanda	1.100	222
İrlanda	41.910	92
Kuzey İrlanda	60.480	26
Galler	75.870	37
İskocya	91.620	56
İngiltere	127.000	365
Türkiye	2.000 (min)	2.741

Cizelge-6

*Kaynak: Tony EDDISON. "Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da Yerel Yönetim." Türk Belediyeciliğinde 60 Yıl, Bildiri ve Tartışmalar. Ankara Büyükşehir Belediyesi-Metropol İmar A.Ş.-IULA-EMME yayını. Kasım 1990. s.244

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

İsveç'te kralın işlevi yalnızca temsili olup, ülke parlamenter demokrasi ile yönetilmektedir. Ülkede belediye ve county adıyla iki tip yönetim biçimi yer almaktadır. 284 adet belediye bulunmaktadır. (13)

İlk ve orta öğretim, konut, bazı sosyal hizmetler, itfaiye, yol, rekreasyon, spor tesisleri, sanat ve kültür faaliyetleri, elektrik ve gaz hizmetleri belediyelerin sorumluluğundadır. Belediyelere, merkezi yönetimin iznini almak koşulu ile görev alanlarını genişletme yetkisi tanınmıştır. Bu yetki belediyelerce, genellikle, planlama, ekonomik gelişme ve eğitim alanlarında kullanılmaktadır.

Belediye görevleri, biri seçmeli diğeri özel bir mevzuat nedeniyle aşağı yukarı devlet tarafından kontrol edilen iki sektöre esit olarak ayrılmıştır. Seçmeli sektörde belediyeler arzu ederlerse sözleşme adı altında faaliyetlerini icra ettirebilirler. Yani belediye, görevlerini özel teşebbüsler kooperasi veya ortak olduğu kuruluşlar yolu ile gerçekleştirebilirler. Bu işler genellikle temizlik, ısıtma, ulaşım gibi hizmetlerdir. (14)

3.1.3- MACARİSTAN

Macaristan'da iki tür yerel yönetim vardır. Bunlar belediyeler ve il yönetimleridir. Belediye yönetimleri alan ve nüfus büyüklüğüne göre, köy, kasaba başkent ve onun ilçeleri olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Yerel yönetimler, yasal sınırlar içerisinde kalmak koşulu ile kendi yönetim yapıları ve yerel hizmetleri istedikleri gibi düzenlerler.

Belediyelerin temel görevleri imar, iskan, doğal ve kentsel çevreyi korumak, konut, su, kanalizasyon, mezarlık hizmetleri, yerel kamu yollarının ve kamuya ait alanların yapımı ve düzenlenmesi, yerel toplu taşın, çöp toplama ve temizlik, itfaiye, yerel güvenlik, işsizliğe care bulma, kreş, ilkökul, sağlık ve sosyal yardım, kültürel, bilimsel, sanatsal ve sportif faaliyetlere destek, ulusal hakların ve azınlık haklarının kullanılmasının güvence altına alınması, sağlıklı bir yaşam koşullarının hazırlanması olarak özetlenebilir. (15)

Macaristan yasalarına göre belediyeler kendisine ait görevleri kendi kurduğu teşebbüsler yoluyla veya sözleşmeler yo-

(13)- Yerel Yönetim Yapıları, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı - IULA EMME, İstanbul, Kent Basımevi s. 57.

(14)- NICOLAS LEVRAT, Avrupa'da Kamu Hizmetlerinin Sağlanması İçin Kamu-Özel Ortaklığı Deneyimleri, Çeviren: Mustafa Dönmez. (Yayınlanmamıştır.)

(15)- Yerel Yönetim Yapıları, a.g.e. s. 71.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

lu ile başka bir yerel yönetime veya özel kuruluşlara devredebilir. (16)

3.1.4- AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

A.B.D. yasama, yürütme, yargı organlarına sahip federal bir cumhuriyettir. A.B.D.'de bir çok eyalette yerel yönetimler; belediyeler, County yönetimleri ve özel amaçlı ilçe yönetimleri olarak üç grupta toplanmaktadır. A.B.D.'de yaklaşık 3.104 County, 18.514 belediye, 16.991 kasaba belediyesi, 23.885 özel ilçe yönetimi, 15.781 okul kurulu olmak üzere, toplam 78.275 yerel yönetim kuruluşu vardır. (17)

Genellikle belediyeler, yol yapım ve bakımı, park ve rekreasyon, polis ve itfaiye, kent planlama, su ve kanalizasyon gibi hizmetleri gerçekleştirmekle yükümlüdürler. Belediler bu görevleri özel firmalara devredebilirler. Büyük kent belediyeleri hastane, toplu taşın ve üniversite hizmeti de sağlayabilmektedir.

Belediyeler su, elektrik ve havagazı işlerini kendi bünyesindeki şirketler yolu ile yürütmektedirler.

3.1.5- FRANSA

Fransa yerel yönetimler açısından 5 kademeye bölünmüştür. Bunlar Bölge (22), Departman (96), Arrondisman (320), Kanton (3.350) ve Komün (belediye) (36.000) olarak kademelenmiştir. Halen Fransa'da bulunan 36.000 belediyenin çoğunluğun nüfusu 2.000'in altındadır. Küçük belediyelerin görevleri arasında, ikincil derecedeki yolların yapımı ve bakımı, çöp toplama, ilkokulların yapımı ve bakımı gelmektedir. Görev açısından küçük belediyeler ile kent belediyeleri arasında önemli farklar vardır. Kent belediyeleri ayrıca, kütüphane, tiyatro, turizm bürosu, toplu taşın gibi hizmetleri yerine getirmektedirler. (18)

Fransa'da yerel karma ekonomi şirketleri için özel bir statü vardır. Belediyeler kamu çıkarları ile ilgili bir faaliyetin, veya ticari, sınai, hizmetlerin işletilmesini, yapımını karma ekonomi şirketlerine verebilir. Gerekirse şirket sermayesine istirak edebilir. (19)

(16)- NICOLAS LEVRAT, Avrupa'da Kamu Hizmetlerinin Sağlanması İçin Kamu-Özel Ortaklığı Deneyimleri, Çeviren: Mustafa Dönmez. (Yayınlanmamıştır.)

(17)- Yerel Yönetim Yapıları, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı - IULA EMME, İstanbul, Kent Basımevi s. 81.

(18)- ibid. s. 41.

(19)- Nuri TOPTOP, a.g.e. s. 69.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

3.1.6- BELÇİKA

Belçika'da karma ekonomi şirketleri kamu hukuku tüzelkişiliği sayılırlar. Yönetim ve denetim organlarında sermayesi ne olursa olsun oyların çoğunluğu belediyeye aittir. Şirketin yönetiminde rutin yönetim görevi, bir tür ihale ve müteahhitlik yöntemi ile birinci derecede hissedar olan özel hissedara verilmiştir. Bu tür yönetim biçimi su, gaz, ve elektrik dağıtım işleri ve sağlık işleri ve çöplerin işlenmesinde kullanılmaktadır. (20)

3.1.7- HOLLANDA

Hollanda'da karma ekonomi şirketlerine, anonim şirket biçiminde bölgesel düzeyde rastlanmaktadır. Elektrik üretimi alanında kanunla belirlenmiş 5 adet şirket bulunmaktadır. (21)

3.1.8- İRLANDA

İrlanda'da otelcilik, park yerleri, ticari merkezlerin gerçekleştirilmesi alanlarında karma ekonomi şirketleri yer almaktadır. (22)

3.1.9- İNGİLTERE

İngiltere'de ulaşım hizmetlerinin sağlanmasında karma ekonomi şirketlerine başvurulmaktadır. (23)

3.1.10- DANI MARKA

Danimarka'da elektrik, su, ve ısıtma hizmetlerinin sağlanmasında bu tür karma ekonomi şirketleri hizmet vermektedirler. (24)

(20)- Nuri TOPTOP. a.g.e. s. 70.

(21)- ibid.

(22)- ibid.

(23)- ibid.

(24)- ibid.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLARI-

3.2- TÜRKİYE'DE BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLARI

3.2.1- TARİHÇE

Türk belediyeçilik tarihi literatürde beş ayrı dönemde incelenmektedir. Belediye İktisadî Teşebbüsleri'de buna paralel olarak bir incelemeye tabi tutulabilir.

3.2.1.1- 1930-1946 TEK PARTİLİ DÖNEM

Bu dönem ülkede parti olarak sadece Cumhuriyet Halk Partisi'nin yer aldığı ve tüm mevzuat ve çalışmaları ile Cumhuriyet Belediyeçiliği'nin kuruluş dönemidir. Parti ilke olarak devletleştirme politikasını gütmektedir ve belediyelerin daha fazla gelir elde edebileceği tek kaynağı ticari ve sınai girişimleri olarak görülmektedir.

1931 yılına değin elektrik, havagazı, su, ulaşım araçları, telefon, rihtım vb. kent işletmeleri imtiyazlı şirketler eliyle yürütülürdü. Bu şirketlerin sermayeleri yerli olabileceği gibi yabancı da olabilmekteydi. Söz konusu şirketler 1932'den itibaren önce Bayındırlık Bakanlığı tarafından kamulaştırılmış daha sonra da çıkarılan yasalar ile ilgili belediyelere devredilmiştir. (25)

Kent işletmelerinin belediyeleştirilme nedenleri aşağıdaki gibi sayılmaktadır.

- Belediyeçilik alanında Türk Milletinin yapıcılık ve yöneticilik kabiliyetini kanıtlamak.

- Osmanlı'dan miras yarı sömürge koşullarını yansıtan imtiyaz sözleşmelerinden kurtulmak.

- Kentlerde milli sermaye birikimine katkıda bulunmak.

- Ödemeler dengesini düzenlemek.

- Kent gereksinimlerini halkın katılımını sağlayarak karşılamak.

- Belediye bütçelerine yeni kaynaklar yaratabilmek.

- Modern ve ileri bir belediye siyaseti güdebilmek. (26)

3.2.1.2- 1945-1960 DÖNEMİ

1946 seçimleri ile çok partili döneme geçilmiştir.

(25)- İlhan TEKELİ. "Cumhuriyet Dönemi'nde (1923-1973) Türk Belediyeçiliği'nin Evrimi". Türkiye'de Belediyeçiliğin Evrimi Ankara, Türk İdareciler Derneği, s.69.

(26)- Vedat NEDİM. "Belediyeleştirme" Kadro s.28 Nisan 1934 s. 14.

- BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

Bu dönemde genel olarak, artan kentsel sorunların zorunlu kıldığı imar hareketleri göze çarpmaktadır. Bunun sonucu olarak belediyeler arsa üretimi ve konutla ilgili görevlerini ön plana çıkarmaya çalışmışlardır.

Ancak, belediyeler ilk olarak bu dönemde pahalılıkla müdahale etmek için Tanzim Satış Mağazaları'nı örgütlemeye başlamışlardır. İstanbul Belediyesi'nin bu uygulaması 1953 yılında gerçekleşmiştir. 1955'te ise Migros kurulmuş ve bu tanzim satış mağazaları'nın yerini almıştır. (27)

3.2.1.3- 1960-1973 DÖNEMİ

Bu dönemde 1961 Anayasası'nın getirdiği yeni yapılanma ile yerel yönetimler özerklik düşüncesi ile biçimlendirilmeye çalışılmıştır. Ancak belediyeçiliğin konut ve imar problemleri ile ağırlıklı olarak ilgilendiği ve bunlara yönelik yasal düzenlemelerin yoğunluğu gözlenmektedir.

Bu dönemde Türkiye Elektrik Kurumu 1312 sayılı yasa ile 25.07.1970 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak kanunlaşmıştır. (28)

3.2.1.4- 1973-1980 DÖNEMİ

09.12.1973 tarihinde yerel seçimler yapılmıştır. Bu dönemde gerçek demokratik belediyeçilik anlayışı hakim olmaya başlamıştır. Bu anlayışın temel ilkeleri özerklik, üretkenlik birlik ve bütünlükçülük, tüketimin düzenlenmesinde etkili belediyeçilik olarak sıralanabilir. Özellikle bu son ilke konumuz ile ilgili olarak göze çarpmaktadır.

Tüketimin düzenlenmesi dönemin ülke problemleri dolayısıyla belediyelerce bir takım önlemlerin alınmasını gerektirmekteydi. Bu nedenle örneğin yaygınlaşan yağ sıkıntısını gidermek amacı ile İstanbul Belediyesi Başkanı Ahmet İsvan yağ fabrikalarının yöneticileri ile görüşerek, ürettikleri yağların satışını belediye tanzim satış mağazalarınca yapılmasını istemiştir. Ayrıca demir, çimento gibi malzemeler ile ana tüketim maddelerinin aracısız ve düzenli bir biçimde dağıtımının yapılması amacıyla tip belediye tanzim satış yönetmeliği hazırlanmıştır. (29)

28.12.1978 tarihinde Kartal Halk Ekmek Fabrikası'nın temeli atılmıştır. Daha sonra 12 Eylül 1980'de yapılan askeri darbe ile demokrasiye ara verilmiştir.

(27)- Adalet ALADA, "Türk Belediyeçiliği'ne Kronolojik Yaklaşım", Türk Belediyeçiliği'nde 60 Yıl, Bildiri ve Tartışmalar, Ankara Büyükşehir Belediyesi-Metropol İmar A.Ş.-İULA-EMME yayını, Kasım 1990, s.129

(28)- ibid. s.133.

(29)- ibid. s.138.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

3.2.1.5- 1980 SONRASI DÖNEM

1980 askeri darbesi sonrası sivil yönetime geçişle birlikte yerel yönetimler merkezi yönetimle aynı siyasi partinin etinliği altına girmiştir. Bu da mali açıdan yerel yönetimlerin daha önceki yönetimlere göre, çok daha iyi bir biçimde desteklenmelerine neden olmuştur.

Bu dönemin önemli bir takım etkinlikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir. (30)

20.11.1981 tarihinde İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ) kurulmuştur.

07.11.1982 tarihinde T.C. yeni Anayasası kabul edilmiştir. Daha önce anlatılmış olan yerel yönetim mevzuatı bu anayasaya dayanmaktadır.

23.03.1984'te Büyükşehir Belediyesi Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname 18350 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

01.06.1984'te İSKİ merkezi yönetimden ayrılarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı bağımsız bütçeli bir kamu tüzel kişiliği haline getirilmiştir.

3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yönetimi Hakkında Kanun 09.07.1984 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu dönemden sonra kurulan Büyükşehir Belediyeleri Belediye İktisadi Teşebbüsleri'ni oluşturmaya başlamışlardır. Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 21 iştirakinin 16'sı 1986 sonrası kurulmuştur. (31)

(30)- Adalet ALADA. "Türk Belediyeciliği'ne Kronolojik Yaklaşım". Türk Belediyeciliği'nde 60 Yıl. Bildiri ve Tartışmalar. Ankara Büyükşehir Belediyesi-Metropol İmar A.Ş.-İULA-EMME yayını. Kasım 1990. s.129

(31)- TC. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. 1992 Tanıtım ve Çalışma Raporu. Sf: 202. İBSB Araştırma Müdürlüğü yayını. Baskı BELBİM.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

3.3- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ'NİN HUKUKİ DAYANAKLARI

1580 Sayılı Belediye Kanunu'nun belediyelerin görevlerini 15. maddesinde 76 fıkra halinde geniş bir şekilde saydığını daha önce de belirtmiştik.

Aynı kanunun, belediyelerin haklarını, yetkilerini ve ayrıcalıklarını düzenleyen 19. maddesinde: belediyelerin zorunlu görevlerini yerine getirdikten sonra, belde sakinlerinin ortak ve medeni ihtiyaçlarını karşılayacak her türde girişimde bulunmak, belde halkının sağlık ve esenliğini korumak amacıyla kanunların verdiği yetkilere dayanarak emirler vermek, belediye yasakları koymak, aksine davrananları cezalandırmak ve "kazanılmış haklara dokunmadan belediye sınırları içerisinde, doğrudan doğruya yapılmak ve işletilmek şartıyla su, hava gazı... tesisatı kurmak ve işletmek... belediyelerin hakkıdır." denilmektedir. (19. maddenin 1/4 bendi)

Yine 19. maddesinin 5. bendinin 2. fıkrasına göre, belediye sınırları içerisinde toplu taşımacılık ve et taşımacılığı yapmak işinin, diğer yöntemlerin yanı sıra, belediyelerin de iştirak edecekleri şirketler aracılığı ile (İçişleri Bakanlığı'nın kararıyla) mümkün olduğu belirtilmektedir.

24.3.1950 tarih ve 5656 sayılı kanunla Belediye Kanunu'na ilave edilen ek 2. maddenin 2. fıkrasında "belediyeler, belediye konutları yapmak ve belediye sakinlerine kiraya vermek veya satmak üzere kurulmuş veya kurulacak olan yapı ortaklıklarına katılmaya yetkilidirler" hükmü yer almaktadır.

Ayrıca 1580 sayılı kanunun gerekçesinde de belediyelerin özel, gerçek ve tüzel kişiler gibi, doğal haklardan olan çalışma ve iş yapma yetkisine sahip olduğu da belirtilmiştir.

Belediyelerin, Belediye Kanunu'nda sayılan görevlerinden zorunlu olanlarından başka 17. maddesinde açıklandığı üzere ekonomik girişim niteliğindeki kültürel, sosyal ve ekonomik işleri ise isteğe bağlı nitelikteki görevleridir. Bu maddeler ile Belediye Kanunu, belediyelere, bir girişimci gibi sını ve ticari teşebbüslere girişim konusunda geniş yetkiler vermektedir.

Belediyelerin isteğe bağlı görevlerinden bir çoğunun iktisadi ve sını nitelik taşıdığı günümüzde, klasik belediye faaliyetlerinden sayılan su, şehir içi ulaşım, hava gazı teşebbüsleri doğrudan doğruya yapılmak ve işletilmek koşuluyla tekel şeklinde belediyelere verilmiştir.

Türk Ticaret Kanunu ise, belediyelerin şirketlere ortak olmalarına engel bir hüküm taşımadığı gibi belediyelerin anonim şirketlerin yönetim ve denetim kurullarında temsil edilmesine ilişkin hükümlere yer vermekle dolaylı yoldan da izin vermektedir.

- BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

Görüldüğü gibi, hukukî açıdan belediyelerin kendi aralarında veya özel kişi ve kuruluşlarla birlikte şirket kurmalarını veya mevcut şirketlere ortak olmalarını engelleyecek bir durum söz konusu değildir.

Şirketleşme ile, belediyeye ait taşınır veya taşınmaz değerler, özel kesime aktarılmamakta, yalnız belediye kamu tüzelkişiliğinden alınarak, Türk Ticaret Kanununa göre (özel hukuk hükümlerine göre) çalışan bir başka tüzelkişiliğe geçmektedir. Şirket tüzelkişiliğine geçen taşınır ve taşınmaz değerler, yine belediye ile yönetim ve mülkiyet ilişkisi içinde kalmaktadır. Çünkü kurulan şirketlerde genellikle belediyelerin payı % 50'nin üzerindedir veya tamamı belediyelere aittir. Bu nedenle belediyeler şirketlerin yönetimini ellerinde tutmaktadırlar. Şirketler özel hukuk hükümlerine tabidirler ve diğer özel şirketlerle eşit şartlara sahiptirler. Bu nedenle piyasa araçlarından yararlanmada aralarında farklılık yoktur. (32)

3.4- BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

3.4.1- DOĞRUDAN DOĞRUYA BELEDİYE TARAFINDAN YÖNETİLENLER

Ülkemizde belediyelerin pek çoğunun kurdukları su, mezbaha vb. teşebbüslerini doğrudan doğruya yönettikleri görülmektedir. Bu gibi teşebbüslerin gelirleri ile yönetim ve işletme giderleri de diğer belediye gelir ve giderleri gibi belediye bütçesinde yer almaktadır.

3.4.2- KATMA BÜTÇELİ YÖNETİM BİÇİMİ

Belediyelerin, havagazı, kent içi ulaşım hizmetleri doğrudan doğruya yönetimin biraz genişletilmiş şekli olan katma bütçeli yönetim şeklinde yürütülmektedir. Belediye dışında fakat belediyeye bağlı ayrı bütçeli olarak yönetilen teşebbüsleri kendi içinde üç gruba ayırmak mümkündür. (33)

3.4.2.1- ÖZEL KANUNU OLAN KURULUŞLAR

2560 Sayılı kanun ile kurulan İSKİ, 4325 sayılı kanun ile kurulmuş olan EGO, 3645 sayılı kanun ile kurulmuş olan İETT gibi.

Bu işletmelerin kuruluş kanunlarında 1050 sayılı kanuna, Belediye Muhasebe Usulü Tüzüğü'ne ve 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu'na tabi bulunmadıkları, özel hukuka tabi oldukları,

(32)- Bilal Eryılmaz. "Belediye Hizmetlerinin Yürütülmesinde Alternatif Kurumsal Yöntemler". Türk İdare Dergisi, sayı 382, Mart 1989, s. 53.

(33)- Ahmet KARABİLGİN. Yerel Yönetimlerin Ekonomik Girişimleri. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi. Cilt 1, sayı 1, Ocak 1992, s. 21.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

ticari usullere göre çalışacakları ayrıca kamu tüzel kişiliğine sahip oldukları belirtilmektedir.

3.4.2.2- BELEDİYE MECLİSİ KARARI İLE KURULANLAR

Belediye Muhasebe Usulü Tüzüğü'nün 47. maddesine göre kurulan ve tüzel kişiliği olmayan, belediyeye bağlı ya da belediyeden ayrı kuruluşu olan işletme türleri bu gruba dahil edilebilir. Ülkemizde daha çok bu uygulama yaygındır. Örnek olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin bu yolla kurulmuş olan 21 adet iştiraki bulunmaktadır.(34)

3.4.2.3- BELEDİYELERİN TÜRK TİCARET KANUNU'NA TABİ ORTAKLIKLARI

Bunlar 6762 sayılı ve 9.7.1956 tarihli Türk Ticaret Kanunu'nun 275. maddesi çerçevesinde faaliyet göstermekte olan teşebbüslerdir. Aynı kanunun 18. maddesinin 1. fıkrasına göre de tacir sayılmaktadırlar. Tüm bunlardan ayrı olarak ta Ticaret Sicili Nizamnamesi'nin 13/1. maddesine göre ticaret siciline tescil ile ticaret odalarına kaydolmak zorundadırlar.

Tüzel kişiliklerinin olmayışı, bu tür işletmeleri doğrudan belediyelerin bağlı kuruluşu haline getirmektedir. Bu tür işletmelerin katma bütçe düzenleyebilecekleri Belediye Muhasebe Tüzüğü'nün 47. maddesinde hükme bağlanmıştır. Katma bütçenin düzenleniş biçiminin de belediye bütçesinin uyacağı usule göre olacağı, anılan tüzüğün 48. maddesi gereğidir.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan anlaşılabacağı üzere, belediye kararı ile kurulmuş, tüzel kişiliği olmayan işletmelerin, belediyeden ayrı kuruluşa sahip olsalar bile organik olarak belediyeden ayrı kişilikleri bulunmamaktadır.

3.5- TÜRKİYE'DE BELEDİYELERİN ŞİRKETLEŞME UYGULAMALARI

Ülkemizde belediyelerin şirket kurmaları veya şirketlere ortak olmaları oteden beri uygulanabilmektedir. Bu yöntemin yaygın olarak kullanılması 1984 yılına dayanmaktadır. Bu tarihten itibaren belediyeler hizmetlerini daha etkin ve verimli bir şekilde yürütebilmek amacıyla, çeşitli alanlarda kendi aralarında veya özel kuruluşların ortaklığında şirketler kurmaya başlamışlardır.

Şirketleşme yöntemini özellikle 3030 sayılı kanunla yönetilen büyükşehir belediyeleri kullanmaktadırlar. Kasım 1993 itibarı ile örneklenen dört büyükşehir belediyesinde mevcut olan şirketler aşağıdaki gibidir.

(34)- TC. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. 1992 Tanıtım ve Çalışma Raporu. Sf: 202. İBSB Araştırma Müdürlüğü yayını. Baskı BELBİM

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

Ankara Büyükşehir Belediyesi	: 9 adet (35)
İzmir Büyükşehir Belediyesi	: 14 adet (36)
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	: 21 adet (37)
Bursa Büyükşehir Belediyesi	: 5 adet (38)

ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'NİN ORTAK OLDUĞU ŞİRKETLER

Şirket adı	Belediye payı(%)
------------	------------------

BELKO	98.0
Ankara Halk Ekmek ve Un Fab. A.Ş.	82.8
Ankara Et İşl. San. ve T.A.Ş.	60.0
Portaş	49.0
Ankara Şehirlerarası Otobüs Terminali İşletmesi	33.3
Metropol İmar A.Ş.	16.0
Ankara Çimento T.A.Ş.	0.33
Gima T.A.Ş.	0.0085

Tablo - 1

* Kaynak: Tunay Koksall, "Belediye Şirketlerinin Hukukî Rejimi" Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 2, Sayı 6, Kasım 1993, s. 58

BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'NİN ORTAK OLDUĞU ŞİRKETLER

Şirket adı	Belediyenin payı (%)
------------	----------------------

BURFAŞ (Fuarcılık)	96.0
BELTAŞ (Tanzım satış)	60.0
BESAŞ (Ekmek)	89.80
İmar İnşaat Ticaret Ltd. Şti.	30.0
Kömür Dağıtım ve Tic. Ltd. Şti.	9.0

Tablo - 2

*Kaynak: Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 1, Sayı 4, s. 61

(35)- Tunay Köksal, a.g.e. s. 58

(36)- ibid.

(37)- TC, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1994 Tanıtım ve Çalışma Raporu, Sf: 183-204, İBŞB Araştırma Müdürlüğü yayını, Baskı BELBİM.

(38)- Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 1, Sayı 4, s. 61

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'NİN ORTAK OLDUĞU ŞİRKETLER

Sirket adı	Belediyenin Payı (%)
1- BELBİM (Bilgi işlem)	54.0
2- BELPET (Akarvakıt)	50.0
3- İGDAS (Gaz dağıtım)	90.6
4- İSBAK (Bakım)	75.0
5- İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri A.Ş.	95.8
6- İstanbul Spor Etkinlikleri ve İşl. A.Ş.	96.0
7- SÜSER (Lağvedilmiştir.)	1.0
8- İDO (Deniz otobüsü)	84.9
9- İSTON (Hazır Beton)	77.7
10-İSFALT	60.0
11-İstanbul İmar Ltd. Şti.	50.0
12-İstanbul Kartal Halk Ekmek	99.8
13-İSMER (Mezbahe)	35.0
14-HALKSU A.Ş.	94.7
15-İstanbul Dünya Ticaret Merkezi A.Ş.	-
16-Çiçek ve Ağacılık A.Ş.	11.0
17-ELDAŞ (Elektrik Dağıtım)	-
(Aralık 1994'te İSTAÇ A.Ş. adını almıştır.)	
18-İmar Weidleplan A.Ş.	-
(Kasım 1994'te KIPTAŞ A.Ş. adını almıştır.)	
19-GİMA A.Ş. (Satılmıştır.)	0.1
20-MİGROS A.Ş. (Satılmıştır.)	7.0
21-İstanbul Ulaşım A.Ş.	85.0

Tablo - 3

* Kaynak I.B.Ş.B. Tanıtım ve Faaliyet Raporu a.g.e.s.202

İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'NİN ORTAK OLDUĞU ŞİRKETLER

Sirket adı	Belediyenin payı (%)
İZBETON A.Ş.	96.0
İzmir İmar Ltd. Şti.	95.0
İZFAŞ A.Ş.	95.0
İZBAK A.Ş.	92.0
TANSAŞ A.Ş.	90.0
İzmir Yayıncılık A.Ş.	55.0
Ege Şehir Planlaması A.Ş.	51.0
İZBELKOM A.Ş.	51.0
ARIZKO A.Ş.	50.0
İZULAS A.Ş.	49.0
İTAŞ A.Ş.	10.0
ESBAŞ A.Ş.	4.0
İzmir Otelcilik A.Ş.	2.0
Su ve Kanal A.Ş.	1.0

Tablo - 4

*Kaynak: Tunay Köksal. a.g.e. s.60-61

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLARI-

Görüldüğü gibi Türkiye'de belediyeler bir çok alanda şirket kurarak kanunla kendisine verilen görevleri yerine getirmeye çalışmaktadırlar.

Büyükşehir belediyelerinin ortak olduğu şirketlerin büyük bir kısmında ortakların kamu kuruluşu olduğu ve kamu payının daha yüksek olduğu hatta bazen tümünün belediyelerin elinde olduğu görülmektedir.

Bazı belediyelerde özel şirketler hatta bazen yabancı sermaye ile dahı ortaklık kurabilmektedirler. Buna en iyi örnek İzmir'de Arizko A.Ş.'dir. Bu şirketin yaklaşık olarak %50 hissesi yabancı sermaye elinde bulunmaktadır.

İzmir 'de özellikle Tansaş 60'ın üzerinde semtte açtığı super marketler ile önemli bir tüketici kesime hitap ederek bu alanda piyasanın denetimini elinde tutmaktadır. Tansaş'ın ortakları bazı anonim, limited şirketler, halk ve belediye-dir.

3.6- ŞİRKETLEŞME UYGULAMALARININ YARAR VE ZARARLARI.

3.6.1- ŞİRKETLEŞME UYGULAMALARININ YARARLARI

3.6.1.1- KAMU HUKUKU AÇISINDAN

Genelde kamuya sunulan hizmetin bedelinin geri döndüğü alanlarda (su, kanalizasyon, toplu taşın, elektrik, vb.) veya hal, mezbaha gibi yüksek getirili hizmet alanlarında faaliyetler belediyece bizzat yönetildiğinde hizmet bedelinin hesabı oldukça zordur. Bu alanda hizmet verecek bir şirket kurulduğunda sunulan hizmetin özelliğinden kaynaklanan biçimde daha ticari amaca dönük muhasebe yöntemlerinin uygulanmasına yönelik bir ortam oluşturulmuş olur. Böylece azaltılan bürokratik işlemler sayesinde, pazara yönelik esneklik ve talebe hızla yanıt verme olanağı bulunmuş olur. Bu tür bir kuruluş belediyenin sınırları dışına da hitap edebilir.

Bu tür kuruluşların bir diğer avantajı da personel politikasında görülebilir. Belediyelerin bağlı olduğu personel politikasına kıyasla, daha rekabetçi bir istihdam politikası izlenebilmektedir. Bu yol ile de nitelikli insan gücünü belediye iktisadî teşebbüsleri bünyelerinde toplayabilmektedirler.

Ayrıca kalkınma çabaları içinde yer alan ülkemizde, genel bütçeden belediyelere hizmetleri ve görevleri ile orantılı gelir aktarması yapılamamaktadır. Bir bütçe içerisinde yer alan hizmetler için genelde adaletli bir kaynak tahsisi yapılamadığı ortadadır. Ayrı bir hesap tekniğine ve bütçeye sahip olan teşebbüsler sayesinde kaynak tahsisinin gereğine daha yakın bir biçimde yapılması olanaklı kılınabilmektedir.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

3.6.1.2- HİZMETİN GEREKTİRDİĞİ UZMANLIK AÇISINDAN

Belediyelerin yerine getirdiği bir çok hizmet belirli bir uzmanlaşmayı, malı ve teknik donanımı gerektirmektedir. Bu çoğu zaman belediyelerce izlenmesi gereken personel politikası, bürokrasi araştırma geliştirme bölümlerinin olmaması gibi organizasyon bozuklukları nedeniyle sağlanamamaktadır. Organizasyondan kaynaklanan iş disiplinsizlikleri ve iş düzenindeki başarısızlıklar sonucu sorunların birikmesine, hizmetin zamanında ve gerektiği gibi yapılamamasına sebep olmaktadır.

Ayrıca kentleşmenin hızlanması, kentlere göçün etkisi ile belde nüfusunun süratle artması sonucu kentlerde sorunlar çıq gibi büyümekle birlikte, bu sorunlara aynı hızla çözüm bulunamamaktadır.

Belediye İktisadi Teşebbüsleri'nde daha önce de anlatıldığı gibi nitenikli personel bulundurmanın avantajı, bürokrasinin nisbeten çok daha az olması, belli bir konu üzerinde yoğunlaşmış olması, çalışanların memur statüsü dışında performanslarına göre ücretlendirilmesi, çağın gerektirdiği yöntemlerin kullanılması sonucu verimlilik artmakta pıyasa fiyatlarından daha ucuza, etkin ve kaliteli bir hizmet gerçekleştirilebilmektedir.

3.6.1.3- POLİTİKA AÇISINDAN

Şirketleşme daha önce de belirtildiği gibi, belediye hizmetlerinin bir bölümünü özel hukuk kapsamına alınarak daha esnek bir çalışma alanı sağlayabilmektedir. Böylece bürokratik bir takım engeller aşılmaktadır.

Bilindiği gibi günümüze değin, belediyeler, mecliste çoğunluğa hakim olan partinin mensuplarınca politik kadrolaşmaya gitmektedirler. Bu siyasi erozyon ve uzmanlaşmış belediyeçi sayısının gittikçe azalması sonucunda da her kesime, etkin kaliteli hizmet sunulamamaktadır.

Politik istihdamın ana sebebi olarak ülkemideki yerel yönetim yöneticilerinin eğitim seviyelerinin genel olarak düşük olmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. 1992 yılı sonuna kadar yapılmış bir incelemenin sonuçları bu konuda bir bilgi vermesi sebebiyle burada irdelenecektir. (39)

Türkiye'de belediye başkanlığı doğrudan üretim sürecinde yer alanlar tarafından değil, dolaşım-değişim sürecinde yer alanlar ile üretim sürecinin tamamlayıcı unsurları olarak faaliyet gösteren ara toplumsal kademe üyeleri tarafından üstlenilmiştir. Belediye başkanlarının %36'sı hizmetler sektöründen, %30'u ticaret sektöründen gelmektedir.

(39)- Birgül Ayman Güler, "Belediye Başkanları Profili:1989-1989 Dönemi", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 2, sayı 3 Mayıs, 1993, s. 42-43.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

Belediye başkanlığı memur, esnaf, çiftçi meslekler bloğunun izini (%56 ile) taşımaktadır. Yerleşmelerin ölçeği büyüdükçe ticaret sektöründen gelenlerin payı %30'dan %17'ye düşmekte ve nüfus 250.000'i aşınca sıfırlanmaktadır.

İnşaat sektörü küçük yerleşmelerde %3 gibi çok önemsiz olan payı yerleşme büyüdükçe %30'a tırmanmaktadır. 1989-1994 döneminde görev yapmak üzere seçilmiş belediye başkanlarının %42'si ilkokul çıkışlıdır. Yüksek okul çıkışlı olanların toplam içindeki oranı %28'dir. İlkokul çıkışlı başkanların en düşük oran sergilediği bölge Doğu Anadolu'dur. İlkokul mezunu başkanların oranı Ege ve Karadeniz bölgesinde ülke ortalamasının da üzerine çıkarak %50'ye yaklaşmaktadırlar.

Görüldüğü gibi ülke genelinde yerel yönetimlerde yöneticilik yapan başkanların %42'si ilkokul çıkışlıdır. Belediye meclislerinde durum daha da kötüdür. Ayrıca meslek dağılımlarına bakıldığında neredeyse yüksek okul çıkışlılara rastlanmamaktadır.

Bunun nedeni ise ülkede uygulamada olan seçim sistemidir. Çünkü seçilecek insanların eğitim düzeyi ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

Bu durumdaki başkanlık ve meclislerin izleyebilecekleri yönetim biçiminde ne denli bağımsız olabilecekleri ve politik istihdam yaratıp yaratamayacakları günümüzde bir çok örnekte izlenebilmektedir.

Bazı belediye şirketlerinde politik istihdam daha az olarak kullanılabilmektedir. Daha çok yönetimde bulunanların tavrına bağlı olmakla birlikte, bu unsur, belediye iktisadi teşebbüslerinin bazıları için yararlı bazıları içinde zararlı olabilmektedir.

3.6.1.4- MALİYET - KAR - ZARAR İLİŞKİLERİ AÇISINDAN

Daha önce de anlatıldığı gibi belediye iktisadi teşebbüsleri kullandıkları bütçeleme teknikleri ile maliyetlerini, kar veya zararlarını belediyelere göre daha kolay bir şekilde hesaplayabilmektedirler. Bu da çalışma programlarını, fiyat politikalarını gerektiği gibi düzenlemelerine olanak sağlamaktadır.

Ancak bu programlar belediye iktisadi teşebbüsünün sunmuş olduğu hizmete göre değişebilir. Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin sahip olduğu 22 şirketin faaliyette bulunan 16 şirketi 1992 yılı itibarı ile toplam 8.508.653.578 TL. kar etmelerine karşın, toplam 383.362.962.612 TL. zarar etmişlerdir. Yani tüm şirketler karı, zararlarının yaklaşık olarak 48'de biridir. (40) Bu durumun 1991'de de aynı tipte olduğu görülmektedir. Bunun sebepleri daha sonra uygulama bölümünde incelenecektir.

(40)- I.B.S.B. Çalışma ve Faaliyet Raporu a.g.e. s.202.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

3.6.1.5- PIYASA KOŞULLARININ DENETİMİ AÇISINDAN

Bilindiği gibi Türkiye'de, kentleşme ve sanayileşme süreci çok hızlı bir biçimde seyretmekte, genel olarak kentlerde bu sürece paralel olarak sorunlarıyla birlikte büyümektedirler. Direkt olarak kenti etkileyen bu faktörlerin neden olduğu sorunlardan biri de ekonomide yarattığı sorunlardır. Kentleşme ve sanayileşme sonucunda, talep büyüyüp çeşitlenmekte ve yeni tüketici kesimleri ortaya çıkmaktadır. Bu kesimin ihtiyaçları, yerinde, zamanında, yeterli miktarda ve makul koşullarla karşılanmak durumundadır. Genelde dayanıklı ve dayanıksız gıda maddeleri talebinin karşılanmasında, kentleşme oranı yüksek olan bir takım kentlerde, bir takım sorunlar ile karşılaşilmektedir.

Ülke içinde, dayanıklı ve dayanıksız gıda maddelerinin üretiminde herhangi bir tikanıklık olmadığı halde, üretimdeki bolluk miktar ve fiyat olarak kentsel tüketiciye yansıtılamamaktadır. Bunun sonucunda da suni bir pahalılık yaşanmaktadır. Üstelik yaşanan pahalılık üreticiden kaynaklanan bir pahalılık değil, dağıtım kanallarından kaynaklanan bir pahalılıktır. Yani üretilen malın tüketiciye ulaştırılması sırasında, ülkede, örgütlü üretici, örgütlü dağıtımçı, örgütlü tüketici bulunmamasından, tam rekabet piyasasının sağlanamamasından ve yasal bir takım boşluklardan dolayı tüketici aleyhine bir takım kazançlar sağlanmaktadır.

Yaşanan bu pahalılıktan her kesim zarar görmektedir. Anılan sebeplerden dolayı, üretici, dağıtımçı, tüketici ve hatta devlet kesimi dahi bu durumun sorumlusu durumundadır. Fakat her kesimin bu durumun farkında olmasına rağmen yeterli önlemlerin alınmadığı dikkati çekmektedir.

Bu noktada belediyeler girişimci, düzenleyici, üretici bir rol üstlenerek, kendi belde yaşayanları lehine bir takım önlemler almaya çalışmışlardır. Belediyeler dayanıklı ve dayanıksız gıda maddelerinin üretim, dağıtım, tüketim kesimleri arasına, hem üretici hem de dağıtımçı olarak belde sakinleri lehine fiyat oluşturma çabasına girmişlerdir. Düzenli, ucuz, ve kaliteli ürünleri belirli semtlere ulaştırmak için halk pazarlarının yanı sıra, tanzim satış mağazaları zincirleri ile de piyasada düzenleyici rol oynamışlardır. (BELTAŞ, BELPA, (41) TANSAS vb.) Hatta bazı belediyeler çevre kırsal belediyeler ile ilişki kurarak daha ucuza mal alıp, satabilmektedir.

Belediyeler üretici bir rol üstlenerek ekmek üretimi de yapabilmektedir. Bu yolla belediye, piyasaya girerek belde halkının lehine piyasa koşullarını oluşturmaktadırlar. Örneğin günümüzde İstanbul'da ekmek fırınlarında 9.000 TL'sine satılmakta iken Belediye'ye bağlı olan HALK EKMEK büfelerinde

(41)- TC. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1992 Tanıtım ve Çalışma Raporu, Sf: 202. İBSB Araştırma Müdürlüğü yayını. Baskı BELBİM.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ-

6.000 TL'sına satılmakta ve önünde uzun kuyruklar oluşmaktadır.

Bu hizmet belediyelerin sosyal devlet anlayışı uyarınca ürettikleri hizmetlerden biridir. Bu ilke uyarınca üretilen ürünler maliyetinin altında piyasaya sunulmaktadırlar. Bu da belediyelerin sürekli zarar etmelerine yol açan sebeplerden sadece biridir.

Genel olarak bu tür hizmetlerden çıkan ana sonuç, fiyat artışlarının polisiye bir takım önlemler ve fiyat denetimleriyle önlenemeyeceğidir. Bu nedenle tüketiciyi korumaya ilişkin yasal düzenlemeler yapılmalı, daha önemlisi ise üretim, dağıtım ve tüketim kesimlerinin etkin bir örgütlenmeye teşvik edilmesidir.

Diğer bir sonuç ise, daha önce Belediye İktisadi Teşebbüsleri'nin dünyadaki örnekleri incelenirken böyle bir uygulamaya rastlanamamış olması, bu tür uygulamaların Türkiye'ye özgü olduğudur.

3.6.2- ŞİRKETLEŞME UYGULAMALARININ ZARARLARI

3.6.2.1- DENETİM AÇISINDAN

Belediye İktisadi Teşebbüsleri üzerinde doğabilecek denetim esnekliği denetimden kaçmaya dönüşebilir. Teşebbüsün kadrolarının doldurulmasında ve dışarıya verilen sözleşmelerde yolsuzluk, kayırma ve patronaj ilişkileri, yerel yönetimde olduğundan daha kolaylıkla egemen olabilir. Çok yakın bir geçmişte yaşanan İSKİ olayı ve deniz otobüsleri alımı buna bir örnek teşkil etmektedir.

Ancak sözleşmelerde yer alacak, iş tanımı, şartname gibi bir takım hükümler ile yapılacak sürekli ve etkin bir denetim sonucu bu tür zararlar ortadan kaldırılabilir.

Öte yandan stratejik planlama, yatırım programları gibi uzun dönemli hedef saptama politikaları ile teşebbüslerin geniş bir bakış açısına sahip olması, dolayısıyla da hizmet üretiminde daha ciddi, kontrollü ve özdenetimli olması sağlanabilir.

3.6.2.2- HALKIN KATILIMI AÇISINDAN

Belediyeler birer yerel yönetim kurumu olarak belde halkı tarafından seçilen bir başkan ve meclis ile yönetilmektedirler. Böyle bir organizasyonda halk belediye faaliyetlerini denetleyebilmekte hatta bu faaliyetlere yön verebilmektedirler. Ancak bir belediye iktisadi teşebbüsü her ne kadar belediye tarafından kurulmuş olsa dahi halkın katılımını net bir biçimde sağlayamamaktadır.

Genellikle halkın gereksinmelerine ve beklentilerine du-

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

varlı olamama ve belirli bir amaca yönelik olmanın getirdiği dar bir bakış açısına sahip olma gibi tehlike mevcuttur. Bu da ancak şirket organizasyonuna halkın belirli bir biçimde dahil edilmesi ile ortadan kaldırılabilir.

3.6.2.3- POLİTİK İSTİHDAM AÇISINDAN

Daha önce "Politika Açısından" bölümünde, belediye iktisadi teşebbuslerinin politik istihdamı önleyici bir etken oluşturduğunu, ancak bunun teşebbüsün yönetimine bağlı olarak değişebileceğini belirtmiştik. Şimdi politik istihdamın olduğu bir belediye iktisadi teşebbüsü örneği incelenerek, neden sonuç ilişkisi içinde bir takım sonuçlar çıkarılmaya çalışılacaktır.

Örneğimiz Beşiktaş Belediyesi'ne ait olan BELTAŞ (Beşiktaş Belediyesi Halk Pazarları İşletmesi ve Tic. A. Ş.)'tir. Beltaş, 27.12.1989 tarihinde, Beşiktaş Belediyesi'nin %99, Çatalca Belediyesi'nin %02, Değirmenköy Belediyesi'nin %01, Sıhıvrı Belediyesi'nin %02, Kağıthane Belediyesi'nin %05'lik payla iştirakleri ile kurulmuştur. (41)

Şirketin amacı, halkın her nevi temel ihtiyaç maddelerinin en ucuz ve sağlıklı şekilde temini, tedariği, satışıdır. Şirket bu amaçla özel, tüzel kişi, kurum, kuruluş ve yerel kamu kuruluşları ile işbirliği yapabilir. Yine şirket, her nevi gıda ve ihtiyaç maddelerinin fiyatlarını belli seviyelerde tutmak için kendi başına veya özel ve tüzel kamu kuruluşlarıyla ortak kur ve soğuk depolama tesisleri kurar, kurulmuş olan iştiraklere iştirak edebilir.

Genel olarak amaç ve konuları yukarıdaki gibi sıralanan Beltaş, Beşiktaş İlçesi genelinde Beşiktaş, Ortaköy, Arnavutköy, Ulus, Dikilitaş'ta olmak üzere 5 adet mağaza ile hizmete başlamıştır.

Beltaş'ın personel sayısı çalışma dönemi içerisinde ortalama 250 kişidir. Bu kişiler sendikalıdır ve çalışma saatleri 09.00-18.00'dir. Sektör itibarıyla diğer aynı tip birimlerin çalışma saatleri 07.00-24.00 olduğundan Beltaş çalışanları da rekabet koşulları sağlanabilmesi için çalışma saatleri dışında mesai yapmaktadırlar ve bunun karşılığı da hafta içi %50, hafta sonu da %100 zamlı olarak mesai ücreti almak - tadırlar. Ayrıca çalışanlar sendikalı olduklarından toplu sözleşmeleri uyarınca maaş artışları enflasyon oranında almaktadırlar. 31.12.1994 itibarıyla çalışanların ortalama giydirilmiş ücretleri 23.000.000'dur. Aynı zaman diliminde sektördeki bir diğer özel mağazada personelin aldığı ücret 16.000.000'dur. Ayrıca personel aşırı olarak şişirilmiş, bu kişiler de politik olarak buralara geldiklerinden ve güvendikleri bir politikacıyı da arkalarına aldıklarından verimli

(41)- 11 Ocak 1990 tarih ve 2441 sayılı Resmi Gazete, s. 113

- BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLARI-

bir çalışma göstermemektedirler. (42)

Şirket rantabl olmayan bu çalışma koşulları nedeniyle kuruluşundan itibaren 1993 senesi sonuna kadar sürekli olarak zarar etmiştir. 1993 yılı sonunda şirket bünyesinde yapılan bir takım personel değişikliği, azaltılması, gibi değişiklikler ve alım ile stokta izlenen verimli politikalar ile 1994 yılının ilk üç ayında şirket ilk defa kara geçmiştir.

Ancak 1994 yılı sonunda dolan toplu sözleşme süresi nedeniyle 1995'te personelin alacağı ücret en az enflasyon oranında olacaktır. Türkiye'nin ekonomik durumu nedeniyle ülkede uygulanmakta olan tasarruf genelgesi sebebiyle bu artış belediyece sübvansede edilememektedir.

Bunu gören şirket yönetimi şirketin zararda olması nedeniyle personele 1995'te de 1994 yılı ücretleri ile çalışmalarını bunun yanında kendilerine iş güvencesi sağlanması teklifini götürmüşlerdir. Fakat bu teklif işçilerce ciddiye alınmadığı için aynı dönemde 24.11.1994 tarihinde çıkan Özelleştirme Yasası'nın 1. maddesinin e fıkrası ve 26. maddesine göre şirketin özelleştirilmesi kararı alınmıştır.

Beltaş'ın mağazalarının konum açısından çok önemli yerlerde olmaları nedeniyle, belediye tarafından mülklerin satılması söz konusu olmamaktadır. Bu durumda şirkete kalan özelleştirme yöntemi, Beltaş'a ait demirbaş, stok ve ismin satılması yöntemidir. Bu koşullar altında açılan ihaleye 7 ciddi firma katılmıştır. 4 firma yıllık ciro üzerinden, 40 milyon altında kalmamak üzere %5.8 verme taahhüdünde bulunmuşlardır. Bu noktada eleme firmaların Beltaş'ta çalışan personelin ne kadarını istihdam edecekleri konusunda olmuştur. Eleme sonucu %75 istihdam teklifi ile Dengemek Ltd. Şti. ihaleyi kazanmıştır. O gün için mevcut 160 personelin 122'si çalışmaya devam etmektedir. Şirkete ait 4 mağaza 01.01.1995 itibarı ile devredilmiştir.

Sonuç olarak sektör için eşsiz değerdeki yerlerde kurulu olan, diğer firmalara göre çok daha avantajlı şartlara sahip olan Beltaş mağazaları, aşırı istihdam, bu aşırı istihdam edilmiş personelin verimli çalışmaması, toplu sözleşmeli çalışanların rekabet ortamını yok etmemesi gibi nedenlerle rantabl çalışmamış ve özelleştirilmiştir.

(42)- Yılmaz Ayata, Beltaş Yöneticisi ile 30.01.1995 günü saat 14.00'te yapılan görüşme.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLARI-

4- UYGULAMA (İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ)

Bundan önceki bölümlerde belediye, teşebbüs ve belediye iktisadi teşebbüsleri teorik olarak ve bir takım örnekler ile incelenmeye çalışılmıştır. Uygulama bölümünde ise daha somut bir örnek olarak ele alınacak olan İstanbul: kısaca, tarihçesi, dünya ve ülke içindeki konumu, özellikleri açısından, İstanbul Büyükşehir Belediyesi: organizasyon yapısı, görevleri açısından, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Belediye İktisadi Teşebbüsleri ise faaliyet konuları, sermaye yapıları, kar, zarar oranları, vb. açılarından incelenecektir.

4.1- İSTANBUL

4.1.1- KONUM

İstanbul fiziki olarak Avrupa ve Asya kıtalarının birleştiği noktada, Türkiye'nin kuzeybatısında, toplam 79.261,94 hektar alana (43) sahip, tarihi çok eskilere dayanan bir dünya kentidir.

4.1.2- TARİHSEL GELİŞİM

İstanbul, yaklaşık 2.600 yıl önce, M.Ö. 7. yüzyılda, Yunan Yarımadası'ndaki Grekler'in deniz yoluyla yayılarak, Kadıköy'de Chalcedon'u ve Sarayburnu'nda Bizantion'u kurmaları ile dünyada yerini almıştır. Daha sonra M.Ö. 5. yüzyılda Bizantion bağımsız bir kent olmuştur. (44) Kentin kaderi M.S. 330'da Roma İmparatoru I. Constantinus'un kenti başkent ilan etmesi ile değişmiş ve kent, Akdeniz havzasının büyük bir bölümünü denetleyen bir imparatorluğun merkezi durumuna gelmiştir. (45)

İstanbul'un 1453'te Fatih Sultan Mehmet tarafından alınmasından sonra da bu işlev devam etmiştir. 1923'te Ankara'nın başkent ilan edilmesine kadar süren 1600 yıllık başkentlik özelliği kente çok değerli bir tarihsel birikim sağlamıştır.

İstanbul'un coğrafi konumu tarih içinde çok uzun yıllar, onun bir dünya kenti olmasına, ülkeler arası siyasal, ekonomik ve kültürel işlevler yüklenmesine neden olmuştur. İstanbul'un bu işlevlerindeki değişiklikler, 19. yüzyılın ortalarından itibaren, dünyada yaşanan sanayileşmenin de etkisiyle ortaya çıkmaya başlamıştır. Kentin bugünkü yapısı, büyük ölçüde 19. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan bu dönüşümün izlerini taşımaktadır.

(43)- Sayılarla İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi yayını, Cem Örsel, ocak 1989, s. 222.

(44)- 1/50.000 ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Nazım Plan Raporu, T.C., İmar ve İskan Bakanlığı, Planlama ve İmar Md. Metropolitan Daire Başkanlığı ve Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu Başkanlığı Yayını, s. 4.

(45)- Geleceğin İstanbul'u Araştırması, IULA-EMME, Kent B. 93

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

19. yüzyılın ikinci yarısında kentin nüfusu büyük bir artış gösterirken, dünyanın büyük kentleri sıralamasında arka sıralara düşmekteydi. Kentin nüfusu bu sırada üç misli artarak 1.2 milyona yükselmıştır. Bununla birlikte, Osmanlı imparatorluğu içinde ulusalcılık hareketlerinin gelişmesi ile, imparatorluk küçülme sürecine girmiştir. Ancak bu sıralarda İstanbul hala uluslararası bir ekonomik merkez olma özelliğini sürdürmekteydi.

I. Dünya Savaşı ve sonrasında Osmanlı Devleti'nin yıkılması ile İstanbul nızla uluslararası işlevini yitirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ve Ankara'nın başkent seçilmesi, sonrasında da 1929 Dünya Bunalımı ile uygulamaya konan ulusal ekonomi politikaları İstanbul'un bu işlevleri yitirmesinde bir diğer aşama olmuştur. Bu sıralarda İstanbul'un nüfusu 600.000 civarındadır.

II. Dünya Savaşı sonrası İstanbul'un sakin büyüme devri sona ermiştir. Türkiye'de yaşanmaya başlanan hızlı kentleşme ile birlikte kentin nüfusu da hızla artmaya başlamıştır. 1950 yılında 1.166.477 olan kent nüfusu 1990'da 7.521.000'e yükselmiştir. Yani kent nüfusu, kırk yıllık dönem içinde, her on yılda bir yaklaşık ikiye katlanmıştır. İstanbul nüfusunun Türkiye nüfusu içindeki payı da bu süre içinde %5.5'ten %12.9'a yükselmiştir.

İSTANBUL VE TÜRKİYE NÜFUSUNUN GELİŞİMİ

Yıllar	İstanbul	Türkiye	Oran (%)
1945	1.078.399	18.790.174	5.7
1950	1.166.399	20.947.188	5.5
1955	1.533.822	24.064.763	6.3
1960	1.822.092	27.754.820	6.7
1965	2.293.823	31.391.421	7.3
1970	3.019.032	35.605.176	8.4
1975	3.904.588	40.347.719	9.6
1980	4.741.890	44.736.957	10.5
1985	5.842.985	50.664.458	11.5
1990	7.309.190	56.473.035	12.9

Çizelge-6: İstanbul ve Türkiye nüfusunun gelişimi

*Kaynak: D.I.E.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

Istanbul'un nüfusu, yılda %4-%5 dolaylarında artmakta, bu artışın %2.5'i göçlerden kaynaklanmaktadır. (46) Bu artış, İstanbul için çok büyük sorunları da beraberinde getirmektedir.

Yalnızca göç nedeniyle artan nüfusun konut ve eğitim ihtiyacını karşılamak üzere her yıl 85.000 yeni konut, 50 ilkök, 16 ortaokul, 6 lise üretilmelidir. Ayrıca yılda yaklaşık 22.000.000 m³ su gereksinimi doğmaktadır. (47)

Bunun yanı sıra İstanbul sahip olduğu ekonomik etkinlikler yoluyla yaklaşık 50 milyar dolar gelir yaratmaktadır. Ancak bu kadar geliri yaratan İstanbul'da, yaklaşık on milyon insanın en temel gereksinimleri olan, ulaşım, sağlıklı ve temiz bir çevrenin yaratılması, rekreasyon ve yeşil alanların düzenlenmesi, gecekondular ile savaş ve konut sorunun çözülmesi, sosyal ve ekonomik altyapısının çözülmesi işi İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerine düşmektedir. Oysa İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 1993 yılı bütçesi, İSKİ ve İETT ile birlikte 19.1 trilyondur ve 1993 yılı döviz kuruna göre bu rakam İstanbul gelirinin sadece %3'ü olmaktadır. (48)

Doğaldır ki, Tuzla'dan Silivri'ye dek yaygın bir alana sahip olan İstanbul metropoliten alanında yaşayan yaklaşık 10.000.000 insanın birlikte yaşamaktan dolayı ortaya çıkan problemleri bu yapılanma ile çözülememektedir.

Kısaca konum ve tarihi gelişimi ile tanıtmaya çalıştığımız İstanbul metropoliten alanından sonra, en büyük ve en önemli yönetim birimi olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi tanıtılmaya çalışılacaktır.

4.2- İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Daha önce, belediye ve belediyenin görevleri konularında kısaca üzerinde durduğumuz anakent yönetimleri bu bölümde detaylı olarak tanıtılacaktır.

Istanbul metropoliten alanı daha önce de belirtildiği gibi 3030 sayılı Büyük Şehir Belediyesi Kanunu ve 1580 sayılı Belediye Kanunu'na göre iki kademeli olarak yönetilmektedir. Buna göre büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyeleri söz konusudur. İstanbul'da 1995 yılı itibarı ile 26 adet ilçe belediyesi bulunmaktadır. Bunlar; Adalar, Avcılar, Bağcılar, Bahçelievler, Bakırköy, Bayrampaşa, Beşiktaş, Beykoz, Beyoğlu, Eminönü, Eyüp, Fatih, Gaziosmanpaşa, Güngören, Kağıthane, Kadıköy, Kartal, Küçükçekmece, Maltepe, Pendik, Sarıyer, Sisli, Tuzla, Ümraniye, Üsküdar, ve Zeytinburnu'dur.

(46)- TC. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1992 Tanıtım ve Çalışma Raporu. İBŞB Araştırma Müdürlüğü yayını. Baskı BELBİM. İstanbul. 1993. s. 11.

(47)- ibid. s. 11

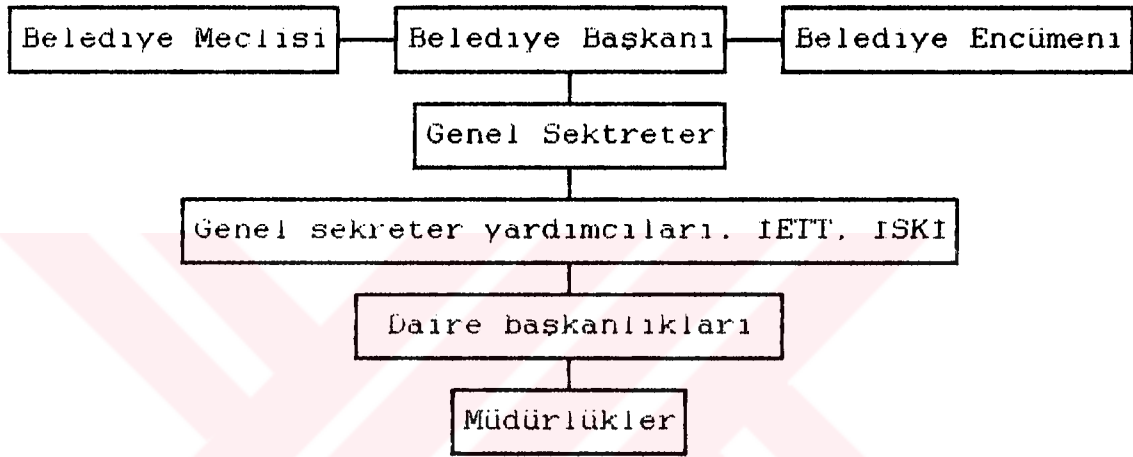
(48)- ibid. s. 10

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

Büyükşehir Belediyesi büyük ölçekli kararları verip, koordinasyon işini yürütürken, ilçe belediyeleri ise 1580 sayılı kanunla verilmiş görevleri yürütmektedirler.

4.2.1- İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ORGANİZASYONU

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Organizasyon şeması özet olarak aşağıdaki gibidir. Detaylar ise Çizelge 11'de izlenbilir.

Çizelge 7:İstanbul Büyükşehir Belediyesi Organizasyon Yapısı

*Kaynak: a.g.e 1993 Tanıtım ve Çalışma Raporu s.24.

Görüldüğü gibi İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin temel organları, belediye meclisi, belediye başkanı ve belediye encümeninden oluşmaktadır. Başkan, belediye başkanına verilen görevler yanında ilçe belediyeleri arasında hizmetlerin yürütülmesinde birlik ve beraberliği de sağlamakla yükümlüdür.

4.2.1.1- BELEDİYE BAŞKANI

Beş yıl süre için seçilen belediye başkanı, belediyenin icra organı olan büyük şehir belediye başkanlığının başıdır. Aynı zamanda belediye meclisi ve belediye encümeni toplantılarını da başkan olarak yönetebilir. Kendisi, Belediye Kanunu basta olmak üzere yürürlükteki kanunlar, tüzükler, yönetmelikler ve yıllık çalışma programı çerçevesinde belediye örgütünün metropole gerekli hizmetleri vermesi, belediyenin taşınır, taşınmaz mallarının idaresi, alacakların tahsili, haklarının korunması, davaların karşılanması gibi işlerle sorumludur. Bu hizmetleri yürütürken siyaset yapamaz.

Genel sekreterini İçişleri Bakanlığı'na teklif eder, başkanlık onayı ile genel sekreterinin daha sonra da genel sekreter yardımcılarını ile daire başkanlarını atar. Yetkilerinden bir kısmını atadıklarına devredebilir.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

Belediye Meclisi gündemini tanzim ederek meclisi olağan veya olağan üstü toplantıya çağırabilir.

3030 sayılı kanuna tabi olan İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Başkanı, 1580 sayılı kanuna tabi belediye başkanlarının yapmakla yükümlü oldukları tüm görevleri aynen yapmakla yükümlüdür. Ayrıca, ilçe belediye meclisleri ile büyük şehir belediyesi meclisinin kararlarını aynen veya tadilen onaylamaya yetkilidir. Ayrıca ilçe belediyeleri arasında hizmetlerin yürütülmesinde birlik ve beraberliği sağlamak, büyük şehir tüzel kişiliğini temsil etmek, yetkilerinin bir kısmını ilçe belediyelerine devretmek gibi yetki ve yükümlülükleri vardır.

4.2.1.2- BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE MECLİSİ

Büyükşehir belediyesi meclisi belediyenin en önemli karar organıdır. 5 yıllığına seçilen İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisi üyeleri, İstanbul sınırları içerisindeki 26 ilçe belediye meclis üyeliklerine seçilen üyelerin, ilçelerinin nüfus büyüklüğü oranı ile belirlenen temsil sayısına göre oluşur.

Belediye başkanı, belediye meclisinin doğal başkanıdır. Görev ve yetkileri şöyle özetlenebilir.

Bütçe yapmak, kesin hesapları düzenlemek, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 10. maddesi gereği, belediyece yürürlükteki uygulama imar planlarına göre yapılacak yol, meydan, yeşil alan, otopark, gezi yeri, pazar yeri, v.b. kamu kullanım alan ve tesislerine ait imar programlarını hazırlamak, bütçede değişiklik yapmak, bono, senet düzenlemek, kanunlarla belediye ve hak tanınan vergi, resim ve harçların tarifelerini belirlemek, belediye hizmetleri için ücret tarifeleri, belediyenin sağladığı içme suyu, kanalizasyon, hava gazı, doğalgaz, toplu taşın ücretlerinin belirlenmesi, belediyeye ait taşınmazların bir hizmete ayrılması, belediye aleyhine açılan davalarda belediye başkanına sulhen anlaşmaya varabilmesi için yetki verilmesi, gerekli yönetmeliklerin çıkarılması, sokak, cadde ve meydanlara isim verilmesi veya değiştirilmesi, 3194 sayılı Kanunun 8. maddesine göre imar planlarının incelenip onanması binalara numara verilmesi, kamu yararı sağlanacak konularda imtiaz sözleşmesi yapılması, gündemdeki konuları karara bağlamak, belediye başkanının yıllık faaliyet raporlarını karara bağlamak, bütçe ve nazım imar planlarını hazırlayarak onaylamak.

4.2.1.3- İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ENCÜMENİ

Belediye Encümeni, belediyenin, belediye meclisinden sonra gelen ikinci karar organıdır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Encümeni'nde, 1580 sayılı Belediye Yasası ile yönetilen belediyelerden farklı olarak, büyük şehir belediyesi

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLARI-

olmasından dolayı belediye meclisi üyesi yer almamaktadır.

Belediye encümeni, belediye başkanı ve görevlendireceği kişi ve yedi birim amiri memur üyeden oluşmaktadır. Memur üyeler genel sekreter, yapı işleri, imar, hesap işleri daire başkanları, yazı işleri, personel müdürleri ile 1. hukuk müşavirinden oluşur.

Belediye Encümeninin görevleri aşağıdaki gibidir.

Aylık hesap durumlarının incelenmesi ve kontrolü, ihale kararlarının incelenmesi ve karara bağlanması, kamulaştırma kararlarının alınması, kanunlarca belediyelere tanınan parasal cezaların miktarını belirlenmesi, bazı gıda maddelerinin, (başta ekmek olmak üzere) otobüslerin fiyatlarının belirlenmesi, belediye menkullerinin satılması, belediye personelinin özlük işleri ile ilgili birimlerden gelen tekliflerin değerlendirilerek karara bağlanmasıdır.

4.2.1.4- İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRGÜTÜ

3030 sayılı kanuna tabi olan İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, Belediye Meclisi, Belediye Encümeni, Belediye Başkanı Genel Sekreter, Belediye Başkanı'na bağlı Özel Kalem ve Protokol Müdürlüğü, Ulaşım Koordinasyon ve Altyapı Koordinasyon Merkezleri ile 4 adet Genel Sekreter Yardımcılığı, 14 adet Daire Başkanlığı ve bunlara bağlı olarak görev yapan 61 adet müdürlükten ibarettir. Bkz. Örgüt Şeması. (49)

İstanbul'da toplu taşın hizmetlerini ve havagazı üretim, dağıtım hizmetlerini veren İETT Genel Müdürlüğü ve su, kanal hizmetlerini veren İSKİ Genel Müdürlüğü de Anakent Belediyesine bağlı olarak görevlerini yürütmektedirler.

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi organizasyonunda yer alan daire başkanlıkları ve bunlara bağlı olan müdürlükler aşağıdaki gibidir.

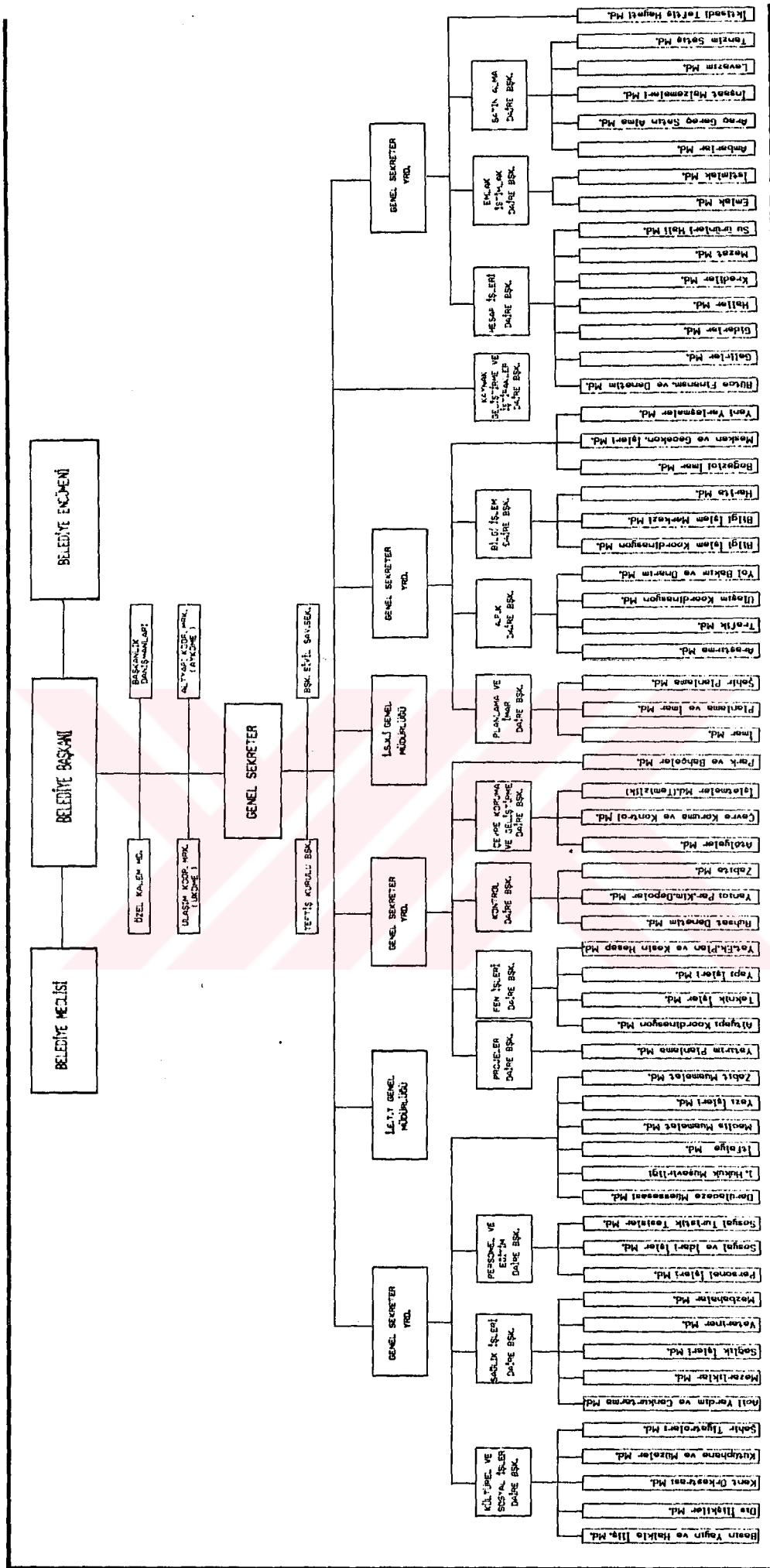
. Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı

- Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
- Dış İlişkiler Müdürlüğü
- Kent Orkestrası Müdürlüğü
- Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü
- Şehir Tiyatroları Müdürlüğü

. Personel ve Eğitim Daire Başkanlığı

- Personel İşleri Müdürlüğü
- Sosyal Turistik Tesisler Müdürlüğü
- Zabıt Muameleleri Müdürlüğü

(49)- İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Tanıtım ve Çalışma Raporu. a.g.e. s. 25.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

Aynı genel sekreter yardımcılığına bağlı olarak,

- . Darülaceze Müessesesi Müdürlüğü
- . Hukuk Müşavirliği
- . İtfaiye Müdürlüğü
- . Meclis Muamelat Müdürlüğü

- Fen İşleri Daire Başkanlığı

- . Altyapı Koordinasyon Müdürlüğü
- . Teknik İşler Müdürlüğü
- . Yapı İşleri Müdürlüğü
- . Yatırım Ekonomi Planlama ve Kesin Hesap Müdürlüğü

- Çevre Koruma ve Geliştirme Daire Başkanlığı

- . Atölyeler Müdürlüğü
- . Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü
- . İşletmeler Müdürlüğü (Temizlik)

- Kontrol Daire Başkanlığı

- . İktisadi teftiş Heyeti Müdürlüğü
- . Ruhsat ve Denetim Müdürlüğü
- . Yanıcı, Parlayıcı, Kimyasal Maddeler Müdürlüğü
- . Zabıta Müdürlüğü

Aynı genel sekreter yardımcılığına bağlı olarak,

- . Mesken ve Gecekondu Müdürlüğü
- . Park ve Bahçeler Müdürlüğü
- . Sosyal ve İdari İşler Müdürlüğü

- Araştırma, Plan Koordinasyon Daire Başkanlığı

- . Trafik Müdürlüğü
- . Ulaşım Koordinasyon Müdürlüğü
- . Yol Bakım ve Onarım Müdürlüğü

Aynı genel sekreter yardımcılığına bağlı olarak,

- . Boğaziçi İmar Müdürlüğü

- İmar ve Planlama Daire başkanlığı

- . İmar Müdürlüğü
- . Planlama ve İmar Müdürlüğü
- . Şehir Planlama Müdürlüğü

- Bilgi İşlem Daire Başkanlığı

- . Araştırma Müdürlüğü
- . Bilgi İşlem Koordinasyon Müdürlüğü
- . Bilgi İşlem Merkezi Müdürlüğü

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ-

- . Harita Müdürlüğü
- Sağlık İşleri Daire Başkanlığı
 - . Acil Yardım ve Cankurtarma Müdürlüğü
 - . Mezarlıklar Müdürlüğü
 - . Sağlık İşleri Müdürlüğü
 - . Veteriner Müdürlüğü
- Projeler Daire Başkanlığı
 - . Yatırım Planlama Müdürlüğü
- Hesap İşleri daire Başkanlığı
 - . Bütçe Finansman ve Denetim Müdürlüğü
 - . Gelirler Müdürlüğü
 - . Giderler Müdürlüğü
 - . Haller Müdürlüğü
 - . Krediler Müdürlüğü
 - . Mezat Müdürlüğü
 - . Mezbahalar Müdürlüğü
 - . Su Ürünleri Hali Müdürlüğü
 - . Ambarlar Müdürlüğü
- Satın Alma Daire Başkanlığı
 - . Ambarlar Müdürlüğü
 - . Araç Gereç ve Satın Alma Müdürlüğü
 - . İnşaat Malzemeleri Müdürlüğü
 - . Levazım Müdürlüğü
 - . Tanzim Satış Müdürlüğü
- Emlak İstimlak Daire Başkanlığı
 - . Emlak Müdürlüğü
 - . İstimlak Müdürlüğü

Ayrıca direkt olarak Genel Sekreter'e bağlı olarak.

- . İETT Genel Müdürlüğü
- . İSKİ Genel Müdürlüğü

- Kaynak Geliştirme Ve İştirakler Daire Başkanlığı

Kaynak Geliştirme Ve İştirakler Daire Başkanlığı'na bağlı olarak müdürlük bulunmamaktadır. Bu Daire Başkanlığı'na bağlı olarak tez konumuz olan Belediye İktisadi Teşebbüsleri yer almaktadır.

Daha önce ki bölümlerde açıklandığı üzere, ülkemizde Belediye İktisadi Teşebbüsleri, kurulduğu beldedeki bir takım ekonomik etkinliklere katılarak piyasayı tüketici lehine düzenlemek amacı gütmektedirler. Ancak, İstanbul Büyük Şehir Be-

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLARI-

İstanbul Büyükşehir Belediyesi organizasyon yapısı incelendiğinde, bu amaca yönelik başka bir takım müdürlüklerin de olduğu göze çarpmaktadır. öncelikle bu kurumlar, daha sonra da istiraklerin yapıları incelenecektir.

4.2.1.4.1- İSTANBUL BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYESİ EKONOMİK FAALİYETLERİNİ YÖNLENDİREN BİRİMLER

İstanbul Büyükşehir Belediyesi organizasyon yapısı içinde ekonomik faaliyetleri yönlendiren 5 adet müdürlük, 1 adet te daire başkanlığı bulunmaktadır. Bunlar: Mezat Müdürlüğü, Mezbahalar Müdürlüğü, Haller Müdürlüğü, Su Ürünleri Hali Müdürlüğü, Tanzim Satışlar Müdürlüğü ve Kaynak Geliştirme İştirakler Daire Başkanlığı'dır.

4.2.1.4.1.1- HALLER MÜDÜRLÜĞÜ

Belediye teşkilatı bulunan yerlerde, belde sınırları içerisinde hemşerilerin tükettiği yaş meyve, sebze gibi ürünlerin toptan satışı ile ilgili düzenlemelerin belediye denetiminde olması kanuni bir gerektir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi de bu nedenle yaş meyve ve sebze hali işletmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi bu hizmet karşılığında rüsum almaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde üç adet yaş meyve ve sebze hali bulunmaktadır. Bu üç birimin 1994 yılı içerisindeki net karı 196.451.626.218.-TL olmuştur.

Ancak hallerin kurulmasındaki temel amaç olan beldeye giren yaş meyve ve sebzenin her bakımdan denetimi hallerdeki bir takım illegal örgütlenmiş gruplar nedeniyle sağlanamamaktadır. Bu da genellikle fiyat konusunda göze çarpmaktadır. Anılan gruplar belli ürünlerin toptan satışı sırasında bir takım haksız kazançlar sağlayarak ürünlerin, belde halkına normalin üstünde bir fiyat ile ulaşmasına neden olmaktadır. Bu da dağıtım kanallarında daha önce bahsedilen oluşumlara bir çeşit örnek olarak sunulabilir.

4.2.1.4.1.2- SU ÜRÜNLERİ HALİ MÜDÜRLÜĞÜ

Belediye teşkilatı bulunan yerlerde, belde sınırları içerisinde hemşerilerin tükettiği balık gibi su ürünlerinin toptan satışı ile ilgili düzenlemelerin belediye denetiminde olması kanuni bir gerektir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi de bu nedenle su ürünleri hali işletmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi bu hizmet karşılığında rüsum almaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Su Ürünleri Hali'nin 1994 yılı net karı 15.714.921.183.-TL'dir.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

4.2.1.4.1.3- MEZBAHALAR MUDURLUĞU

Belediye örgütü bulunan yerlerde, belde sınırları içerisinde yaşayan hemşehrilerinin sağlıklı et tüketimini sağlamak amacıyla, belediyeler mezbaha tesisleri kurmakla yükümlüdürler. Canlı besi hayvanlarının kontrolü, kesimi, sağlıklı biçimde dağıtımı bu tesislerde yapılır. Belediye bu tesislerde yaptığı hizmet karşılığında resim alır. Belde sınırları dışında kesilmiş olarak beldeye ulaşan kesik gövde etinde sağlık açısından kontrolü belediyece yapılır ve bu hizmet karşılığında belediyeler rüsum alırlar. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi sınırları içerisinde mezbaha tesisleri sadece anakent yönetimine aittir.

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'ne ait mezbahalarda, 1994 yılında elde edilen net kar 484.676.770.-TL'dir.

4.2.1.4.1.4- MEZAT MUDURLUĞU

Halı, mücevherat, esya satış birimlerinin yanı sıra, ekspertiz hizmetleri veren müdürlük aynı zamanda Adalet Bakanlığı'nın gerek gördüğü hallerde görev yapmaktadır.

4.2.1.4.1.5- TANZİM SATIŞ MUDURLUĞU

Müdürlüğün faaliyet konusu ile ilgili olarak esas amaç piyasayı kontrol ederek ekonomik hayatın ucuzlatılmasında etkin bir rol oynamaktır. Bunu sağlamak amacıyla, halkın günlük yaşayışını etkileyen, temel gıda maddeleri, zorunlu ihtiyaç maddeleri, yakacak v.s.'nin doğrudan üreticiler, fabrikalar ve toptancılardan temin edilerek halka daha düşük kar marjı ile satarak piyasanın ucuzlatılmasında etkili olmak yoluyla fiyat istikrarı sağlanmaktadır.

Bu amaçla 12 mağaza ile hizmet verilmekte ayrıca kömür satışı da çeşitli birimlerde gerçekleşmektedir. Bu faaliyetler sonucu müdürlük, 1994 yılında 79.7 milyar zarar etmiştir.

Ayrıca aynı belediye örgütü içerisinde iki tip aynı amaçlı birimin yer alması da belediye içerisinde çiftbaşlılığı tezati ve organizasyon bozukluğunu da ortaya koymaktadır.

4.2.1.4.1.6- KAYNAK GELİŞTİRME VE İSTİRAKLER DAİRESİ BAŞKANLIĞI

Bu bölüm direkt olarak tez konumuzu ilgilendirdiğinden bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

4.2.1.4.2- İSTANBUL BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYESİ FİNANSMAN YAPISI

Konumuz olan Belediye İktisadi Teşebbüsleri, belediye içerisinde ekonomik bir eylemi gerçekleştirdiğinden belediyenin finansman yapısının incelenmesi faydalı olacaktır.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLARI-

Istanbul Büyük Şehir Belediyesi'nin finansman yönetimi Hesap İşleri Daire Başkanlığı'na bağlı bulunan Bütçe ve Finansman Müdürlüğü, Gelirler Müdürlüğü, Giderler Müdürlüğü ve Krediler Müdürlüğü vasıtasıyla yürütülmektedir.

4.2.1.4.2.1- BUTÇE VE FINANSMAN MUDURLUĞU

Bütçe ve Finansman Müdürlüğü, belediye bütçesinin hazırlanması, sonrasında gider bütçesinin kontrolü, bütçe aktarmalarının yapılması, özel hizmet, yan ödeme ve diğer tazminatlarının İçişleri Bakanlığı'ndan vizesinin alınması, ilçe belediyeleri ve bağlı kuruluşlara borç protokolü hazırlanması, ihale evraklarının ödenekleri verilerek encümene gönderilmesi fonlara katılma payları ile kanuni payların tahakkuklarının yapılması, bütçe kesin hesabı ile yönetim dönemi kesin hesabının çıkarılması görevlerini yürütmektedir.

4.2.1.4.2.2- GELİRLER MUDURLUĞU

Gelirler Müdürlüğü, belediye vergileri, vergi dışı gelirleri, harçlar, özel yardımlar gibi gelir kalemlerinin toplanması, kontrolü, tanzimi, denetim çalışmalarının yapılması ve bunlarla ilgili tahsilatların oluşumunu gerçekleştirmektedir.

Istanbul Büyük Şehir Belediyesi'nin gelirleri aşağıdaki gibidir.

Istanbul Büyük Şehir Belediyesi'nin en büyük geliri genel bütçe vergi gelirlerinden aldığı %5'lik paydan sağlanmaktadır. Yani yerel bir yönetim birimi olan Büyük Şehir Belediye'sinin gelirinin %57 gibi bir oranı kendi özkaynaklarından sağlanan gelirden değil de merkezi yönetimden alınan gelirlerden sağlanmaktadır. GBVG'nden alınan bu pay her ne kadar İller Bankası aracılığı ile belediye bütçesine aktarılsa da sonuçta merkezi yönetim kaynaklı olduğundan, ülkedeki siyasi yapı dolayısıyla, merkezi yönetim-yerel yönetim ikilisinin farklı iki siyasi görüş temsilcilerince yönetildiği sırada ortaya bir takım problemlerin çıktığı bir gerçektir.

Genel bütçe vergi gelirlerinden aktarılan paydan sonra, belediye gelirleri içindeki en yüksek payı, çeşitli gelirler, fonlar ve ücretler almaktadır. Toplam %39'luk bir oranı temsil eden bu gruptaki en yüksek payı, 1993 yılında çeşitli gelirler ve belediye malları gelirleri oluşturmaktadır.

Belediyenin topladığı belediye vergileri ise belediye gelirleri içerisinde sadece %3'lük bir oranda gerçekleşmektedir.

Büyük Şehir Belediyesi gelirleri ve bu gelirlerin yasal kaynaklarının listesi aşağıdaki gibidir.

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

GELİR TURU

YASAL KAYNAĞI

- GBVG'NDEN ALINAN PAY

2380 Sayılı Kanun (İller Bankası) 2380 Sayılı Kanunun 1.mad.
3030 Sayılı Kanun (Maliye Bak.) 3030 Sayılı Kanun

- BELEDİYE VERGİLERİ

İlan ve reklam vergisi	2464 Sayılı K. 12. ve 16.maddeleri
Eqlence Vergisi	2464 Sayılı K. 7. ve 22. maddeleri
Bina Vergisi	1319 Sayılı Kanun'un 12. maddesi
Arazi Vergisi	1319 Sayılı Kanun'un 12. maddesi
Arsa Vergisi	1319 Sayılı Kanun'un 12. maddesi
Elektrik ve Havagazi tüketim vergisi	2464 Sayılı K. 34 ve 39. maddeleri
Yanqın Sığorta Vergisi	2464 Sayılı K. 40 v3 44. maddeleri
Çevre Temizlik Vergisi	2464 Sayılı K. mükerrer 44. mad.

- BELEDİYE HARÇLARI

İşgalıye Vergisi	2464 Sayılı K. 52 ve 57. maddeleri
Tatıl Günleri Çalışma ve Ruhsat Harcı	2464 Sayılı K. 58 ve 62. maddeleri
Tellallık Harcı	2464 Sayılı K. 67 ve 71. maddeleri
Bina İnşaat Harcı	2589 Sayılı K. ile değişik 84.mad.
Kayıt suret Harcı	2464 Sayılı K. 79. maddesi
İmar ile İlgili Harçlar	2464 Sayılı K. 80. maddesi
İşyeri Açma İzin Harcı	2464 Sayılı K. 81. maddesi
Muayene ve Ruhsat ve Rapor Harcı	2464 Sayılı K. 82. maddesi
Taşıt Araç İşletme ve Et Nakliyat Ruhsat Harcı	1580 Sayılı K. 19. maddesi
Diğer Çeşitli Harçlar	2464 Sayılı K. 45 ve 51. maddeleri

- VERGİ DIŞI GELİRLER

- HARCAMALARA KATILIM PAYLARI

Yol Harcamalarına Katılım Payı 2464 Sayılı K. 86 ve 88. maddeleri

- KURUMLAR VE TEŞEBBUSLER HASILATI

Basımevi Hasılatı	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
Mezarlıklar Hasılatı	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
Fidanlıklar Hasılatı	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
Özel Parklar Hasılatı	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
Hayvan Hastanesi Hasılatı	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
Anıtlar ve Muzeler Has.	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
Mezat Salonları hasılatı	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ-

- İŞLETME KARLARI

Mezbaha kanara İşletme	
Ruhsatı	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
Sosyal ve Turistik	
İşletme Karları	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi

- BELEDİYE MALLARI GELİRLERİ

Pesin Para ile Yapılan	
Satış Bedelleri	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
Taksitle Yapılan Satış Bed.	1580 Sayılı Kanunun 110. Maddesi
Kiralar	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
Ecri Misiller	1580 Sayılı Kanunun 10. Maddesi
Hasar Karşılıkları	1580 Sayılı Kanunun 110. Maddesi
Eskimis Eşya Satış Bedelleri	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
Cop Satış Bedelleri	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
Diğer Taşınır Değer Gelir.	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
<u>İştirak Gelirleri</u>	<u>1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi</u>
Faizler	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
Basılı Evrak Satış Gelir.	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi

- ÜCRETLER

Toptancı Halleri işgal Gelir.	1580 Sayılı Kanunun 6. Maddesi
Toptancı Halleri Resmi	1580 Sayılı Kanunun 6. Maddesi
Boğaz Koprusu Geçiş Ücreti	2960 Sayılı Kanunun 15. Maddesi
Otopark Ücreti	1580 Sayılı Kanunun 70. Maddesi
Müze Giriş Ücretleri(%40 pav)	2464 Sayılı Kanunun 97. Maddesi
Yanıcı Parlayıcı Kimyasal	
Depo. Ardiye Ücreti	1580 Sayılı Kanunun 70. Maddesi
İlan Asma Tah. Bak. Uc.	1580 Sayılı Kanunun 70. Maddesi
İsteğe Bağlı Hizmet Karşılığı	
Alınan Ücretler	1580 Sayılı Kanunun 70. Maddesi
İtfaiye Hizmet Ücreti	1580 Sayılı Kanunun 70. Maddesi
Fabrika İşletmeleri Muayene	
Kontrol Ücreti	1580 Sayılı Kanunun 70. Maddesi
Plan Kontrol ve İmar Durumu	
Kontrol Ücreti	1580 Sayılı Kanunun 70. Maddesi
Deniz Araçları Haliç'e Giriş	
Ücreti	1580 Sayılı Kanunun 70. Maddesi

- CEZALAR

Paralar	1580 Sayılı Kanunun 110.Maddesi
Verqi Cezaları	213 Sayılı Kanunun

- ÇEŞİTLİ GELİRLER

İvaz Karşılığı Bağış	1580 Sayılı Kanunun 70. Maddesi
İvazsız Bağış	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
Gerı Alınacak Paralar	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
İç Borçlanmalar	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
Dış Borçlanmalar	1580 Sayılı Kanunun 19. Maddesi
Çeşitli gelirler	

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ-

- ÖZEL YARDIM VE FONLAR

- ÖZEL YARDIMLAR

Tahsisli Mahiyette Olanlar
Tahsisli Mahiyette Olmayanlar

- ÖZEL FONLAR

Müsterek Trarık Fonundan Alınan Pay
Boğaziçi Fonundan Alınan Pay 2380 Sayılı Kanun

Görüldüğü gibi konumuz olan Belediye İktisadi Teşebbüsleri, Belediye Gelirleri içerisinde, Vergi Dışı Gelirler Bölümünde, Belediye Malları içerisinde İştirak Gelirleri adı altında anılmakta ve yasal dayanak olarak 1580 Sayılı Belediye Kanunu'nun 19. maddesi gösterilmektedir.

Belediyece Yönetilen Kurumlar ve Teşebbüsler Hasılatının Büyük Şehir Belediyesi gelirleri içerisindeki payı 1988'de %1 1989'da %1. 1990'da %0.7. 1991'de %0.7. 1992'de %1.4 oranında gerçekleşmiştir.

4.2.1.4.2.3- GİDERLER MÜDÜRLÜĞÜ

Bütçede gider kalemini oluşturan, cari yatırım ve transfer harcamalarının kontrolü, gerçekleşmeleri, ek bütçelerin sağlanması gibi görevleri bulunmaktadır.

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi giderleri ana kalemleri Cari Harcamalar, Yatırım Harcamaları ve Transfer Harcamaları olarak özetlenebilir.

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi giderlerinin, ana kalemlere dağılımının yıllara göre oranları aşağıdaki tabloda gözlemlenebilir.

GİDERLER	1988	1989	1990	1991	1992	1994
Cari Harcamalar	%18	%44	%43	%18	%27	%20.5
Yatırım Harcamaları	%5	%23	%9	%30	%26	%33.1
Sermaye Teşkilî ve Transfer Harcamaları	%23	%33	%48	%52	%47	%46.4

Görüldüğü gibi yıllar itibariyle belediye giderlerinde belli bir harcama politikası izlenememektedir.

1988 ve 1992 yılları arasında belediye gelirleri %80 oranında artarken, belediye giderleri %72 oranında artmıştır. Artış oranlarına bakılarak gelirin giderden daha fazla olduğu

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

izlenimi oluşabilir. Ancak 1994 yılı itibarı ile belediye gelirleri 14.5 trilyon iken giderleri ise 18.2 trilyon civarında gerçekleşmiştir. Yani aradaki fark giderler lehine 3.7 trilyondur.

4.2.1.4.2.4- KREDİLER MÜDÜRLÜĞÜ

Büyük Şehir Belediyesi'nin çeşitli yatırımlarını gerçekleştirmek için iç ve dış borç alımı ve bunların kontrolü ve muhasebe kayıtlarını tutmakla görevlidir.

4.2.2-KAYNAK GELİSTİRME VE İSTİRAKLER DAİRESİ BAŞKANLIĞI

Kaynak Geliştirme ve İştirakler Dairesi Başkanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi organizasyon yapısı içinde yer almaktadır ve 20.12.1985 tarihinde 1028 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuştur. Daire Başkanı, belediye başkanı, genel sekreter ve genel sekreter yardımcılara karşı sorumludur. Daire Başkanlığı kendine bağlı olan iştirakler ve birimlerin görevlerini kesintisiz sürdürmelerini sağlamak ve birimler arası koordinasyonu sağlamakla yükümlüdür.

Daha açık bir dille ifade edilecek olursa, Kaynak Geliştirme ve İştirakler Dairesi Başkanlığı, Büyükşehir Belediyesi'nin sermayesine ve dolaylı/dolaysız yönetimine hakim olduğu şirketlerin kaynaklarının geliştirilmesi, atıl kaynakların harekete geçirilmesi ve etkin kaynak yönetiminin sağlanması, gelişen kaynakların, yerel halkın ve belediyenin gereksinimleri için maksimum olarak, belediye sınırları içerisinde yaşayanlar lehine kullanılmasını sağlamaktadır.

Bunları gerçekleştirirken, etkinliklerinin Büyükşehir Belediyesi tarafından saptanan hedefler doğrultusunda yönlendirilmesi, faaliyet ve işlemlerin mevzuata, iştirakler normlarına, çağdaş işletmecilik ilkelerine uygun bir biçimde yürütülmesini ve bu amaçlarla, gerekli araştırma, planlama, değerlendirme, izleme ve denetleme çalışmalarını da yerine getirir. (50)

Ayrıca Daire Başkanlığı, kendine bağlı şirketlerin amaçlarının tanımlanması ve üretim hedeflerinin belirlenmesinde, örgüt yapılarının, beseri ve maddi kaynaklarının bu hedefleri gerçekleştirecek şekilde planlanmasında yol göstericilik fonksiyonlarını da yürütmektedir.

Bu temel hedefler doğrultusunda şirket etkinliklerinin etkin ve verimli bir biçimde yürütülmesini sağlamak amacıyla yönetim ve faaliyet kontrolünü yürütmek görevi de Daire Başkanlığı'na aittir.

(50)- Kaynak Geliştirme ve İştirakler Daire Başkanlığı
Tanıtım Kitabı

- BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLARI-

Yönetim kontrolü sağlanırken aşağıdaki işlemler gerçekleştirilmektedir.

- İş programlarının ve bütçelerinin hazırlanmasının sağlanması ve izlenmesi.
- Çalışma sermayesinin planlanması. (haftalık nakit akım tablolarının düzenlenmesi ile)
- Mali tabloların izlenmesi. (aylık bilanço, gelir tablosu ve mizanlar yolu ile)
- Personel hareketlerinin izlenmesi. ve işgücü planlanması. hizmet içi eğitim faaliyetlerinin izlenmesi.
- Şirket operasyonlarının izlenmesi ve koordinasyonu (Ana sözleşme değişiklikleri. sermaye arttırımı v.b.)
- Yönetim kademelerinin planlanması. (Yönetim ve denetim kurulları üyelikleri ile üst yönetimdeki değişiklikler v.b.)

Faaliyet kontrolü sürecinde ise işlemlerin etkin ve verimli biçimde yürütülmesi amacıyla aşağıdaki işlemler gerçekleştirilmektedir. (51)

- Hukuki denetim. (mevzuat. İ.B.S.B. ve istirakler normları ile şirket yönetim kurulu kararları yönünden)
- Mali denetim. (bütçelerle fiili sonuçların karşılaştırılarak denetim standartları dahilinde mali yapının kontrolü)
- İş akış ve otokontrol sistemlerinin denetimi.
- Mali raporların değerlendirilmesi: İ.B.S.B. ve şirket hedefleri doğrultusunda. yönetim. aktivite ve kredibilite analizlerinin yapılması.
- Üretim. satınalma ya da kiralama seçeneklerinin analiz edilerek; karar verme sürecinin hızlandırılması.
- Yıl sonu envanterlerine nezaret edilmesi gibi kontrol etkinliklerinin gerçekleştirilmesi.

Kaynak Geliştirme ve İştirakler Daire Başkanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren 21 adet iştirak vardır. Bu şirketlerin dördünde sermaye payı %25'in altındadır.

İ.B.S.B. katılımı şirketler hizmet verdikleri yerler ve

(51)- Kaynak Geliştirme ve İştirakler Daire Başkanlığı
Tanıtım Kitapçığı

- BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

sektörlere göre iki grupta sınıflandırılabilir. Bu şirketler sektörlere dağılım itibarıyla aşağıdaki gibidir.

4.2.2.1- SEKTÖRLERE DAĞILIM İTİBARIYLA İSTİRAKLERİN SINIFLANDIRILMASI

4.2.2.1.1- Gıda Sektörü

- . İSMER (İstanbul Mezbaha ve Rendering Tesisleri)
- . İSTANBUL HALK EKMEK (Un ve Unlu Maddeler Gıda Sanavii ve Ticaret A.Ş.)
- . HALKSU (Belediye Kaynak Suları Sanavii ve Ticaret A.Ş.)

4.2.2.1.2- Ticaret, Dağıtım ve Hizmet Sektörü

- . BEL-PET (Akarvakı ve Müstakları Ticaret Ltd. Şti)
- . SUSER (Su Servisi Ticaret A.Ş.)
- . İGDAS (İstanbul Gaz Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş.)
- . BOSKOOP (Ağac ve Çiçekçilik San. ve Tic. A.Ş.)

4.2.2.1.3- Sosyal ve Kültürel Hizmetler Sektörü

- . İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret A.Ş.
- . İstanbul Spor Etkinlikleri ve İşletmeciliği Ticaret A.Ş.

4.2.2.1.4- İmalat ve İnşaat Sektörü

- . İSBAK (İstanbul Belediveler Bakım Sanavii ve Ticaret A.Ş.)
- . İSTON (İstanbul Beton Elemanları ve Hazır Beton Fabrikaları Sanayi ve Ticaret A.Ş.)
- . İSFALT (İstanbul Asfalt Fabrikalar Sanayi ve Ticaret A.Ş.)
- . İMAR Ltd. Şti.
- . İMAR WEIDLEPLAN A.Ş. (Kasım 1994 sonrası ünvanı Kiptas İstanbul Konut İmar Planı San. ve Tic. A.Ş. olarak değiştirilmiştir.)
- . ELDAS A.Ş. (Aralık 1994 sonrası ünvanı İSTAC A.Ş. İstanbul Çevre Koruma ve Atık Maddeleri Değerlendirme San. ve Tic. A.Ş.)

4.2.2.1.5- Ulaşım Sektörü

- . İ.D.O. İstanbul Deniz Otobüsleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.)
- . İstanbul Ulaşım Sanayi ve Ticaret A.Ş.)

4.2.2.1.6- Bilgi İşlem Sektörü

- . BELBİM (İstanbul Belediveler Bilgi İşlem Sanayi ve Ticaret A.Ş.)

- BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

4.2.2.1.7- Sermaye Payı %25 Olan Şirket

- . Dünya Ticaret Merkezi A.S.

4.2.2.1.8- Sermaye Payı %10'un Altında Olan Şirketler

- . Migros Türk A.S. (1994'te satılmıştır)
- . Gima A.S. (1994'te satılmıştır.)

Bu şirketler yukarıda olduğu gibi sektörlerle dağılımı itibarı ile sınıflanabildiği gibi, amaç ve politikalarına göre aşağıdaki gibi de sınıflandırılabilir.

4.2.2.2- İSTİRAKLERİN AMAC VE POLİTİKALARINA GÖRE SINIFLANDIRILMASI

4.2.2.2.1- Sadece İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İlçe Belediyeleri ve Belediye İştirakleri'ne Hizmet Veren İştirakler:

- . BELBİM (İstanbul Belediyeler Bilgi İşlem Sanayi ve Ticaret A.S.)
- . ISFALT (İstanbul Asfalt Fabrikalar Sanayi ve Ticaret A.S.)
- . ISBAK (İstanbul Belediyeler Bakım Sanayii ve Ticaret A.S.)
- . İSTON (İstanbul Beton Elemanları ve Hazır Beton Fabrikaları Sanayi ve Ticaret A.S.)
- . İMAR Ltd. Şti.
- . Dünya Ticaret Merkezi A.S.

Bu iştirakler üstlendikleri amaç ve görevler nedeniyle kaynak yaratmamaktadırlar fakat belediye faaliyetlerinin yürütülmesinde ortaya koydukları hizmetler dolayısıyla gerek teknik açıdan gerekse de belediye bütçesine sağladıkları yararlarla çok önemli işler başardıkları açıktır.

4.2.2.2.2- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde Yaşayan Halkın Yararına Piyasayı Düzenleyici Hizmet Veren İştirakler

- . İSMER (İstanbul Mezbaha ve Rendering Tesisleri)
- . İSTANBUL HALK EKMEK (Un ve Unlu Maddeler Gıda Sanayii ve Ticaret A.S.)
- . HALKSU (Belediye Kaynak Suları Sanayii ve Ticaret A.S.)
- . GİMA A.S. (Belediye payı %01'dir)
- . MIGROS A.S. (Belediye payı %7'dir)

Daha önce de açıklandığı üzere Belediye İktisadi teşebbüsleri'nin kuruluş nedenlerinden biri piyasayı düzenleyici bir rol oynamak ve bu sayede belde yaşayanları lehine fiyat oluşturmaktır. Görüldüğü gibi İstanbul Büyükşehir Belediyesi İştirakleri içinde de bu amaçla hizmet veren bes iştirak söz

- BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLARI-

konusudur. Ancak Gima ve Migros gibi belediye payı düşük olan istirakler için piyasayı düzenleme rolü. belediyenin payının düşük olmasından dolayı gerçekleştirilememektedir. Bu nedenle bu istiraklerin payları 1994 yılı içerisinde satılmıştır.

4.2.2.2.3- Sosyal Amaçlı Hizmet Veren İştirakler

- . İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret A.Ş.
- . İstanbul Spor Etkinlikleri ve İşletmeciliği Ticaret A.Ş.

Bu tip istiraklerde kar amacı güdülmemektedir. Temel amaç halka sunulması gereken bu hizmetlerin gerçekleştirilmesi sırasında malivetlerin minimize edilmesidir.

4.2.2.2.4- Kar Amaçlı Hizmet Veren İştirakler

- . BEL-PET (Akaryakıt ve Müstakları Ticaret Ltd. Şti)
- . BOSKOOP (Ağaç ve Çiçekçilik San. ve Tic. A.Ş.)

Sınıflandırmadan da anlaşılacağı üzere bu istirakler kar amaçlı olarak çalışmaktadırlar.

4.2.2.2.5- Toplumsal Mal ve Hizmet Üreten İştirakler

- . İ.D.O. İstanbul Deniz Otobüsleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.)
- . İstanbul Ulaşım Sanayi ve Ticaret A.Ş.)
- . İGDAS (İstanbul Gaz Dağıtım Sanayi ve Ticaret A.Ş.)
- . SUSER (Su Servisi Ticaret A.Ş.) (Lağvedilmiştir.)
- . KIPTAS (İstanbul Konut İmar Planı San. ve Tic. A.Ş.)
- . İSTAC A.Ş. (İstanbul Çevre Koruma ve Atık Maddeleri Değerlendirme San. ve Tic. A.Ş.)

Bu şirketlerden de kar beklenmemektedir. Ancak temel amaç halka sunulması gereken bu hizmetlerin gerçekleştirilmesi sırasında maliyetlerin minimize edilmesidir. Ayrıca Halk Ulaşım A.Ş. için sosyal amaçlı olarak çalıştığı bile söylenebilir. Çünkü bu şirkete bağlı olarak çalışan Halk Otobüsleri İ.E.T.T. otobüsleri ile aynı koşullar altında çalışmaktadır. Ancak sunduğu hizmet. İ.E.T.T. otobüslerinin sunduğu hizmet standartlarının gerek nitelik gerekse nicelik açısından çok daha gerisinde kalmaktadır. Öncelikle kullanılan otobüslerin kalitesi çok düşüktür. Daha sonra otobüslerde hizmet veren biletçi ve şoförlerin kıyafet ve davranışları açısından da İ.E.T.T.'ye göre daha düşük seviyeliidir.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLARI-

4.2.3- İSTANBUL BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYESİ İSTİRAKLARI

Bu bölümde istirakler detaylı olarak tanıtılacak. sorunları incelenecek ve bir takım sonuçlar çıkarılmaya çalışılacaktır.

4.2.3.1- İSTANBUL HALK EKMEK UN VE UNLU MADDELER GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

İstanbul Halk Ekmek Un ve Unlu Maddeler Gıda Sanayi A.Ş.'nin kurulması için yatırımlara 1971 yılının subat ayında başlanılmıştır. Kuruluş amaçları aşağıdaki gibidir. (52)

- İstanbul'da ekmek üretimini sağlıklı ve ilkel bir teknolojiye kurtarmak ve modern bir üretim teknolojisine yöneltmek.
- Ekmek üretiminin kontrolünde etkinlik sağlamak, yani piyasaya girmek ve rekabet şartlarını etkilemek yoluyla fiyat ve kalite kontrolünde etkinlik sağlamak.
- Ekmek israfını önlemek.

Bu amaçlarla başlanan yatırım çalışmaları, ithal edilen makina ve teçhizatın çeşitli nedenlerle uzun süre gümrüklerde bekletilip yıpratıldıktan sonra temmuz 1978'de sonuçlandırılmış ve işletme 26 ağustos 1978'de işletmeye açılmıştır.

Ortaklık Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş olan bir Anonim Şirket'tir. Şirket ana sözleşmesi 01.06.1978 tarihinde Ticaret Bakanlığı tarafından onaylanmış. İstanbul Ticaret Sicil Memurluğu tarafından 21.06.1978 tarihinde 156135/103527 sicil no'su ile tescil edilmiş ve Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nin 501 sayı ve 23.06.1978 tarihli nüshasında ilan edilmiştir.

Şirket ortakları ve sermaye yapısı aşağıdaki gibidir.

Ortaklar:	Hisse miktarı: (TL)	Payı
I.B.S.B.	74.946.600.000	%99.9300
Yalova Belediyesi	31.245.000	%00.0413
Sile Belediyesi	9.495.000	%00.0123
Catalca Belediyesi	9.495.000	%00.0122
Silivri Belediyesi	3.165.000	%00.0040
Toplam	75.000.000.000	%100.0000

(52)- İstanbul Halk Ekmek Un ve Unlu Maddeler Gıda Sanayi A.Ş. Tanıtım Kitapçığı

-BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ-

İstanbul Halk Ekmek A.Ş. de çalışan sayılarının yıllara dağılımı aşağıdaki gibidir.

Yıllar	Merkez	Kartal	Toplam
1989	323	136	459
1990	350	122	472
1991	366	125	491
1992	356	118	474
1993	355	119	474

Halk Ekmek A.Ş. iki adet adet fabrikada üretimini gerçekleştirmektedir. İstanbul Merkez ve Kartal Fabrikaları'nda 1994 sonuna dek genelde günlük 200-250.000 ekmek üretilmekte iken belediyelerde meydana gelen yönetim değişikliği sonucunda üretim 650.000'e çıkarılmıştır.

03.02.1995 tarihinde Kaynak ve İstirakler Dairesi Başkanı Candan Karnıtekin ile yapılan görüşmede, şirketin ana sorunlarının aşırı istihdam, kaynak israfı, organizasyon bozuklukları ve kılıfına uydurulmuş yolsuzlukların olduğu ortaya konulmuştur. Bu nedenlerle şirketin sürekli olarak zarar etmesi sonucunda da bunu doğuran nedenlerin ortadan kaldırılması amacıyla ilk aşamada 75 kişinin işten çıkarıldığı, yemek bölümünün özelleştirildiği ve kapasitenin arttırıldığı da ifade edilmiştir.

İ.B.Ş.B. Tanıtım ve Çalışma Raporu'nun sunuş konuşmasını yapan İ.B.Ş.B. Başkanı Recep Tayyip Erdoğan: 1198 olan bayi sayısının 1550'ye çıkarıldığını ve fabrikalarda üç vardiya çalışma ile üretimi 650.000'e çıkararak fırıncıların kartel egilimini kırdıklarını ifade etmiştir. (53)

Fabrikaların 1993 yılı üretimi 70.2 milyon adet iken, 1994 yılı üretimi 168 milyon adet olarak gerçekleşmiştir. 1995 yılı hedefi ise 200 milyon adet ekmek üretimidir. Yine 1993 yılı faaliyet zararı 52.2 milyar TL iken 1994 yılı faaliyet zararı 40.4 milyar TL'si civarındadır. (54)

Eylül 1995 itibarı ile, İstanbul'da, ekmek fiyatları seviz ile onbin lira arasında seyrederken Halk Ekmek altıbin TL. seviyesinde satılmaktadır.

4.2.3.2- HALKSU - BELEDİYE KAYNAK SULARI VE TİCARET A.Ş.

Şirket 07.03.1979 tarihinde İstanbul Belediyesi ve İstanbul Sular İdaresi tarafından Hamidiye Kaynak Suları Sana-

(53)- Recep Tayyip Erdoğan. TC. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. 1994 Tanıtım ve Çalışma Raporu. Sf: 13. İBŞB Arastırma Müdürlüğü yayını. Baskı BELBİM.

(54)- ibid sf:186

-BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

vii ve Ticaret ve Ltd. Sti. ünvanı ile kurulmuştur. (55)

Şirketin kuruluş amacı, her türlü kaynak, akarsu ve kuyu suları olmak üzere, yeni su kaynaklarını araştırmak, maden suları ve sodaları, gazoz, meyve suları konsantreleri sanayi ve tesisleri kurmak olarak özetlenebilir.

Şirketin ünvan değişiklikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Hamidiye Kaynak Suları Sanayi ve Tic. Ltd. Sti. kuruluş ünvanıdır.

- Üstte anılan ünvan 29.08.1988 tarih ve 2090 sayılı Ticaret Sicil Gazetesi'nde yayınlanan ünvan değişikliği ile Belpa "Belediye Tüketim Malları Sanayi ve Ticaret A.Ş." olarak değiştirilmiştir.

- Daha sonra da 04.06.1991 tarih ve 2790 sayılı Ticaret Sicil Gazetesi'nde yayınlanan ünvan değişikliği ile Halksu Belediye Kaynak Suları ve Ticaret A. Ş. olarak değiştirilmiştir.

İstanbul'da iklim koşullarına bağlı olarak evlere şehir sebeke suyundan verilen suyun yetersiz kaldığı açıktır. Ayrıca bu su genel olarak kullanma suyu olarak kullanılmakta, içmek için belde yaşayanları değişik kaynaklardan yararlanmaktadır. İstanbul'lunun günlük içme suyu ihtiyacı yaklaşık olarak 20 milyon litredir. Özellikle şehir merkezlerinde ortaya çıkan bu ihtiyacı karşılamak amacıyla İstanbul içinde bir çok kuruluş faaliyette bulunmaktadır. Arz-talep ilişkisi içinde ortaya çıkan bu durumun dağıtımçı firmalarca kötüye kullanılarak fiyatlarda aşırı artışların ortaya çıkmaması için faaliyete geçen Halksu A.Ş.'nin ana amaçları aşağıda belirtilmiştir.

- Sağlıklı ve kaliteli kaynak sularını siseleyerek piyasaya sunmak.

- Hane halkları düzeyinde uygun kalitede su filtreleri ile genel amaçlı musluk suyundan özel amaçlı içme suyu üretmek.

- İstanbul'un her bölgesine hizmet verebilmek için su istasyonu sayılarının arttırılmasını sağlamak.

- Halka sağlıklı, ucuz ve nitelikli su hizmeti vermek.

Bu amaçlarla Halksu A.Ş. 1989'da 42 adet, 1990'da 23 adet, 1991'de 45 adet, 1992'de 58 adet ve 1993'te de 75 adet personel, İstanbul'un çeşitli yerlerine dağılmış 9 adet istasyon ile hizmet vermektedir.

(55)- HALKSU Belediye Kaynak Suları A.Ş. Tanıtım Kitapçığı

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

Halksu A.Ş.'nin ortakları ve sermaye yapısı aşağıdaki gibidir. (56)

Ortaklar:	Hisse miktarı:(TL)	Payı
İ.B.Ş.B.	14.310.700.000	%95.4047
İ.D.O. A.Ş.	199.500.000	%01.3300
İGDAS	208.500.000	%01.3900
İ.S.K.İ	187.500.000	%01.2500
İSTON A.Ş.	93.800.000	%00.6253
Toplam	15.000.000.000	%100.0000

Şirket faaliyetleri sonucu ilk kez 1992 yılında kar etmeye başlamıştır.

03.02.1995 tarihinde Kaynak ve İstirakler Dairesi Başkanı Candan Karnitekin ile yapılan görüşmede, şirketin ana sorunlarının aşırı istihdam, kaynak israfı, organizasyon bozuklukları ve kılıfına uydurulmuş yolsuzlukların olduğu ortaya konulmuştur.

4.2.3.3- İSTANBUL MEZBAHA VE RENDERİNG TESİSLERİ A.Ş.

Şirket 12.08.1987 tarihinde, şehir içinde hayvan nakliyatını önlemek, çevre kirliliğini engellemek ve AET normlarına uygun et ve sakatat üretmek amacıyla kurulmuştur. Bu amaçla sahip olduğu tesislerde hayvan borsasına getirilerek satılan hayvanların kesimini yapmaktadır. (57)

İsmer A.Ş.'nin ortakları ve sermaye yapısı aşağıdaki gibidir. (58)

Ortaklar:	Hisse miktarı:(TL)	Payı
İ.B.Ş.B.	78.500.000.000	%92.3529
HALKSU A.Ş.	5.028.000.000	%05.9153
İST. TİC. BORSASI	1.400.000.000	%01.6471
BASMACI PAZARLAMA	27.000.000	%00.0318
OTAK İNŞAAT	45.000.000	%00.0529
Toplam	85.000.000.000	%100.0000

Çağdaş toplumların sağlıklı düzenli yaşamı ve refahı için, çevrenin korunması, ekonomik gelişmenin hızlandırılması

(56)- TC. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1994 Tanıtım ve Çalışma Raporu, Sf: 187, İBSB Araştırma Müdürlüğü yayını, Baskı BELBİM.

(57)- İstanbul Rendering ve Mezbahe Tesisleri A.Ş Tanıtım Kitapçığı

(58)- İ.B.Ş.B. Tanıtım ve Faaliyet Raporu, a.g.e. sf:185

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

için topluma temel hizmetleri sunan kurumlardan olan et kombinaları veya diğer adı ile mezbahaların görevleri aşağıdaki gibidir.

- Halkın sağlık bakımından kusursuz et ve et ürünleri ile beslenmesini sağlamak.

- Zoonoz hastalıklarının (hayvandan insana geçen hastalıklar) yayılmasını önlemek.

- Hayvan borsasını ve et pazarlarını kontrol altında tutmak.

- Verimli kesim yaparak ve yan ürünlerini değerlendirerek et ekonomisinde dengeyi sağlamak.

Bu amaçlarla İSMER'de: kesim öncesi ve sonrası sağlık denetiminden geçen hayvanların hijyenik kesimi, hijyenik dağıtımı yapılmaktadır. Ayrıca atık et parçalarını işleyen bir Rendering Tesisi'nde üretim yapmaktadır. Ayrıca üretim sırasında ortaya çıkan katı ve sıvı atıklar da arıtma tesisinde arıtılarak çevreye olumlu katkılarda bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi İSMER hem sağlık açısından çok önemli hizmetler gerçekleştirmekte hem de İstanbul içinde kaçak et kesimini önleyerek vergisiz çalışmalarını önlemeye çalışan önemli bir denge unsurudur.

İSMER faaliyetleri için 1989'da 307, 1990'da 292, 1991'de 257, 1992'de 215 ve 1993'te ise 217 personel çalıştırmıştır. Ancak şirket kuruluşundan itibaren sürekli olarak, aşırı istihdam, kaynak israfı, organizasyon bozuklukları ve yolsuzluklar nedeniyle zarar etmektedir.

Şirket 1994 yılının ilk altı aylık döneminde 18.2 milyar TL zarara ulaşmış iken, yönetim değişikliğinin gerçekleşmesi sonrası ikinci altı aylık dönemde 6 milyar TL zarar etmiştir. (59)

Şirketin 1995 yılı hedefleri ise şöyle özetlenebilir.

- Ucuz et satış kampanyasıyla İstanbul'da, et sektöründe denge unsuru olunması, bu amaçla 66 adet olan bayi sayısını Subat 1995 sonuna dek 150 adede yükseltilmesi.

- Kuruluşundan bugüne dek sürekli zarar eden şirketin 1995 yılında zarar etmeyen ve kendi kaynaklarını kendisi yaratan bir işletme durumuna getirilmesi.

İlk olarak ele alınan bu üç şirket daha önce açıklandığı

(59)- TC. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. 1994 Tanıtım ve Çalışma Raporu. Sf: 185. İBSB Araştırma Müdürlüğü yayını. Baskı BELBİM.

-BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ-

gibi piyasada denge unsuru olarak çalışan belediye iktisadi teşebbüsleridir.

4.2.3.4- İSTANBUL ULAŞIM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

Şirket 16.08.1988 tarihinde Hızlı Tramvay İşletmeciliği ve kentici her türlü ulaşım faaliyetinde bulunmak üzere kurulmuş. bunun yanı sıra, konusu ile ilgili olarak inşaat işleri yapmak ve yaptırmak, proje ve müşavirlik yaptırmak, konusu ile halka açık eğitim yaptırmak gibi işleri de yüklenmiş bulunmaktadır. (60)

Şirket bu işlerin yanında Çağdaş tramvay ve demokrasi Parkı içerisinde yer alan Teleferik İşletmeciliği'ni de yapmaktadır. Ayrıca şirket bünyesinde bir de sürücü kursu yer almaktadır.

Şirketin ortakları ve sermaye yapısı aşağıdaki gibidir.

Ortaklar:	Hisse miktarı: (TL)	Payı
I.B.S.B.	14.430.000.000	%84.8824
I.E.T.T.	1.500.000.000	%08.8234
İEKÜTAS	120.000.000	%00.7059
İSBAK	390.000.000	%02.2941
İDO	560.000.000	%03.2942
Toplam	17.000.000.000	%100.0000

Yıllara göre personel dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

yıllar	personel sayısı
1989	201
1990	156
1991	178
1992	222
1993	407

Şirket kuruluşundan itibaren 1991 yılına dek zarar etmiş ardından sürekli kar etmiştir. Örneğin 1993 yılı karı sadece 863.034.791. TL sıdır. Yani sermayenin %5 oranında bir kar elde edilmiştir. Görüldüğü gibi bu çok düşük bir kardır. Karın bu kadar düşük olmasının başlıca sebebi diğer belediye iktisadi teşebbüslerinde gördüğümüz gibi aşırı personel istihdamıdır. 1990'da 156 olan personel sayısı 1993'te 407'ye çıkmıştır. Yani personel 3 yıl içinde 2.61 kat artmıştır. Oysa 1991 yılında personel sayısı 178 kişi iken şirket karı 2.355.938.398.TL sı olmuştur. Yani 1993 yılı karınının 2.72 katı fazla miktarda gerçekleşmiştir. Görüldüğü gibi personel

(60)- İstanbul Ulaşım Sanayi ve Ticaret A.Ş. Tanıtım Kitapçığı.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

artış oranı ile kar düşüş oranı birbiri ile çok yakındır. Bu oranlar arasındaki yakınlık kar-zarar ilişkisi açısından kesinlik ifade etmemesine rağmen ilginçtir.

Sirketin karlılığı 1994 yılına dek sürmüştür. 1994 yılı faaliyet gelirleri 414.042.437.000 TL iken faaliyet giderleri 437.593.135.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Bu yıla ait zarar 23.550.698.000 TL'dir. (61) Belediyelerde meydana gelen yönetim değişikliği ile genelde zarar miktarının azalması izlenirken bu şirkette zararın artması ilginçtir.

4.2.3.5-İSTANBUL DENİZ OTOBUSLERİ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

İDO 16.04.1987 tarihinde İstanbul Ulaşım Sanayi ve Ticaret A.Ş. adı altında kurulmuştur. 02.09.1988 tarihinde ana sözleşmesinde yapılan değişiklikle ünvanı İstanbul Deniz Otobüsleri Sanayi ve Ticaret A.Ş. olarak değiştirilmiştir. (62)

İDO İstanbul'da kentiçi ulaşımın bir bölümünü deniz yoluna aktarmak amacıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından kurulmuştur. Deniz yolu ile yolcu taşımacılığının yanı sıra, deniz otobüsleri terminallerine bağlı kara ulaşım hatlarında yolcu trafiğinin çağdaş koşullarda gerçekleşmesini sağlayıcı her çeşit yan hizmetleri yapmak, kentlerin ulaşım planını yapmak, yolcu ve yük terminalleri yapmak ve işletmek her türlü aracın bakım ve onarımını yapmak amacıyla tesisler kurmak, toplu taşımacılıkla ilgili duraklar, yeraltı yerüstü terminalleri yapmak şirketin kuruluş amaçları arasındadır.

Şirket faaliyetlerini 12 adet deniz otobüsü ile değişik hatlarda sürdürmektedir.

Şirketin ortakları ve sermaye yapısı aşağıdaki gibidir.

Ortaklar:	Hisse miktarı: (TL)	Payı
I.B.Ş.B.	720.000.000	%72.0000
I.E.T.T.	140.000.000	%14.0000
HALKSU A.Ş.	100.000.000	%10.0000
İSBAK A.Ş.	20.000.000	%02.0000
İSTON A.Ş.	20.000.000	%02.0000
Toplam	1.000.000.000	%100.0000

(61)- TC. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. 1994 Tanıtım ve Çalışma Raporu. Sf: 200. İBSB Araştırma Müdürlüğü yayını. Baskı BELBİM.

(62)- İstanbul Deniz Otobüsleri Sanayi ve Ticaret A.Ş. Tanıtım kitapçığı

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBÜSLERİ-

Yıllara göre personel dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

yıllar	personel sayısı
1989	306
1990	263
1991	262
1992	240
1993	236

İDO İstanbul Büyük Şehir Belediyesi istirakleri arasında sürekli zarar eden şirketler arasında yer almaktadır. Yıllar itibari ile zarar miktarları aşağıdaki gibidir.

yıllar	zarar miktarı
1989	8.308.167.654.TL
1990	15.382.199.679.TL
1991	22.872.191.494.TL
1992	45.520.015.066.TL
1993	74.741.267.651.TL

Görüldüğü gibi zarar miktarı her sene için yaklaşık olarak iki kat artmaktadır. Bu zararın sebepleri, bir önceki dönem İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Genel Sekreteri ve İDO yönetim kurulu başkanı Tuğrul Erkin tarafından aşağıdaki gibi anlatılmaktadır.

"Deniz otobüsleri İstanbul'un deniz ulaşımını ileri teknolojiyi getirmek savı ile alınan toplu taşıma araçlarıdır. Ancak gerek satınalma maliyetinin yüksekliği, gerekse kısa mesafeli seferler için uygun gemiler olmaması nedeniyle yanlış bir seçim yapıldığı görülmektedir. Daha uzun hatları, yüksek bir hızla, kısa sürede katetmek üzere üretilen gemilerin kent içi toplu taşımacılıkta kullanılması yanlış bir yatırımın yapıldığının göstergesidir. Ayrıca deniz otobüslerinin satın alınmasından kaynaklanan yüksek kredi ve faiz ödemeleri 1998 yılı sonuna kadar İ.B.Ş.B. bütçesine ciddi bir mali sorun yaratmaktadır."

Yukarıda bahsedilen açıklamalardan da anlaşılacağı üzere deniz otobüslerinin İstanbul için yanlış bir yatırım olduğu gibi bir sav hakimdir. Ancak İstanbul gibi çok uzun bir kıyı hattına sahip olan üstelik on milyonu aşkın nüfusu iki kıtaya yayılmış ve de konut-işyeri ilişkileri açısından genel olarak kıtalararası ters bir orantıya sahip bir kent için deniz ulaşımı geliştirilmesi gereken bir sektör durumundadır.

Fakat görüldüğü gibi kuruluş masraflarının 10 yıl gibi bir sürede karşılanacağı gözönüne alınırsa şirketin kara geçmesi 2000'li yıllara kalacağı açıktır.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

**4.2.3.6- İSTANBUL SPOR ETKİNLİKLERİ VE İŞLETMECİLİĞİ
TİCARET A.Ş.**

Sirket 02.10.1989 tarihinde. İstanbul halkının fiziksel ve ruhsal sağlığını güçlendirmek. yeteneklerini geliştirmek için her türlü spor tesislerinden yararlanılmasını ve her türlü spor etkinliğine katılımını sağlamak, bunun için gerekli tesisleri kurmak. kurdurmak. işletmek ve işletletmek amacıyla kurulmuştur. Buna bağlı olarak aşağıdaki işleri yapar.

- Beden eğitimi. oyun. jimnastik ve her türlü spor faaliyetleri için gerekli olan her türlü açık ve kapalı saha salon ve benzeri spor tesisleri. spor okulları yapar. yaptırır. işletir ve işlettirir.

- Her türlü spor tesisinin donanım ve onarımını yapar. yaptırır.

- Beden eğitimi. oyun. jimnastik ve her türlü spor faaliyetleri için gerekli olan her türlü malzemeyi. araç ve gereci üretmek. almak. satmak. ithal ve ihrac etmek: bu işler için gerekli işlenmiş. yarı işlenmiş ham ve yardımcı maddeler ile makina. tesisat nakil araçları almak. satmak. kiralamak ithal ve ihrac etmek üretmek faaliyet kapsamı içerisindedir.

- Yurtiçi ve yurtdışı organizasyonlarla sporun yurtiçi dostluk ve evrensel yönünü güçlendirecek etkinliklerde bulunur. ödüllü ve ödüksüz yarışmalarla başarılı sporcu ve çalıştırıcılarını özendirir. destekler ve korunmalarını sağlar.

- Beden eğitimi. oyun ve jimnastik gibi diğer spor alanında teknik bilgiyi ve ilgiyi arttıracak yayınlar yapar. bu amaçlarla ilgili kurslar seminerler düzenler.

Görüldüğü gibi şirket bir hizmet kuruluşudur. Bu nedenle şirketin kar hedefleri daima ikinci planda kaldığından, gelir ve gider farkı her dönemde gider lehine gelişmekte ve şirket zarar etmektedir. (63)

Şirketin ortakları ve sermaye yapısı aşağıdaki gibidir.

Ortaklar:	Hisse miktarı: (TL)	Payı
I.B.S.B.	19.840.000.000	%99.2000
HALK EKMEK A.Ş.	20.000.000	%00.1000
KARTAL HALK EKMEK A.Ş.	20.000.000	%00.1000
İSBK A.Ş.	20.000.000	%00.1000
İSFALT A.Ş.	100.000.000	%00.0500
Toplam	20.000.000.000	%100.0000

(63)- İstanbul Spor Etkinlikleri Ticaret A.Ş. Tanıtım Kitabı.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

Yıllara göre personel dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

yıllar	personel sayısı
1989	2
1990	53
1991	46
1992	46
1993	62

İstanbul Spor Etkinlikleri ve İşletmeciliği Ticaret A.Ş. İstanbul Büyükşehir Belediyesi istirakleri arasında sürekli zarar eden şirketler arasında yer almaktadır. Yıllar itibarı ile zarar miktarları aşağıdaki gibidir.

yıllar	zarar miktarı
1989	13.229.272.TL
1990	326.312.640.TL
1991	899.752.712.TL
1992	2.439.540.402.TL
1993	4.062.112.749.TL

4.2.3.7- İSTANBUL KÜLTÜR VE SANAT ÜRÜNLERİ TİCARET A.Ş.

Şirket 10.10.1989 tarihinde her türlü kültür ve sanat ürün ve hizmetlerini yerine getirmek için gerekli çalışmaları yapmak, yaptırmak ve tesis kurmak, kurdurmak, işletmek, işletletmek, sinema, tiyatro, tv hizmetlerini yürütmek amacıyla kurulmuştur.(64)

Faaliyet alanlarının geniş tanımlaması aşağıdaki gibidir.

- Sinema, tiyatro, TV, video film, pandomin, bale, opera gibi görsel sanatlar, caz, klasik Türk ve batı müziği, Türk halk müziği ve pop müzik gibi dinletisi sanatları ile edebiyat ve kültüre ilişkin eğitici, öğretici, beğeni kazandırıcı, tanıtıcı, genel olarak kültür ve sanata ve İstanbul'a ilişkin her türlü sanatsal kültürel ve entellektüel etkinliklerde bulunmak.

- Her türlü sanat ve kültür merkez büroları, konser, tiyatro, sinema salonları, galeriler, atölyeler, derslikler açmak, işletmek, işletletmek, sergiler düzenlemek, organizasyonlar kurmak, bunlar için gerekli binaları yapmak, yaptırmak kiralamak ve kiraya vermek, donanım, onarımları yapmak, yaptırmak.

- Türkçe ve yabancı dildeki basılı, sözlü ve sözsüz görsel ve gösteri niteliğindeki tüm kültür ve sanat eserlerinin

(64)- İstanbul Eğitim, Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret A.Ş. Tanıtım Kitapçığı

-BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ-

kitapların. kasetlerin yurt içinde ve dışında alımını. satımını. yayımını. basımını. çoğaltımını. dağıtımını. yapmak yaptırmak. mümessilliğini almak. her türlü araç ve gereçlerini üretmek. almak. satmak. ithal etmek. ülkemizde üretilenleri ihrac etmek. bu işler için gerekli işlenmiş. yarı işlenmiş. ham ve yardımcı maddeler ile makine. tesisat nakil araçları almak. satmak. kiralamak. ithal. ihrac ve imal etmek.

- Ödüllü ve ödüksüz yarışmalar düzenleyerek sanatçıları özendirmek. desteklemek. korunmalarını sağlamak.

- Sahne ve gösteri sanatları dallarında etkinliklerde bulunarak bu sanatları yurt dışında da temsil gösteri gibi etkinliklerle. resim. heykel. gravür. afiş. özgün baskı gibi görsel sanatları seğiler düzenleyerek tanıtmak. yukarıdaki konularla ilgili olarak yurt içinde ve yurt dışında konserler kongreler. seminerler. sempozyumlar. düzenlemektir.

Görüldüğü gibi sirket bir hizmet kuruluşudur. Bu nedenle sirketin kar hedefleri daima ikinci planda kaldığından. gelir ve gider farkı her dönemde gider lehine gelişmekte ve sirket zarar etmektedir.

Sirketin ortakları ve sermaye yapısı aşağıdaki gibidir.

Ortaklar:	Hisse miktarı:(TL)	Payı
I.B.S.B.	159.500.000.000	%99.6875
HALK EKMEK A.Ş.	200.000.000	%00.1250
KARTAL HALK EKMEK A.Ş.	20.000.000	%00.0125
ISBAK A.Ş.	140.000.000	%00.0875
ISFALT A.Ş.	140.000.000	%00.0875
Toplam	160.000.000.000	%100.0000

Yıllara göre personel dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

yıllar	personel sayısı
1989	26
1990	60
1991	60
1992	207
1993	140

İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret A.Ş. İstanbul Büyükşehir Belediyesi iştirakleri arasında sürekli zarar eden şirketler arasında yer almaktadır. Yıllar itibari ile zarar miktarları aşağıdaki gibidir.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

vıllar	zarar miktarı
1989	164.496.601.TL
1990	2.057.115.769.TL
1991	5.637.439.033.TL
1992	21.949.189.025.TL
1993	58.892.496.064.TL (Tahmini)

4.2.3.8- İSTANBUL GAZ DAĞITIM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

25.12.1986 Tarihinde kurulan şirketin amacı ve konusu ana sözleşmesinin 3. maddesine göre aşağıdaki gibidir.

Şirket, altyapı ve diğer tesislerini kurarak, kurdurarak veya devralarak her nevi gaz dağıtımı ile buna bağlı merkezi ısıtma sistemini planlı programlı ve etkin bir biçimde sağlamak ve işletmek, bu faaliyet ile ilgili doğalgazı satın almak ve satmak amacıyla kurulmuştur. Şirket bu amaca ulaşabilmek için: (65)

- Altyapı ve sosyal binalar ile depolama tesisleri dahil her türlü tesisleri inşa ettirebilir. Bu tesisler için gerekli makina, araç ve teçhizat insaa, imar ettirebilir, ithal ve işletebilir. üzerinde aynı haklar tesis edebilir. Bu hususlarla ilgili olarak patent hakları tesis edebilir, bu hakları satabilir, patent hakları satın alabilir, teknik bilgi (know-how) anlaşmaları akdedebilir.

- Amaç ve konusunu geliştirebilmek için aracılık yapmamak kaydıyla gerekli olan her türlü menkul ve gayrimenkul malları, menkul kıymetleri satın alabilir, bunları satabilir, kiralayabilir, kiraya verebilir, gerektiğinde terhin ve ipotek edebilir. Bunlar üzerinde ve baskalarının malları üzerinde mülkiyeten gari aynı haklar tesis edebilir. Mali, ticari, iktisadi taahhütlere girebilir, iç ve dış kurum ve bankalardan krediler temin edebilir ve gerektiği takdirde şirketin menkul, gayrimenkul mallarını terhin veya ipotek edebilir, tahvil çıkartabilir.

- Şirketin iktisadi amacını gerçekleştirebilmek için gerçek ve tüzel kişilerle her şekilde işbirliği yapabilir.

- Sigorta acenteliği, mümessillik işleri yapabilir, sigorta şirketlerine ortak olabilir, sigorta şirketi kurabilir.

- Şirket kendisi için gerekli ve yararlı gördüğü takdirde ticari şirketler kurabilir. Türkiye'de veya dış ülkelerde kurulmuş şirketlere istirak edebilir veya kurulmuş şirketleri müesseleri, kuruluşları tamamen veya kısmen devralabilir ve daha önce kurulmuş şirketlerin hisse senetleri aracılık yapmamak kaydıyla satın alabilir, imalatçı firmalarla ortaklık bağı tesis edebilir.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBÜSLERİ-

- Yukarıdaki fıkralarda yazılı konuları tahakkuk ettirmek için lüzumlu her türlü teşebbüs ve işlemlere girebilir. Ticari ve sınai faaliyetlerde bulunabilir.

Görüldüğü gibi şirketin faaliyet alanı çok geniş bir velpazeye dağılmış olmasına rağmen temel amacı Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan ithal edilen doğal gazın İstanbul Belediyesi mücavir alanı sınırları içinde satışı ve bununla ilgili hizmetlerin yönetimidir. Şirket 1992 yılında sisteme gaz verip müşterilerine hizmete başlamıştır.

Şirketin ortakları ve sermaye yapısı aşağıdaki gibidir.

Ortaklar:	Hisse miktarı: (TL)	Payı
I.B.Ş.B.	490.993.500.000	%94.4218
I.E.T.T.	28.415.000.000	%05.4644
HALKSU A.Ş.	300.000.000	%00.0577
İSBAK A.Ş.	150.000.000	%00.0288
İST. İMAR LTD. ŞTİ.	141.500.000	%00.0272
Toplam	520.000.000.000	%100.0000

Yıllara göre personel dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

yıllar	personel sayısı
1987	11
1988	30
1989	98
1990	181
1991	345
1992	715
1993	795

Şirket: sermayesinin tamamının ödenmemesi, bu nedenle dışarıdan kredi yoluyla kaynak kullanmak zorunda kalması ile borç-faiz kışkacına düşmüştür. Yani sürekli olarak zarar etmektedir.

yıllar	zarar miktarı
1987	902.076.TL
1988	157.002.769.TL
1989	235.607.266.TL
1990	2.139.034.322.TL
1991	150.893.960.TL
1992	43.268.882.186.TL
1993	157.911.757.068.TL

Görüldüğü gibi şirket I.B.Ş.B. iştirakleri içinde en çok zarar eden şirkettir. Bunun sebepleri diğer şirketlerde olduğu gibi aşırı istihdam, kaynak israfı, yolsuzluklar olarak

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

sıralanabilir. Ayrıca doğalgaz kullanımının İstanbul'da yaygınlaştırılamaması bunun sonucunda da abone sayısının arttırılamaması ayrı bir etken olarak görülebilir. Doğalgazın kullanımını teşvik amacıyla bir takım tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirler ayrıca havası sürekli olarak kirlenen İstanbul'a da katkı sağlayacaktır. Bu amaçla aşağıdaki önlemler alınabilir.

- Doğalgaza uygulanan KDV oranının sıfıra indirilmesi.
- Tüketicileri özendirici, çok düşük faizli kredi olanaklarının sağlanması.
- İstanbul'da satılan verli, kötü kaliteli kömürün satışının engellenmesi veya azaltılması amacıyla ek vergilendirilmesinin sağlanması.
- İstanbul'da ithal kömür kullanımının teşvik edilmesi.
- Sanayide kullanılan fuel-oil de uygulanan fiyat politikasının dözden geçirilmesi sağlanabilir.

İGDAS'ın bu kadar zarar etmesine rağmen elinde bir çok hammadde (boru, tesisat malzemesi vb.) bulunduğu İ.B.S.B. Kaynak Geliştirme ve İstirakler Dairesi Başkanı Candan Karnıtekin tarafından ifade edilmiştir. Yine aynı kaynaktan edinilen bilgiye göre firmanın halka açılarak borsada işlem görmesi için çalışmalar devam etmektedir. (66)

4.2.3.9- BELBİM İSTANBUL BELEDİYELERİ BİLGİ İŞLEM SANAYİ TİCARET A.Ş.

Şirket 31 temmuz 1987'de 300.000.000 TL. sermaye ile kurulmuştur. Kuruluş amacı her türlü bilgi işlem ve ilgili konularda üretim, ticaret ve hizmet yapmak, yaptırmak, tesis kurmak, kurdurmak, donanım ve yazılım sisteminin bakımını yaptırmak, eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunmak amacıyla kurulmuştur. Yıllar itibariyle zamanla gelişen iş hacmine göre veri tabanı üretimi sinyalizasyon, yönetim geliştirme, tapu-kadastro ve harita, bilgi kayıt, bordro işlemleri, otomasyon, kamera prodüksiyon, basın hizmetleri, şehir planlama faaliyet alanları içerisindedir. Aynı zamanda Oyak Sigorta A.Ş. nin A grubu acentesidir. (67)

Şirketin ortakları ve sermaye yapısı aşağıdaki gibidir.

(66)- Candan Karnıtekin. İstanbul Büyük Şehir Belediyesi. Kaynak Geliştirme Daire Başkanı. 25 Ağustos 1995 tarihinde saat 16.00'da kendisi ile yapılan 2. görüşme.

(67)- BELBİM Tanıtım Kitabı

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

Ortaklar:	Hisse miktarı:(TL)	Payı
I.B.S.B.	35.954.500.000	%94.6171
I.E.T.T.	1.265.500.000	%03.3303
ISKİ	600.000.000	%01.5789
İSBK A.Ş.	90.000.000	%00.2368
İGDAS	90.000.000	%00.2368
Toplam	38.000.000.000	%100.0000

Yıllara göre personel dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

yıllar	personel sayısı
1989	89
1990	172
1991	109
1992	277
1993	117

BELBİM İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'ne, ilçe ve çevre illerin belediyeleri ile diğer iştiraklere hizmet vermektedir. Bu yönü ile belediye hizmetlerinin işlerliğini sağladığı için çok önemli bir rolü olduğu açıktır.

Şirket belediyenin sürekli zarar eden iştirakleri arasında yer almaktadır. Şirketin yıllara göre zarar miktarları aşağıdaki gibidir.

yıllar	zarar miktarı
1989	376.138.436.TL
1990	1.046.839.735.TL
1991	4.900.742.000.TL
1992	2.531.391.473.TL
1993	7.547.532.984.TL

Bu zararların sebepleri 1992 öncesine dayanan yatırımların borç ödemelerinden, ve personel maliyetlerinden kaynaklanmaktadır.

4.2.3.10- BEL-PET AKARYAKIT VE MUŞTAKLARI LTD.ŞTİ.

Şirket, belediye sınırları içerisinde belediyeye, diğer gerçek ve tüzel kişilere ait taşınmazlar üzerinde akaryakıt ve satış istasyonları kurmak ve işletmek amacıyla 15.08.1962 tarihinde Petrol Ofisi A.Ş. ile ortak olarak kurulmuştur. Yabancı petrol şirketleri yanında zavıf kalan Petrol Ofisi'ne ulusal duygularla iç pazar açmak aynı zamanda kamu görevlerini yerine getirmek amacıyla kurulmuştur.(68)

(68)- BEL-PET Tanıtım Kitapçığı

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

Petrol Ofisi'nin payları. 1992 yılında İDO ve İSFALT tarafından devralınmıştır.

Sirketin ortakları ve sermaye yapısı aşağıdaki gibidir.

Ortaklar:	Hisse miktarı:(TL)	Payı
İ.B.S.B.	4.000.000.000	%50.0000
İDO A.S.	2.000.000.000	%25.0000
İSFALT A.S.	2.000.000.000	%25.0000
Toplam	8.000.000.000	%100.0000

Yıllara göre personel dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

yıllar	personel sayısı
1989	7
1990	5
1991	8
1992	9
1993	8

Sirket petrol servis satışları ve istasyonlar satışları olmak üzere iki tip satışı bulunmaktadır. Petrol servisi ilçe belediyelere, İSKİ, hastane ve üniversite gibi kuruluşlara yapılmaktadır. İstasyon sayısı 12'dir.

BEL-PET belediyenin diğer istiraklerinin aksine kar eden bir yapıdadır. Sirketin karlarının yıllara dağılımı aşağıdaki gibidir.

yıllar	kar miktarı
1989	432.647.195.TL
1990	327.394.630.TL
1991	1.706.464.767.TL
1992	2.356.684.566.TL
1993	1.855.330.000.TL

1992 sonrası karın düşme sebebi. 12 adet akaryakıt istasyonunun 1992 yılında temdit anlaşması sürelerinin dolması çekilen ihtar sonucu istasyonların boşaltılmaması üzerine müdahale sonucu istasyonların çalışmalarını durdurmalarıdır. 8 istasyonun anlaşmaları tamamlanmış geri kalan 4'ü için dava sonuçları beklenmektedir.

Beledivelere yönetim değişikliğinin meydana geldiği 1994 yılı sonunda 12 istasyonun toplam geliri 15.725.728.559. TL olarak gerçekleşmiştir.Oysa. 1993 yılında bu gelir miktarı 2.745.000.000. TL olarak gerçekleşmiştir.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBÜSLERİ-

Tesislerde önceden TL. olarak belirlenen işletme bedelleri akaryakıt fiyatlarına endeksli hale getirilerek enflasyona karşı koruma sağlanmıştır.

1995 yılında istasyon işletme gelirlerinden toplam 76 milyar TL beklenmektedir.

4.2.3.11- İSTANBUL İMAR LIMITED ŞİRKETİ

İstanbul'un imarı amacıyla Aralık 1962'de, şehir meclisi kararıyla İstanbul Belediyesi ve Emlak Kredi Bankası ortaklığı ile kurulmuştur. 1992 yılı itibarı ile şirket sermayesi 21.174.284.000. TL 'sidir. Ortaklar sermayeyi %50-%50 oranında paylaşmışlardır. (69)

Yıllara göre personel dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

yıllar	personel sayısı
1989	23
1990	16
1991	13
1992	14
1993	14

Şirketin kuruluş amacına uygun faaliyeti yoktur. 1989 ve 1993 dönemi içinde faaliyetleri Perpa Ticaret Merkezi'nin yaşıllaştırılması, arsalarına tecavüz edilen kişilerin haklarının ödenmesi çalışmaları ile diğer menkul ve gayrimenkullerin kiralanması şeklinde gerçekleşmiştir.

Şirketin kar zarar durumu yıllar itibarı ile aşağıdaki gibidir.

yıllar	kar miktarı	zarar miktarı
1989	-	217.344.621.TL
1990	-	86.694.226.TL
1991	55.445.843.TL	-
1992	4.216.028.303.TL	-
1993	15.155.310.853.TL	-

4.2.3.12- İSTANBUL BETON ELEMANLARI VE HAZIR BETON FABRİKALARI SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

İstanbul Beton Elemanları Hazır Beton Fabrikaları Sanayi ve Ticaret A.Ş. 1986 yılı kasım ayında kuruluşunu tamamlayarak 21.11.1986 tarihinde Ticaret Sicil'ine tescil edilmiştir. Kuruluşunu 100.000.000.TL sermaye ile tamamlayan şirket muhtelif senelerde sermaye arttırımı yaparak en son 30.12.1992 tarihinde sermayesini 49.500.000.000.TL 'sına çıkarmıştır.

(69)- İstanbul İmar Ltd. Şti. Tanıtım Kitapçığı

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

Sirketin ortakları ve sermaye yapısı aşağıdaki gibidir.

Ortaklar:	Hisse miktarı:(TL)	Payı
I.B.S.B.	87.945.000.000	%97.7167
ADALAR İLCE BEL.	45.000.000	%00.0500
BAKIRKÖY İLCE BEL.	45.000.000	%00.0500
BESİKTAS İLCE BEL.	90.000.000	%00.1000
BEYKOZ İLCE BEL.	255.000.000	%00.2833
BEYOĞLU İLCE BEL.	210.000.000	%00.2333
EYÜP İLCE BEL.	255.000.000	%00.2833
FATİH İLCE BEL.	45.000.000	%00.0500
G.O.PAŞA İLCE BEL.	90.000.000	%00.1000
KARTAL İLCE BEL.	90.000.000	%00.1000
SARIYER İLCE BEL.	255.000.000	%00.2833
SİSLİ İLCE BEL.	45.000.000	%00.0500
ÜSKÜDAR İLCE BEL.	45.000.000	%00.0500
ZEYTİNBURNU İLCE BEL.	45.000.000	%00.0500
İETT GENEL MD.	510.000.000	%00.5667
İSKİ GENEL MD.	30.000.000	%00.0333
Toplam	90.000.000.000	%100.0000

Kuruluş amacı hazır beton üretip satmak olan şirket 1989 dan itibaren müteahhitlik konusunda faaliyet göstermeye başlamıştır. 3 santralde beton ve beton elemanları üretmekte çeşitli şantiyelerde de müteahhitlik hizmetlerini yürütmektedirler. Üretim tesisleri I.B.S.B.'ye aittir.(70)

Yıllara göre personel dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

yıllar	personel sayısı
1990	382
1991	338
1992	205
1993	225

Şirket belediyenin sürekli zarar eden iştirakleri arasında yer almaktadır. Şirketin yıllara göre zarar miktarları aşağıdaki gibidir.

yıllar	zarar miktarı
1988	762.803.944.TL
1989	281.521.916.TL
1990	1.813.906.774.TL
1991	8.391.828.624.TL
1992	9.652.172.128.TL
1993	21.264.799.487.TL

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

Bu zararların sebepleri 1992 öncesine dayanan yatırımların borç ödemelerinden ve personel maliyetlerinden kaynaklanmaktadır.

Belediyelerde yönetim değişikliğinin meydana geldiği 1994 yılında zararın azaltılması için yapılan çalışmalar aşağıdaki gibidir. (71)

- En az personel ile en çok ve randımanlı iş yapma prensibi şirket yapısına yerleştirilmeye çalışılmıştır. Dağınık olan birimler bir çatı altında toparlanmıştır.

- Alınan tedbirler ile şirket sermayesi 40.5 milyar TL arttırılarak 90 milyar TL' sine çıkarılmıştır. Geçmiş yılların zararları yönetim kurulu kararı ile ortaklara devredilmiştir.

- Kamuya olan borçların bir kısmı belediyenin alacaklarına mahsup edilmiş geri kalan kısım ise taksitlere bağlanmıştır. Piyasaya olan borçlar da ödenmeye çalışılmaktadır.

- Şirket olarak beton elemanlarının mevcut kapasitesini arttırarak, belediyelere ve piyasaya daha kaliteli ürünler sunmak amacıyla başlatılan yatırım makinelerinin ithalatı tamamlanmaktadır.

- Şirketin 1994 yılı taahhüt giderleri 359.7 milyar, taahhüt gelirleri ise 397.2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

4.2.3.13- İSTANBUL BELEDİYELER BAKIM SANAYİ VE TİC. A.Ş.

İSBAK, İstanbul metropolitan alanında yer alan belediyeler ve diğer devlet kuruluşlarının ihtiyacı olan makine, her türlü kara, deniz ve hava taşıtları ile araç ve gereçleri ve bunların vedek parçalarını ucuz ve kaliteli olarak tamir etmek ve onarımlarını yapmak amacıyla 21.11.1986 tarihinde kurulmuştur. (72)

Bu görevi yerine getirebilmek için şirket ana sözleşmesinde belirtilen her türlü üretim, hizmet ve ticari faaliyetlerde bulunmaktadır. Bakım ve onarım faaliyetlerine ek olarak trafik sinyalizasyon kavşaklarının imalatı, park ve bahçelerin aydınlatılması, metal ve ahşap işleri, belediyelerin a-karyakıt ihtiyacının temini ve dağıtımı gibi görevleri de yerine getirmektedir. Faaliyetlerinde kardan önce hizmeti gerçekleştirmeyi amaç edinmiştir.

Şirketin ortakları ve sermaye yapısı aşağıdaki gibidir.

(71)- TC. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1994 Tanıtım ve Çalışma Raporu, Sf: 194. İBSB Araştırma Müdürlüğü yayını. Baskı BELBİM.

(72)- İSBK A.Ş. Tanıtım Kitapçığı

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

Ortaklar:	Hisse miktarı:(TL)	Payı
İ.B.S.B.	47.415.000.000	%97.5617
ADALAR İLCE BEL.	45.000.000	%00.0926
BAKIRKÖY İLCE BEL.	45.000.000	%00.0926
BESİKTAS İLCE BEL.	90.000.000	%00.1852
BEYKOZ İLCE BEL.	90.000.000	%00.1852
BEYOĞLU İLCE BEL.	45.000.000	%00.0926
EYÜP İLCE BEL.	75.000.000	%00.1543
FATİH İLCE BEL.	90.000.000	%00.1852
G.Ö.PAŞA İLCE BEL.	75.000.000	%00.1543
KARTAL İLCE BEL.	90.000.000	%00.1852
SARIYER İLCE BEL.	75.000.000	%00.1543
SİSLİ İLCE BEL.	180.000.000	%00.3704
ÜSKÜDAR İLCE BEL.	120.000.000	%00.2469
ZEYTİNBURNU İLCE BEL.	90.000.000	%00.1852
İETT GENEL MD.	30.000.000	%00.0617
İSKİ GENEL MD.	45.000.000	%00.0926
Toplam	48.600.000.000	%100.0000

Yıllar itibarıyla şirketin personel durumu aşağıdaki gibidir.

yıllar	personel sayısı
1989	48
1990	567
1991	714
1992	710
1993	747

Savılardan da anlaşılabileceği üzere aşırı bir istihdam söz konusudur.

Şirketin yıllara göre kar-zarar miktarları aşağıdaki gibidir.

yıllar	zarar miktarı	kar miktarı
1988	1.056.393.005.TL	-
1989	1.106.609.722.TL	-
1990	162.283.511.TL	-
1991	-	2.187.925.840.TL
1992	-	365.825.779.TL
1993	-	446.465.840.TL

4.2.3.14- SUSER SU SERVİSİ TİCARET A.Ş.

Suser 1988 yılında, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin ve diğer belediyelerin su ve kanalizasyon hizmeti götürdüğü kişi veya kuruluşların günlük içme, kullanma ve sanayi sularının pazarlanması ve ilgili tesislerin bakım ve onarımına i-

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBÜSLERİ-

İşkin her türlü hizmeti yapmak, tüm kamu ve özel kuruluşlara kara, hava ve deniz ulaştırması, bilgi işlem alanında hizmet vermek ve turistik tesisler kurup işletmek üzere kurulmuştur. (73)

Şirketin ortakları ve sermaye yapısı aşağıdaki gibidir.

Ortaklar:	Hisse miktarı:(TL)	Payı
İSKİ	960.000.000	%96.0000
İ.B.S.B.	10.000.000	%01.0000
İ.E.T.T.	10.000.000	%01.0000
İGDAS	10.000.000	%01.0000
BELBİM A.Ş.	10.000.000	%01.0000
Toplam	1.000.000.000	%100.0000

Görüldüğü gibi belediyenin direkt payı olarak çok düşüktür. Ancak İSKİ'nin payı çok yüksektir ve bu nedenle dolaylı olarak belediyenin bir tesebbüsü durumundadır.

Yıllara göre personel dağılımı ise aşağıdaki gibidir.

yıllar	personel sayısı
1989	547
1990	689
1991	915
1992	969
1993	1042

Savılardan da anlaşılabileceği üzere asırı bir istihdam söz konusudur.

Şirketin yıllara göre kar-zarar miktarları aşağıdaki gibidir.

yıllar	zarar miktarı	kar miktarı
1989	-	30.960.208.TL
1990	-	52.282.364.TL
1991	-	16.635.225.TL
1992	-	25.238.984.TL
1993	45.027.060.124.TL	-

Görüldüğü gibi uzun süre az da olsa kar eden bir şirket olan 1993 yılında birdenbire 45 milyar gibi bir zarar açıklamıştır. Bu nedenle 1994 yılının ağustos ayında İSKİ tarafından lağvedilmiştir.

(73)- SUSER A.Ş. Tanıtım Kitapçığı.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

4.2.3.15- İSTANBUL ASFALT FABRİKALARI SAN. VE TİC. A. S.

Aralık 1986'da kurulan İSFALT A.S. Metropolitan Belediyeler sisteminde. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin. ilçe ve belde belediyelerinin. İstanbul halkına daha iyi hizmet verebilmeleri için gerekli asfalt üretimini yapmak ve asfalt üretimi ile ilgili her türlü tesisi kurmak amacıyla kurulmuştur.

Şirketin sermaye yapısı ve ortakları aşağıdaki gibidir.

Ortaklar:	Hisse miktarı:(TL)	Payı
I.B.S.B.	48.603.000.000	%97.2060
ADALAR İLÇE BEL.	69.000.000	%00.1380
BAKIRKÖY İLÇE BEL.	69.000.000	%00.1380
BESİKTAS İLÇE BEL.	69.000.000	%00.1380
BEYKOZ İLÇE BEL.	69.000.000	%00.1380
BEYOĞLU İLÇE BEL.	69.000.000	%00.1380
EYÜP İLÇE BEL.	69.000.000	%00.1380
FATİH İLÇE BEL.	69.000.000	%00.1380
G.O.PAŞA İLÇE BEL.	69.000.000	%00.1380
KARTAL İLÇE BEL.	69.000.000	%00.1380
SARIYER İLÇE BEL.	69.000.000	%00.1380
SİSLİ İLÇE BEL.	69.000.000	%00.1380
ÜSKÜDAR İLÇE BEL.	69.000.000	%00.1380
ZEYTİNBURNU İLÇE BEL.	69.000.000	%00.1380
İETT GENEL MD.	500.000.000	%01.0000
Toplam	50.000.000.000	%100.0000

4.2.3.16- İSTANBUL DUNYA TİCARET MERKEZİ A.S.

09.12.1982 tarihinde dünya standartlarında fuarcılık hizmetleri vermek amacıyla kurulmuştur.(74)

Şirketin sermaye yapısı ve ortakları aşağıdaki gibidir.

Ortaklar	Payları (%)
İstanbul Ticaret Odası	43.8925
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.	28.5000
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	25.0000
İstanbul Ticaret Borsası	01.5000
İstanbul İl Özel İdaresi	00.6000
İstanbul Sanayi Odası	01.0000
İktisadi Kalkınma Vakfı	00.0075
	100.0000

(74)- TC. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1994 Tanıtım ve Çalışma Raporu. Sf: 203. İBSB Araştırma Müdürlüğü vavını. Baskı BELBİM.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBÜSLERİ-

Şirket faaliyetlerini gerçekleştireceği binaları henüz tamamlamamıştır. Bu binalar aşağıdaki konularda faaliyet gösterecektir.

- Kapalı sergi salonu
- Büro binası
- Açık sergi alanı
- Açık otopark
- Otel
- İş merkezi
- Kongre merkezi
- Spor sağlık merkezi
- Konut

İstanbul Dünya Ticaret Merkezi A.Ş.'nin 1994 yılı gelir gider tablosuna göre şirket 63.364.773.745.TL zarar etmiş bulunmaktadır.

4.2.3.17- İSTANBUL BOSKOOP AĞAC VE ÇİÇEKÇİLİK SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.

25 Ocak 1989 tarihinde, çiçek ve süs ağaçları yetiştirmek, bunları yurt içi ve yurt dışında pazarlamak, park ve bahçe tanzimi ve süsleme işleri yapmak üzere kurulmuştur.(75)

Şirketin sermaye yapısı ve ortakları aşağıdaki gibidir.

Ortaklar	Payları(%)
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	11.00
Gerardus Andreas Vermualen (Hollanda)	20.00
Mustafa Turanlı	20.00
Üçem Taahhüt Ticaret Yatırım Kons. A.Ş.	30.00
Hakkı Sen	05.00
S.Turgut Sezen	05.00
Turan Kanpak	03.00
Garden Tarım Taah. San. ve Tic. A.Ş.	05.00
İEKÜTAS	01.00
	100.00

Şirketin fiilen yönetimi ÜÇEM A.Ş.'dedir. İBSB hisselerinin tümüne sahip olmuştur. henüz şirketten kesin cevap alınamamıştır.

Boskoop A.Ş.'nin 1994 yılı gelir-gider tablosuna göre zararı toplam 18.674.131.TL dir.

(75)- TC. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. 1994 Tanıtım ve Çalışma Raporu. Sf: 204. İBSB Araştırma Müdürlüğü yayını. Baskı BELBİM.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

4.2.3.18- İSTANBUL KONUT İMAR PLANI SANAYİİ VE TİCARET
A.S. (KIPTAS)
(İMAR WEIDLEPLAN TEKNOLOJİK İŞBİRLİĞİ MERKEZİ
A.S.)

27.02.1987 tarihinde, Tesvik Yasası Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde şehir plancılığı ve kentleşmenin getirdiği her türlü konuda etüd. projelendirme, müşavirlik hizmetleri, inşaat vs. işler yapmak amacıyla 300.000.000.TL sermaye ile kurulmuştur. (76)

Sirketin ortakları ve sermaye yapısı aşağıdaki gibidir.

Ortaklar	Payları (%)
Istanbul İmar Ltd.	50.80
Weidleplan Consulting GmbH	48.50
Hamidiye Kaynak Suları A.S.	00.16
İsbak A.S.	00.16
Babakan Olcaysu	00.38
	100.00

Sirket, kurulduğu yıl Harem-Gebze arası E5 Koridoru Nazım İmar Planı ve 1/25.000 ölçekli Çevre Düzenleme işini almıştır. İşin %75'i tamamlanmıştır. 1989 yılında şirketin işleri durdurulmuş ve bu tarihten itibaren hiçbir faaliyette bulunmamıştır. Kasım 1994'te yabancı ortakla görüşmeler sonucunda bu ortağa ait hisseler nominal değer üzerinden Belpet Ltd. tarafından satın alınmıştır. İmar Ltd.'e ait hisseler ise İston A.S. tarafından satın alınmıştır. Şirketin geçmişe ait borçları mevcut malları satılarak ödenmiştir. 27.02.1995 tarihinde yapılan genel kurul sonrası şirketin ünvanı Kiptas İstanbul Konut İmar Plan San. ve Tic. A.S. olarak değişmiş ve toplu konut alanında faaliyet göstermesi planlanmıştır. 1994 yılında şirkette 10 kişi istihdam edilmiştir.

Sirketin simdiki ortakları ve sermaye yapısı aşağıdaki gibidir.

Ortaklar	Payları (%)
Iston A.S.	50.80
Belpet Ltd.	48.50
Hamidiye Kaynak Suları A.S.	00.16
İsbak A.S.	00.16
Babakan Olcaysu	00.38
	100.00

(75)- TC. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. 1994 Tanıtım ve Çalışma Raporu. Sf: 204. İBSB Araştırma Müdürlüğü yayını. Baskı BELBİM.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

İmar. Weidleplan A.S. 1994 yılında 158.775.361. TL kar etmiştir.

Kiptas İkitelli ve Kağıthane'de 4100 konutluk bir projenin organizasyonunu üstlenmiş durumdadır.

**4.2.3.19- İSTANBUL ÇEVRE KORUMA VE ATIK MADDELERİ
DEĞERLENDİRME SAN. VE TİC. A.S. (İSTAC)
(ELEKTRİK DAĞITIM SAN. VE TİC. A.S. (ELDAS))**

Eldas (Elektrik Dağıtım San. ve tic. A.S.)'ın aralık 1994'te ünvan ve fonksiyon değişikliği ile kurulmuştur. Şirketin amacı çevre mühendisliği ile ilgili konularda çalışmalar yapmaktır. (76)

Şirketin sermaye yapısı ve ortakları aşağıdaki gibidir.

Ortaklar	Payları(%)
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	51.00
İETT	19.00
İGDAS A.S.	15.00
İDO A.S.	10.00
İstanbul İmar Ltd.	05.00
	100.00

Şirket 1995 yılında Büyükşehir Belediyesi'nin ihaleye çıkaracağı 6 adet çöp transfer istasyonularının, 2 adet sıhhi çöp gömme tesisinin, çöp sızıntı suyu arıtma tesislerinin, hastane atıkları toplama ve yakma tesislerinin çalıştırılması hizmetlerine talip olmuştur. Bu amaçla 10 adet teknik eleman istihdam edilerek yurt içi ve yurt dışı eğitime tabi tutulmuştur.

4.2.3.20- GİMA A.S.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin %0.1 oranındaki payı satılmıştır.

4.2.3.21- MIGROS A.S.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin %7.0 oranındaki payı satılmıştır.

(76)- TC. İstanbul Büyükşehir Belediyesi. 1994 Tanıtım ve Çalışma Raporu. Sf: 202. İBSB Araştırma Müdürlüğü yayını. Baskı BELBİM.

5- SORUNLAR

5.1- BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBÜSÜ'NÜN TANIMI AÇISINDAN

Daha önce de belirtildiği üzere Belediye İktisadi Teşebbüsü, sermayesi büyük oranda belediyeye ait, ekonomik alanda ticari esaslara göre, sosyal fayda sağlamak üzere, belde halkının ortak ihtivaçlarını karşılamak amacıyla kurulan kamu iktisadi teşebbüsüdür.

Bu tanıma göre, İ.B.S.B. istirakleri incelendiğinde, sermaye yapıları, amaçları itibari ile tanıma uymakta olduğu ancak, ekonomik alanda ticari esaslara göre çalıştıklarını söylemek mümkün değildir.

Belediyenin 21 şirketinin, sadece 4'ü sermayelerine göre çok küçük bir miktarda karlıdır. Diğer 17 şirket açıklanan sebeplerden dolayı sürekli olarak zarar etmektedir. Buna rağmen şirketler, faaliyetlerinde herhangi bir düzenlileştirme veya çeşitlendirmeye gitmemektedirler. Bu özellikleri ile, piyasada, aynı amaçla rasyonel faaliyet gösteren şirketlerden ayrılmaktadırlar.

5.2- ŞİRKETLERİN AMAÇLARI AÇISINDAN

Belediyenin şirketleri genel olarak kar amacı gütmeyen, sosyal faydayı amaç edinmiş niteliktedirler. Şirketler amaçlarına bir şekilde ulaşmaktadırlar fakat maliyetleri çok yüksektir. Yani şirketler, ekonomik alanda, sosyal fayda sağlamak üzere hizmetlerini yerine getirirken yol açtıkları kaynak israfı dolayısıyla topluma zararlı duruma düşmektedirler.

Bu konu belediyelerin yönetimini elinde bulunduran siyasi güce göre değişmektedir. Örneğin içinde bulunduğumuz dönemde örneklediğimiz İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yönetimini elinde tutan siyasi güç, yönetime geldiği 1994 yılının 2. altı aylık bölümünde belediye istiraklerinin her yüz liranın sekiz lirasının zarar olmasına rağmen, bir önceki dönemde bu durumun her yüz liranın 15.5 TL'si düzeyinde olduğunu ifade etmektedirler. (77)

5.3- BELEDİYENİN GÖREVLERİ AÇISINDAN

Daha önce belediyelerin görevleri detaylı bir biçimde açıklanmaya çalışılmıştır. Genel olarak, belediye yerel halkın ortak nitelikteki gereksinimlerini sağlamakla yükümlüdür. Yerel halkın ihtivaçlarını tam olarak tanımlamak ve bu ihtivaçların karşılanması işinin tümünün belediyelerce karşı-

(77)- Candan Karnıtekin, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, Kaynak Geliştirme Daire Başkanı, 25 Ağustos 1995 tarihinde saat 16.00'da kendisi ile yapılan 2. görüşme.

lanmasını beklemek günümüz şartlarında. gerek kaynak yetersizliği gerekse kamu hukukunun katı kuralları nedeniyle mümkün olamamaktadır.

Bu nedenlerle ülkemizde belediyeler. yerel hizmetleri temin eden değil. teminini kolaylaştıran bir araç olarak görevlendirilmelidir. Bu yolla. her hizmet. belediye-özel girişimci ortaklıkları ile gerçekleştirilerek hem kaynak israfı önlenmiş. hem de belediyelere daha az yük düşmesi nedeniyle asli görevleri daha kolay bir biçimde yerine getirilecektir.

5.4- PERSONEL POLİTİKALARI ACISINDAN

Daha önceki bölümlerde izlendiği üzere. incelenen belediye iktisadî teşebbüslerinin en hassas sorunu aşırı istihdam ve buna bağlı olarak zincirleme bir biçimde gelişen sorunlar yumağıdır.

Belediye iktisadî teşebbüslerinin sermaye yapıları izlendiğinde. sermayenin büyük oranda büyük şehir belediyesine ait olduğu. diğer bölümlerinin ise ya ilçe belediyeleri ya da belediyenin diğer istirakleri ile paylaşıldığı. özel kesimin payının yok denecek kadar az olduğu anlaşılmaktadır. Bu ve sonucunda belediye iktisadî teşebbüslerinin yol açtığı yolsuzluklar. kaynak israfları ve organizasyon bozuklukları gibi sonuçlar. teşebbüslerin bu amaçla kurulduğu izlenimini bile verebilmektedir.

Gerçekte şirketlerin bu amaçlarla kurulmadığı. bu sonuçların yönetim problemlerinden kaynaklandığı açıktır. Ayrıca aşırı istihdam sorunu. direkt olarak inceleme alanı İstanbul ve İ.B.S.B. için geçerli bir sorun değil. yaşadığımız ülkenin ana problemlerinden biridir. Günümüzde bu nedenle kamu elinde bulunan tüm iktisadî teşekküller özelleştirilmeye çalışılmaktadır.

Ülkede mevcut bulunan siyasi yapı ve bu yapılanmayı mümkün kılan yasal prosedür değişmedikçe bu ana problemin çözülmesi mümkün görülmemektedir. Ülkedeki yönetim birimlerinde öncelikle. etkin bir yönetim ile kaynakların maksimum olarak değerlendirilerek kaliteli hizmet verilmesini sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Mevcut personel politikaları değiştirilerek daha esnek bir politika ile hizmetin gerektirdiği gibi çalışabilecek personel istihdamını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Ayrıca yerel yönetimler daha özerk bir yapıya kavuşturularak yerel halkın gerçek ihtiyaçlarını. ve bu ihtiyaçları karşılayacak kaynağı kendi bünyelerinden sağlayabilecekleri bir yapı oluşturulmalıdır.

İçinde bulunduğumuz dönemde. belediveyi ve belediye istiraklerini yöneten siyasi güc. daha önce istiraklerde çalışan personel sayısını 5240'tan 4537'ye düşürmüştür. Personel sayısındaki bu belirgin düşüş ile istiraklerin kar zarar o-

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBÜSLERİ-

ranları da pozitif vonda belirgin bir değişim yaşamıştır. Bu değişimin diğer bir nedeni ise satınalmalarda getirilen yeni düzen sayesinde istirak, dolavısı ile de belediye lehine sağlanan yararlarıdır. (78)

5.5- ORGANİZASYON BOZUKLUKLARI AÇISINDAN

5.5.1- PLANLAMA

Bir veya birden fazla amacın saptanması, saptanan bu amaçlara ulaşmak için uygun araç, yol ve yöntemlerin belirlenmesi sürecine planlama denir. (79)

Bu tanıma göre belediye iktisadi teşebbüslerinin, planlama açısından sorunları aşağıdaki gibi açıklanabilir.

- Şirketlerdeki amaç ve hedefler açık bir şekilde belirlenmiştir.

- Ancak gerek şirket yönetimlerinde, gerekse de hedeflere ulaşmak için kullanılan araçlarda teknoloji ve bilime aykırılıklar bulunmaktadır.

- Şirket yönetimleri ileriye gören, ileriye düşünen vada değildirler.

- Bunun yanında ülkedeki toplumsal, siyasal, yasal ve hukuksal düzensizlikler dolayısıyla şirketlerin kesin planlar yapması mümkün olamamaktadır. Ancak bu sebepler gerek teknolojik gerekse bilimsel açıdan yetersizliklerini ortadan kaldıracak nitelikte değildir.

- Ayrıca şirketlerin politik oyunlara alet edilmeleri de her türlü akılcı, idealist planların safsı olmaları sonucunu da beraberinde getirmektedir.

5.5.2- ORGANİZASYON

Organizasyon (örgütlenme): yapılacak işlerin bölümlere ayrılması, çeşitli bölümler arasındaki ilişkilerin saptanması ve ilgili bölümlere gerekli personelin yerleştirilmesi sürecidir. Diğer bir ifade ile her şeye ve her kişiye işletme içerisinde belirli bir ver edindirme faaliyetidir. (80)

Örgütlenme tanımı verilirken hemen akla gelen şirketlerdeki istihdam politikalarıdır. Belediye iktisadi teşebbüsleri-

(78)- Candan Karnıtekin, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, Kavnak Geliştirme Daire Başkanı, 25 Ağustos 1995 tarihinde saat 16.00'da kendisi ile yapılan 2. görüşme.

(79)- İlker Birdal, Nilgün Aydemir, Yönetim teorileri, Sistem Yayıncılık ve Matbaacılık San. Tic. A.Ş. İstanbul, 1992 s.7.

(80)- İlker Birdal ve Nilgün Aydemir, a.g.e. s. 10.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

nın ana sorunu olan politik istihdam veya aşırı istihdam dolayısıyla bir takım organizasyon bozuklukları göze carpmaktadır.

Öncelikle aşırı istihdam şirketlerde iş yapılmamasına, işin geç yapılmasına, işin vanlıs yapılmasına sebep olabilmektedir.

Tüm bunların nedenleri de, görev ve ödev disiplininin gelişmemiş olması, işi basından atma düşüncesinin yerleşmiş olmasının, ayrıca, haberleşmelerde kullanılan aşırı bürokrasi olarak açıklanabilir.

Yine politik istihdam dolayısıyla, "arkasında biri olanların" arkalarına olan güvenleri ile iş yapmama, yapılan işleri engelleme veya işverinde bir takım politik faaliyetlerde bulunma gibi eğilimleri söz konusudur.

Bu sebeplerden dolayı, iş değerlendirme, ödüllendirme, cezalandırma, yerleştirme, yükseltme gibi araçlar gerektiği gibi çalıştırılamamaktadır. Böylece şirket içinde gerçekten amaçlara uygun bir biçimde çalışanların da sevki kırılmakta, ya düzene (yani düzensizliğe) ayak uydurmakta ya da olan bitene davanamayıp işi bırakmaktadırlar.

5.5.3- YÖNELTME (EMİR-KUMANDA)

Organizasyon içinde belirli görevleri yüklenmiş olan personele, yapacakları işlerle ilgili karar ve politikaları bildirme, bunlara ilişkin emirler verme faaliyetine kumanda faaliyeti denir. (81) Ancak işin yapılabilmesi için sadece emir vermek yeterli olmamakta, çalışanların işi yapmak üzere isteklendirmeleri (motivasyon) de yöneltme fonksiyonunun görevleri arasında ver almaktadır.

Bu noktada işin içine personel girince problem direkt olarak politikaya kilitlenmektedir. Daha önce örgütlenme bölümünde açıklanan sorunlar yöneltme için de geçerlidir. Şirketlerde takım halinde çalışma ruhu gözlemlenememiştir. Bunun yanında otorite ve disiplin eksiklikleri de bulunmaktadır. Tüm bunlar sonucunda da şirketlerde bir takım yolsuzluklar ortak olarak gerçekleştirildikleri için kılıfına uydurulmakta bu yolla da şirket, belediye dolayısıyla da halk zarara sokulmaktadır.

5.5.4- KOORDİNASYON

Koordinasyon, işletmenin amaçlarına erişebilmesi için fertlerin davranışlarının uyumlaştırılması şeklinde tanımlanabilir. (82)

(81)- İlker Birdal ve Nilgün Aydemir. a.ö.e. s. 10.

(82)- ibid.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLARI-

Bu noktada aşırı istihdam sorunu tekrar etkin duruma geçerek bu fonksiyonu etkisiz hale getirmektedir. Çünkü fertlerin gayretlerinden söz etmek mümkün değildir. Böyle olunca da fertlerin gayretlerinin uyumlaştırılması da mümkün değildir.

5.5.5- KONTROL

Her işletmede planlama ile erişilmek istenen hedef ve amaçlara ne ölçüde ulaşıldığını değerlendirme çalışmaları yapılmalıdır. Bu değerlendirme bir kontrol faaliyetidir. (83)

Belediye şirketlerinde kontrol faaliyetinin bulunmadığı aşağıdaki örnekler ile açıklanabilir.

- Şirketlerin 1992 dönemi için toplam karları, zararlarının 48'de biridir. Daha önceki dönemlerde de bu durum vaklasık olarak aynıdır. Kontrol mekanizması olsa bu durum az da olsa iyiye gitmelidir.

- Örneğin Halk Ekmek fabrikaları uzunca bir dönem için kapasitelerinin 1/3 oranında çalıştırılmışlardır. Oysa aynı dönemlerde Halk Ekmek Büfeleri'nde ekmek bulunmamakta idi. Bu da kontrol faaliyetinin bulunmadığını gösteren bir tür gösterge niteliğindedir.

Bu noktaya kadar yapılan açıklamaların ortak noktası aşırı istihdam ve buna bağlı olarak gelişen kaynak israfı, yolsuzluk gibi problemlerdir.

Şirketlerdeki organizasyon bozuklukları bir şekilde ortadan kaldırıldığında amaç ve hedeflere ulaşılabileceği de açıktır.

5.6- ÖZELLEŞTİRME YASASI KAPSAMINDA BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLARININ İNCELENMESİ

24.11.1994 tarih ve 4046 nolu Özelleştirme Uygulamaları'nın Düzenlenmesine ve Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 27.11.1994 tarihinde 22124 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. (84)

Bu kanunun amaç bölümünde: Belediye ve il özel idarelerine ait ticari amaçlı kuruluşlar ile pay oranlarına bakılmaksızın her türlü istiraklerdeki payları için de ekonomide verimlilik artışı ve kamu giderlerinde azalma sağlamak için özelleştirilmelerine ilişkin esasları düzenlediği belirtilmektedir.

(83)- İlker Birdal ve Nilgün Aydemir. a.g.e. s. 10.

(84)-24.11.1994 tarih ve 4046 nolu Özelleştirme Uygulamaları'nın Düzenlenmesine ve Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 27.11.1994 tarihinde 22124 sayılı resmi gazete. sf:1-26

-BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ-

Yine aynı kanunun 26. maddesinde, mahalli idarelerde özelleştirme uygulamalarının esasları belirtilmektedir. Buna göre belediyelerin sahip olduğu iştiraklerin özelleştirilmesinde belediye meclisleri yetkilidirler. Ancak aynı maddede belediyelerin: ticari faaliyette bulunmak üzere ticari kuruluşlar kurması, mevcut veya kurulmuş şirketlere sermaye katılımlarında bulunması, Bakanlar Kurulu'nun iznine bağlı olduğu da ifade edilmiştir.

Buna göre belediyeler ellerinde bulunan şirket paylarını özelleştirip özelleştirmemekte serbesttirler ancak başka bir şirket kurmak veya kurulu bir şirkete üye olmak için Bakanlar Kurulu'ndan izin almak zorundadırlar. Ülkemizde genel olarak merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin farklı partilerden olduğu göz önüne alındığında yeni bir şirket kurmanın ne kadar zor olduğu anlaşılabacaktır.

İşte bu durumun farkında olan İstanbul Büyükşehir Belediye'si daha önce faaliyeti bulunmayan şirketleri gerek fonksiyonlarını değiştirerek, gerekse de fonksiyonlarını devam ettirerek faaliyete geçirmiştir. Buna örnek olarak daha önce de açıklandığı gibi Eldaş'ın istaç olmasını, İmar Weidleplan'ın Kiptaş olmasını, Dünya Ticaret Merkezi'nin ve Boskoop'un faaliyetlerini devam ettirmesini gösterebiliriz. Ayrıca Belediye'nin Boskoop'un büyük hissedarından hisselerini satın alma talebi bu noktada ilqi çekicidir.

6- SONUC

Belde sakinlerinin yerel nitelikteki ortak yaşamını düzenlemek, asgari medeni ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş belediyelerin görevlerinden birisi de ekonomik niteliklidir. Bu nitelikteki görevlerin bir kısmı ekonomik faaliyetlerin denetimi ve rekabet piyasasının halk yararına oluşumunu sağlamaktadır.

Polisiye önlemlerle bu fonksiyonların yerine getirilmesi karaborsa gibi bir takım sakıncaların doğmasına sebep olmuştur. Bu nedenle dünyanın bir çok ülkesinde olduğu gibi, yerel yönetimler Türkiye'de de adeta bir mütesebbis gibi piyasada faaliyet göstererek rekabet koşullarını halk lehine değiştirmek ihtiyacını duymuşlardır.

Belediye iktisadi teşebbüslerinin kuruluşunun ardında yatan gerekçe budur. Ancak bu kuruluşlar politikanın ve politikacının baskısı altında olduğundan çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Örneğin personel politikası, organizasyon politikası, planlama politikası, koordinasyondan kaynak yetersizliğine kadar bir çok sorunla karşı karşıya bulunan bu kuruluşlar, rasyonel çalışan birer ekonomik işletme özelliklerini kaybetmişlerdir.

Kanaatime göre, Türkiye gibi ülkelerde, ekonomide tekeli güçlerin egemenliğini ortadan kaldırmadıkça, halk yararına

-BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBUSLERİ-

bir piyasa oluşturmamak mümkün olamayacaktır. Bu durumda yerel yönetimlerin polisiye önlemlerle değil, piyasa mekanizması içinde yer alarak, rekabet koşullarını halk yararına değiştirmesi bir zorunluluktur. Ancak yukarıda belirtilen sorunların da çözülmesi gerekir. Bu ise belediye iktisadi teşebbüslerinin özerk ve piyasa ekonomisi kurallarına göre çalışan birer şirket olarak çalışması ile mümkün olacaktır. Bunu temin edebilmek için de sermaye yapısını değiştirmek gerekmektedir. Örneğin çalışanların, halkın ve belediyenin de ortak olduğu şirketler biçiminde olmasının faydalı olacağına inanmaktayım.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

7- KAYNAKÇA

A- KİTAPLAR

Anayasa. 1993 Değişiklikleriyle. Alkım Yayınevi. 1994. s.257-261

Arslan. Rıfki. Kent Ekonomisi Ders Notları. Y.U. 1988

Arslan. Rıfki. Kent Sosyolojisi Ders Notları. Y.U. 1988

Aytaç. Fethi. Merkezi İdareden Mahalli İdarelere Devre-
dilecek Hizmetler. Mahalli İdareler Eğitim Araştırma
Geliştirme Merkezi Yayını. Ankara. Bellek Tanıtım
Hizmetleri Ltd. Sti. 1994.

Birdal. İlker ve Aydemir Nilgün. Yönetim Teorileri. İs-
tanbul. Sistem Yayıncılık ve Matbaacılık San. ve Tic.
A.Ş. Nisan 1992.

Emrealp. Sadun ve Horgan. Drew. Belediyelerde Alternatif
Hizmet Sunma Yöntemleri. IULA-EMME. TC. Başbakanlık
Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Yayını. İstanbul. Kent
Basımevi. 1993.

Emrealp. Sadun. Belediyelerde Mali Yönetim. IULA-EMME.
TC. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Yay-
nı. İstanbul. Kent Basımevi. 1993.

Emrealp. Sadun ve Davey. Ken. Kentsel Mali Kaynakların
Yönetimi. IULA-EMME. TC. Başbakanlık Toplu Konut
İdaresi Başkanlığı Yayını. İstanbul. Kent Basımevi.
1991.

Geleceğin İstanbul'u. IULA-EMME. TC. Başbakanlık Toplu
Konut İdaresi Başkanlığı Yayını. İstanbul. Kent Ba-
sımevi. 1993.

Göçer. Orhan. Metropolitan Planlama. Y.U. yayını. İstan-
bul. Y.U. matbaası 1990.

Güler. Birgül Ayman. Yerel Yönetimler. Liberal Açıklama-
lara Eleştirel Yaklaşım. TODAİE yayını. Ankara. DİE
Matbaası 1992.

Gözübüyük. Şeref A. Yönetim Hukuku. Ankara. Sevinc Mat-
baası. 1983.

İşbir. G. Eyüp. Şehirleşme ve Meseleleri. Ankara. Ocak
Yayınları. 1986.

I.B.S.B. Tanıtım ve Faaliyet Raporları. 1991. 1992.1993.
1994. İstanbul. Belbim Tesisleri.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

- Kentsel Tedarik - Dağıtım Sisteminin Organizasyonu.
Friedrich Ebert Vakfı Yayını. İstanbul. Fes Yayınevi. 1992.
- Karşılaştırmalı Yerel Yönetim Yapıları Araştırması.
IULA-EMME, TC. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Yayını. İstanbul. Kent Basımevi. 1993.
- Karşılaştırmalı Metropoliten Yönetim Yapıları. İstanbul
Büyük Şehir Belediyesi ve Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği Yayını. İstanbul. 1987.
- Kocahanoğlu. Osman Selim. Gerekçeli Türk Belediyecilik Mevzuatı I. İstanbul. Temel Yayınevi. 1994.
- Sayılarla İstanbul. İ.B.Ş.B. adına PIAR Araştırma Ltd. Sti. İstanbul. Cem Ofset Matbaacılık San. A.Ş. 1989.
- Tekeli. İlhan. Belediyecilik Yazıları. (1976-1991) IULA. EMME. Yerel Yönetim Dünyası Yayını. İstanbul. Kent Basımevi. 1992.
- Türk Belediyeciliği'nde 60. Yıl. Uluslararası Sempozyum. Bildiri ve Tartışmalar. Ankara Büyük Şehir Belediyesi. IULA. EMME Yayını. Ankara. Maya Matbaacılık. 1990
- Unlü. Halil. Yerel Yönetim ve Çevre. IULA-EMME. Çevre Kitapları Serisi. İstanbul. Kent Basımevi. 1991.
- Yayla. Yıldızhan. Belediye Nedir? İstanbul. Birlik Yayınevi. 1987.
- Yalçındağ. Selçuk. Federal Almanya ve Türkiye'de Yerel Yönetimler. TODAİE Yayını. 1992.

B- SURELİ YAYINLAR

- Akalın. Güneri. "Türkiye'de Mahalli İdareler Reformu Hizmetleri ve Finansmanı Raporu." Çağdaş Yerel Yönetimler. Mart 1994. s. 9-24.
- Aydın. Ahmet Sezai. "Mahalli İdarelerin Şirketlerde Sahip Oldukları Hisselerin Satışı." İller ve Belediyeler. Kasım 1994. s. 461-474.
- Erdumlu. Güngör. "Devletin Küçültülmesi. Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi ve İnsan Gücü Faktörü." İller ve Belediyeler. Nisan 1994. s. 173-175.
- Dönmez. Mustafa. "Belediyenin Görevleri." İller ve Belediyeler. Kasım 1994. s. 475-484.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLARI-

- Güler, Birgül. "Belediye Başkanları Profili, 1989-1994 Dönemi" Çağdaş Yerel Yönetimler, Mayıs 1993. s. 25-43.
- Karabilgin, Ahmet. "Yerel Yönetimlerin Ekonomik Girişimleri." Çağdaş Yerel Yönetimler, Ocak 1992. s. 21-25.
- Karaman, Zerrin Toprak. "Belediyelerin Ekonomik Faaliyetlerinde Şirket Faktörünün Etkinliği-(İzmir Büyük Kent Bütünü İçin Bir Yaklaşım) Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Belediyeler, Yıl:8. Sayı:22. s.21-23
- Keleş, Ruşen. "Fransa'da Yerel Yönetim." Çağdaş Yerel Yönetimler, Ocak 1994. s. 3-18.
- Köksal, Tunay. "Belediye Şirketlerinin Hukukî Rejimi ve Şirketleşme Uygulamaları." Çağdaş Yerel Yönetimler, Kasım 1993. s. 55-62.
- Köksal, Tunay. "Türkiye'de Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Üzerine." Çağdaş Yerel Yönetimler, Eylül 1993. s. 37-41.
- Levrat, Nicolas. çeviri: Mustafa Dönmez. "Avrupa'da Yerel Kamu Hizmetlerinin Sağlanması İçin Kamu Özel Ortaklığı Deneyimleri." Çağdaş Yerel Yönetimler Merkezi, Yayınlanmamış Yazı.
- "Oluşumlar - Gelişimler" Çağdaş Yerel Yönetimler, Ocak 1994. s. 130-136.
- Özer, Ahmet. "Yerel Yönetimler Özerklik Beyannamesi." Fransızcadan çeviri. İller ve Belediyeler, Ağustos ve Eylül 1992. s. 337-339.
- Resmi Gazete. "Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı KHK'de Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun No:4046" 27.11.1994. Sayı 22124. s.1-26.
- Sezen, Seriye. "Sayılarla Belediyelerimiz." Çağdaş Yerel Yönetimler, Eylül 1993. s. 105-112.
- Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi. "BELTAŞ" 11.01.1990, Sayı:2441. s.113-114
- Tortop, Nuri. "Bassehirlerin Yönetim Biçimi." Çağdaş Yerel Yönetimler, Kasım 1992. s. 3-7.
- Tortop, Nuri. "Londra Büyük Şehir Yönetimi." Çağdaş Yerel Yönetimler, Ocak 1993. s. 3-8.
- Tortop, Nuri. "Güçlü Mahalli İdare Anlayışının Gelişmesi." Çağdaş Yerel Yönetimler, Mart 1993. s. 3-10.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBUSLERİ-

- Tortop, Nuri. "Özerk, Üretken ve Katılımcı Mahalli İdare Anlayışı." TODAİE Dergisi, Aralık 1991, s. 3-9.
- Tortop, Nuri. "Yerel Kamu Hizmetlerinin Yönetim Biçimleri." TODAİE Dergisi, Haziran 1993, s. 65-72.
- Uvanık, Sırrı. "Londra'nın Yerel Yönetimi." Çağdaş Yerel Yönetimler, Eylül 1993, s. 23-26.
- Yalçındağ, Selçuk. "Yerel Yönetimlerde Yeniden Düzenleme ve Yeni Bir Bakanlık." Çağdaş Yerel Yönetimler, Temmuz 1992, s. 3-11.
- Yeter, Enis. "Yerel Yönetimler Üzerine Düşünceler." Çağdaş Yerel Yönetimler, Temmuz 1992, s. 13-21.
- "Yerel Yönetimlerimizi Tanıyalım. Bursa B. S. B." Çağdaş Yerel Yönetimler, Temmuz 1992, s. 60-61.

3- ARASTIRMALAR, RAPORLAR, TEZLER.

- Güzelsu, Kutlu. "Belediyeçilik Dersi" ders notları. Mart 1991.
- İstanbul Metropoliten Alan Nazım Planı. Ö:1/5000. 1980 Raporu. T.C. İmar ve İskan Bakanlığı, Planlama ve İmar Genel Md. Metropoliten Daire Başkanlığı, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu Başkanlığı.
- Gökyıldırım, A. Yenal. "Yerel Yönetim Katılımı Şirketlerde Karşılaşılan Yönetim ve Organizasyon Sorunları" Yüksek Lisans Tezi. YTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1994.
- Kanlı, Bakır. "Belediyelerin Mali Kaynaklarının Yönetimi." Yüksek Lisans Tezi. YTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1994.
- Yeşiladalı, Ebru. "Büyük Şehir Belediyelerinin Kaynak ve Finansman Sorunları." Yüksek Lisans Tezi. YTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1994.

-BELEDİYE İKTİSADİ TESEBBÜSLERİ-

ÖZGEÇMİŞ

27.01.1969 tarihinde İstanbul'da doğdum. İlkokulu Bahceköy İlkokulu'nda, ortaokulu Sarıyer Ortaokulu'nda, liseyi ise Sarıyer Vehbi Koc Lisesi'nde okudum.

1987 yılında Y. Ü. Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'ne girdim. 1991 yılında bu bölümden mezun oldum. 1992 yılında Y.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi yüksek lisans programını kazandım.

Okul yıllarında çeşitli şehir planlama, mimarlık ve in-saat bürolarında çalıştım. Halen aynı konularda faaliyet gösteren bir şirkette çalışmaktayım.

